

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما صلوات

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

چشمه

در دربار هارون

مناظره باطنی از شاگردان اهل بیت علیه السلام
در دربار هارون که با علمای اهل سنت به بحث
نقشبند و مکتب اهل بیت هم می‌رسد
و به آیات و روایات می‌پردازد

توسعه فرهنگی و اجتماعی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حسنیه: شرح مناظرات بانوئی از شاگردان امام صادق علیه السلام

نویسنده:

ابوالفتوح رازی

ناشر چاپی:

حضرت بقیه لله (عج)

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	حسنیه: شرح مناظرات بانوئی از شاگردان امام صادق علیه السلام
۷	مشخصات کتاب
۸	سخن آغازین
۱۲	حسنیه به روایت ابوالفتح
۱۴	حسنیه در دربار هارون
۱۵	آغاز پرسش
۱۶	احضار علمای بصره و بغداد
۱۸	خلیفه بعد از رسول خدا کیست؟
۲۲	نور محمد و علی علیهماالسلام
۲۲	تولد علی علیه السلام از زبان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم
۲۴	ذکر فضائل علی علیه السلام و تمسک به آیات قرآن
۲۶	اختلاف عباس با علی علیه السلام و داوری ابوبکر
۲۹	آیا پیامبر پس از خود وصی معرفی نکرد؟!
۳۰	تنزیه انبیاء و تأویل آیات متشابه
۳۸	مذهب حق یکی بیش نیست
۴۱	تمسک به آیه غار در فضیلت ابوبکر
۵۳	بحث حادث و قدیم بودن قرآن
۵۵	پرسش حسنیه از طریق معرفت خدا
۵۷	در اقسام راویان حدیث
۶۱	بیان اعتقاد اهل بیت علیهم السلام در مسائل مختلف
۶۹	در معنا و حقیقت نبوت و امامت
۷۶	سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در هنگام ارتحال و پاسخ عمر

- ۷۷ ..... آیا خلافت ابی بکر با اجماع منعقد شد؟
- ۷۹ ..... جریان سقیفه بنی ساعده
- ۸۱ ..... دنباله ماجرای بیعت در مسجد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم
- ۸۵ ..... تصمیم برخی اصحاب خاص برای مقابله با ابوبکر
- ۸۸ ..... جریان بیعت اجباری از علی علیه السلام و آزار به فاطمه علیها السلام
- ۹۲ ..... حسنیه و شاگردی امام صادق علیه السلام
- ۹۴ ..... بحث در امکان رؤیت خداوند
- ۹۸ ..... بررسی مسئله جواز متعه از دیدگاه اهل بیت علیهم السلام
- ۱۰۵ ..... اثبات فضائل حضرت زهرا علیها السلام و جریان فدک
- ۱۱۶ ..... شهادت فاطمه زهرا علیها السلام و مخفی ماندن قبر شریف آن حضرت
- ۱۱۸ ..... خشم علما نسبت به حسنیه و عکس العمل هارون
- ۱۲۳ ..... ذکر مصائب اهل بیت و شهادت جانگداز اباعبدالله الحسین علیه السلام
- ۱۲۵ ..... ذکر برخی دیگر از فضیلت های امیرالمؤمنین علی علیه السلام
- ۱۲۷ ..... پایان ماجرا و ایمان آوردن بسیاری از مخالفان
- ۱۳۰ ..... فهرست
- ۱۳۳ ..... درباره مرکز

حسنیه: شرح مناظرات بانویی از شاگردان امام صادق علیه السلام

مشخصات کتاب

سرشناسه: ابوالفتوح رازی، حسین بن علی، قرن ۶ ق.

شناسه افزوده: فربودی، محمد، ۱۳۴۱ - مترجم

عنوان و نام پدیدآور: حسنیه: شرح مناظرات بانویی از شاگردان امام صادق علیه السلام در دربار هارون که با علمای اهل سنت به بحث نشست... / [ابوالفتوح رازی]؛ تحقیق و بازنویسی محمد فربودی.

مشخصات نشر: قم: بقیه الله (عج)، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری: ۱۲۴ ص.

شابک: ۱۰۰۰۰ ریال: ۹۶۴-۹۱۰۶۶-۹-۳

یادداشت: کتاب حاضر تحت عنوان "مکالمات حسنیه" نیز، مشهور می باشد.

یادداشت: چاپ قبلی: بقیه الله (عج)، ۱۳۸۱: ۱۴۸ ص.

یادداشت: چاپ دوم.

یادداشت: عنوان روی جلد: حسنیه در دربار هارون مناظره بانویی از شاگردان امام صادق علیه السلام در دربار هارون که با علمای اهل سنت به بحث نشست...

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان قراردادی: الحسنیه. فارسی

عنوان روی جلد: حسنیه در دربار هارون مناظره بانویی از شاگردان امام صادق علیه السلام در دربار هارون که با علمای اهل سنت به بحث نشست...

عنوان دیگر: مکالمات حسنیه

موضوع: شیعه -- دفاعیه ها و ردیه ها

موضوع: شیعه -- دفاعیه ها و ردیه ها

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۱۷

رده بندی کنگره: BP۲۱۲/۵/الف۲۵ح۵۰۴۱-۱۳۸۶

شماره کتابشناسی ملی: ۱۲۸۶۶۹۹

ص: ۱

سخن آغازین

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين، وصلى الله على محمد وآله الطاهرين.

شیخ ابراهیم استرآبادی ملقب به کرکین صاحب ترجمه رساله حُسنیه در مقدمه کتابش می گوید:

در سال ۹۵۸ هجری، هنگامی که از سفر حج و زیارت عتبات ائمه معصومین علیهم السلام باز می گشتم سفری به شام نموده و به دمشق وارد شدم. در این شهر با مؤمنینی پرهیزکار از سلسله جلیله سادات که دارای مذهب شیعه بودند برخورد کردم، نزد آنها رساله حُسنیه را که به زبان عربی بود یافتم. رساله را از اول تا آخر مطالعه کردم و چون درباره مذهب اهل بیت علیهم السلام و اثبات حقانیت شیعه بود، حلاوت و شیرینی آن چنان در من اثر کرد که باعث شد نسخه ای از آن را به ایران آورم. پس از بازگشت به ایران، به خواهش بعضی از مؤمنین آن را به فارسی ترجمه کردم.

اصل کتاب که به زبان عربی است، منسوب به شیخ ابوالفتوح رازی است که از مفسرین بنام شیعه بشمار می رود.

ص: ۳

حسّیه، بانوی بزرگواری است که به افتخار خدمتکاری و شاگردی خاص حضرت امام جعفر صادق علیه السلام شرفیاب می‌شود و در اثر نبوغی که از خود نشان می‌دهد، حضرت مهمترین مسائل اعتقادی و ولایی را آن چنان به او می‌آموزد که پس از شهادت حضرتش توانست در مجلس هارون با مخالفان مکتب اهل بیت علیهم السلام بحث و مناظره کند و ریشه اعتقادات فاسد علمای آن زمان را بخشکاند.

کتاب حاضر ویرایش جدیدی در لباس بازنویسی از کتاب شریف مکالمات حسّیه است که بارها و بارها به چاپ رسیده است.

این کتاب با تمام زیبایی و شیوایی که دارد، ولی چون بسیاری از قسمتهایش نامفهوم مانده بود از این رو به ترغیب استاد ارجمند حضرت آیه الله حسینی کاشانی ادام الله ظلّه به بازنویسی و چاپ این کتاب با ویرایشی نو مبادرت ورزیده و با تحقیق و بررسی مستند، آماده چاپ گردید.

انشاءالله احياء این اثر مورد قبول صاحب شریعت حضرت مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم و آل اطهار آن بزرگوار بخصوص آقا امیرالمؤمنین علیه السلام قرار گیرد. (۱)

ص: ۴

۱- لازم به تذکر است: بخشی از متن اصلی این کتاب که به مباحث خیر و شر و قضا و قدر می‌پردازد بدلیل پیچیدگی هائی که دارد و برای عامه خوانندگان چندان قابل استفاده نیست، حذف ، و علاقمندان را به کتب علمی که جایگاه طرح مباحث سنگین است ارجاع می‌دهیم . ناشر

حسنیه به روایت ابوالفتح

مفسر کبیر ابوالفتح رازی روایت کرده است که در زمان خلافت هارون الرشید مردی بازرگان می زیست که مال و نعمت فراوانی داشت و از مشاهیر بغداد بشمار می رفت و در محبت خاندان عترت و طهارت شهرتی تام داشت. پیوسته ملازم امام صادق علیه السلام بود و وظیفه خدمتگذاری آن حضرت را به جای می آورد.

بعد از شهادت آن حضرت، در اثر ظلم و ستم دشمنان، اموال و دارائیهایش را از دست داد و به درویشی و مسکنت افتاد و از اموال دنیا جز کنیزی برایش نمانده بود.

او را وقتی که پنج ساله بود خریده و به مکتب فرستاده بود.

این بانوی خوش شانس مدت ده سال برای کسب علم و معرفت به محضر مبارک امام جعفر صادق علیه السلام شرفیاب می شد و قریب بیست سال به مطالعه علوم دینی اشتغال داشت.

چون مشقت فقر و تنگدستی خواجه شدت گرفت، روزی از تنگی روزگار نزد کنیزش اظهار شکایت کرد و گفت:

ای حسیه، تو مانند فرزندم هستی و غیر تو کسی را ندارم، زحمات زیادی برایت کشیده ام تا به این فضائل و کمالات آراسته

شده ای. اینک از تو می خواهم که از روی فراست چاره ای برایم بیندیشی، که کارم از هجوم فقر، به رسوایی کشیده است.

حسّیه گفت: ای خواجه! به نظر من صلاح در این است که مرا برای فروش نزد هارون ببری و اگر او از بهای من پرسید، بگوئی که صد هزار دینار زر رایج ارزش دارد.

اگر بگوید مگر او چه هنری دارد که این بهای سنگین بر او نهاده ای؟! بگو: هنرش این است که اگر تمام علمای عصر حاضر جمع شوند و در علوم و مسائل شرعی و دینی با او بحث کنند، بر همه فائق آید و آنها را در بحث مغلوب نماید.

خواجه گفت: حاشا که من چنین کاری کنم. اگر آن ظالم بر فضیلت و سیرت نیکوی تو آگاه گردد، در صدد برمی آید تا تو را از من بگیرد.

حسّیه گفت: نترس، به برکت محبت اهل بیت رسول خدا علیهم السلام کسی نمی تواند مرا از تو جدا کند. بر خدا توکل کن که هر چه خیر ماست خدای متعال برایمان پیش خواهد آورد.

خواجه برخاست و نزد یحیی بن خالد برمکی، وزیر هارون رفت و جریان را همان گونه برای او شرح داد.

یحیی گفت: برو و کنیزت را بیاور.

خواجه با نگرانی به خانه بازگشت.

حسنیه در دربار هارون

چون خبر به هارون رسید دستور داد حسنیه را حاضر کنند. چون حسنیه به مجلس هارون آمد، نقاب بر چهره داشت. سلام کرد و وارد مجلس شد. هارون دستور داد نقاب از چهره بردارد.

چون حسنیه نقاب بر گرفت. هارون بی اختیار برخاست و گفت: خواجه او کیست؟

مرد بزرگان پیش آمد.

هارون پرسید: نامش چیست و بهایش چقدر است؟

بزرگان گفت: نامش حسنیه است و بهایش صد هزار دینار طلاست.

هارون برآشفت و گفت: چرا چنین بهائی بر او نهاده‌ای؟ خواجه گفت: از آن جهت که اگر همه علمای زمان جمع شوند و در علوم دینی و مسائل شرعی با او مناظره کنند نمی‌توانند بر او غلبه کنند و او بر همه چیره خواهد شد.

هارون گفت: و اما اگر آنها غالب شوند چه؟ دستور می‌دهم گردنت را بزنند و کنیزت را تصاحب خواهم کرد.

حسنیه چون خواجه را آشفته و مضطرب دید گفت:

ای خواجه! غصه نخور و نگران مباش، انشاءالله به برکت رسول خدا و اهل بیت او صلوات الله عليهم اجمعین مغلوب نخواهم شد.

ص: ۷

آغاز پرسش

هارون رو به کنیز کرده و پرسید: چه مذهبی داری و بر کدام دینی؟

حسنیه گفت: دین مبین رسول خدا محمد صلی الله علیه و آله وسلم، و مذهب اهل بیت او علیهم السلام.

هارون گفت: حسنیه! خلیفه و وصی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که بود؟

حسنیه گفت: ای خلیفه! دستور بده علما حاضر شوند تا آن چه گفتنی است بگویم، و اگر در دین و مذهب من ایراد و یا سخنی داشته باشند، جواب آنها را بدهم.

هارون دریافت که او بر مذهب اهل بیت علیهم السلام است، وزیرش یحیی را خواست و به او گفت:

این کنیز بر مذهب ما نیست، بگو او را بکشند.

وزیر گفت: اما او ادعای بزرگی کرده است. اگر چنانچه علما مغلوب او شوند، در این صورت رعایت حقّ او بر خلیفه واجب خواهد بود، زیرا کنیزی که بر جمیع علما فایق آید، کشتن او سزاوار نیست.

هارون از این سخن خوشش آمد و دستور داد علما و فقهای بغداد را که رئیس و بزرگ آنها ابویوسف بود حاضر کردند. شافعی نیز در آن هنگام در بغداد بود و با وجود اختلافی که با ابویوسف قاضی داشت، به آن مجلس آمد.

حسنیه نقاب بر رو کشیده در برابر ایشان نشست.

چون علما از مذهب او سؤال کردند، بدون هیچ ترسی اظهار کرد که بر مذهب و محبت اهل بیت علیهم السلام است.

پس با آنان به مباحثه و مجادله پرداخت و آیات قرآن و احادیث نبوی صلی الله علیه و آله وسلم را به گونه ای تفسیر و تاویل می نمود که کسی را یارای مقابله با او نبود.

هارون که اوضاع را چنان دید، برآشفته شد و دستور داد ابراهیم بن خالد عونی را سریعا به مجلس آورند چرا که او داناترین علمای بصره بود و چهارصد تن از علمای آن روزگار در بصره در درس او حاضر می شدند.

احضار علمای بصره و بغداد

چون فرمان به والی بصره رسید، او بی درنگ ابراهیم بن خالد را بر شتری رهوار سوار کرده و به همراه فرستاده خلیفه به دارالخلافه بغداد فرستاد.

ابراهیم چون به بغداد رسید، به هارون گفت تا همه علمای بغداد را حاضر کنند. دولتمردان و بزرگان ممالک دیگر هم که از اطراف آمده و در بغداد جمع شده بودند نیز در دارالخلافه حاضر شدند.

برای ابراهیم بن خالد، کرسی زرین نهادند، و حسّیه را آورده و حقیرانه در جایگاه تماشاچیان نشانند.

حسّیه بی اعتنا به جلال و جبروت مجلس پیش رفت و مقابل ابراهیم بن خالد نشست.

هارون به حسّیه اشاره کرد که مباحثه را آغاز کند.

حسّیه رو کرد به ابراهیم و گفت:

آن ابراهیم بن خالد که صد جلد از تألیفات او در بین دانشمندان معروف است و به عداوت و دشمنی با علی بن ابی طالب علیه السلام افتخار

می کند تو هستی؟

ابراهیم برآشفته و گفت: مرا مسخره می کنی؟ و رو به اهل مجلس کرد و گفت:

مرا با کنیزی هم بحث کردن چه معنا دارد؟ این کار موجب بی ارزش شدن علم و اهانت به دانشمندان است.

یحیای برمکی، وزیر هارون خندید و گفت:

ای ابراهیم این سخن از تو که اهل فضل هستی بعید است. مگر این سخن بزرگان دین نیست که «أَنْظُرُ إِلَى مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرُ إِلَى مَنْ قَالَ» (۱).

حسّیه گفت: ای ابراهیم! بتوفیق خدای تعالی در همین مجلس تو را از این کرسی زرّین به زیر خواهم کشید.

ابراهیم چون فهمید حسّیه می خواهد حقیقت مذهب اهل بیت علیهم السلام را بر هارون روشن گرداند، گفت:

چون من از راه دور آمده ام حق تقدّم با من است و من باید سؤال را آغاز کنم.

حسّیه گفت: بسیار خوب شما مقدّم باشید و از هر چه می خواهید پرسید.

ابراهیم همواره سؤال می کرد و حسّیه بافصاحت تمام پاسخ می گفت و اشکالات وی را بسیار زیبا و متین جواب می داد و قاطعانه رد می نمود بطوری که حاضرین از سخنان متین او حیران مانده بودند. بالاخره حسّیه گفت: ای ابراهیم! سؤالات تو طولانی شد، می ترسم باعث کسالت تو شود. اجازه بده تا من نیز سؤالی پرسم.

ص: ۱۰

۱- بنگر که سخن چیست، منگر که چه کسی آن را بر زبان آورده.

خلیفه بعد از رسول خدا کیست؟

ابراهیم گفت: ای حسّیه، من سه مسئله دیگر از تو می‌پرسم، اگر جواب بگویی دیگر کنار خواهم کشید.

حسّیه گفت! هر چه می‌خواهی پرس.

ابراهیم از این سخن بسیار برافروخته شد. و گفت: بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم خلیفه و قائم مقام او که بود؟

حسّیه جواب داد: آن کس که در پذیرفتن اسلام بر همه پیشی گرفته بود.

ابراهیم گفت: آن کس که در اسلام بر دیگران سبقت گرفته بود که بود؟

گفت! او که داماد و پسر عمّ و برادر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بود.

هارون از این سخن آشفته شد و چون ابراهیم بن خالد، هارون را متعیر و آشفته دید، توانی گرفت و گفت!

ای حسّیه، برعکس، من می‌گویم ابابکر سابق در اسلام است، زیرا وقتی پیامبر مردم را به اسلام دعوت نمود، ابابکر چهل ساله بود و علیدر سنین کودکی. ایمان و طاعت کودک و کفر و معصیت او که اعتباری ندارد.

حسّیه گفت: اگر من ثابت کنم که ایمان و کفر و معصیت و طاعت کودک اعتبار دارد به امامت و وصایت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام اقرار می‌کنی؟

ابراهیم گفت: اگر حجّت و دلیلی قاطع و محکم بیاوری آری، اقرار می‌کنم.

حسّیه گفت: در جریان سفر حضرت خضر و موسی وقتی حضرت خضر آن کودک را کشت چون موسی علیه السلام بخاطر قتل کودک به او اعتراض کرد، خضر در جواب گفت: «وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِمَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا» (۱) حال بگو آیا آن کودک مستحق کشته شدن بود یا حضرت خضر در حق او ظلم کرد؟ از آن جا که خداوند، خضر را در قرآن کریم به بزرگی ستوده است، معلوم می شود که او در حق کودک ظلم نکرده است بلکه مستحق کشته شدن بوده است.

ابراهیم سر به زیر افکند و جوابی نداد.

حسّیه گفت: ای ابراهیم! به خدائی که خالق همه اشیاست سوگندت می دهم بگو: آیا این حدیث را از اصحاب حدیث نشنیده ای که ابومجاهد از ابوعمران و او از ابوسعید خدری روایت کرده است که روزی نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نشستند بودیم، سلمان فارسی و ابوذر غفاری و مقداد بن اسود و عمّار یاسر و حدیفه یمانی و ابوالهیشم تیهان و ابوالفضل و عامر بن وائله، با حالی افسرده و ملول به خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آمدند و گفتند: ای رسول خدا برخی از حسودها در مورد برادر و پسر عموی شما علی بن ابیطالب علیه السلام سخنانی می گویند و ما از اندوه آنقدر آشفته می شویم که نزدیک است هلاک شویم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: مگر آنها چه می گویند؟

عرض کردند: می گویند که علی هرچند قبل از همه اسلام آورده اما

ص: ۱۲

۱- و اما کشتن آن پسر بچه به این خاطر بود که چون پدر و مادرش مؤمن بودند ترسیدیم روزی پدر و مادرش را به طغیان و کفر بکشاند. کهف / ۸۰.

چون در سن کودکی بوده فضیلتی ندارد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: گوش فرا دهید تا شما را از این اندوه بیرون آورم و دلهایتان را به نور ایمان و یقین روشن گردانم.

شما را سوگند می‌دهم به آن خدائی که مرا به راستی بر آفریدگانش برگزید و برای هدایت آنها برانگیخت که این سخن را که شاید در کتاب‌های آسمانی پیشین نیز خوانده باشید، بشنوید و در موردش قضاوت کنید.

هنگامی که ابراهیم علیه السلام از مادر متولد شد، او را از دست آن پادشاه عصیانگر فراری دادند، در هنگام غروب آفتاب، مادرش او را در کنار جوی آبی میان ماسه‌ها نهاد، ابراهیم در مقابل چشمان حیرت زده مادرش برخاست و دست بر سر و صورتش کشید و کلمه توحید بر زبان جاری ساخت، آنگاه جامه‌اش را در آورده و بدنش را با آب شستشو داده و پاکیزه نمود.

و از این روست که حق تعالی در قرآن مجید در مورد او فرموده است: «وَكَذَلِكَ نُزِيَ إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي.....» (۱)

یاران من! آن زمان که فرعون بدنبال موسی بن عمران علیه السلام بود و برای از بین بردن او شکم زنان باردار را می‌شکافتند و اطفال را

اینکه خدای متعال در قرآن او را ستوده و این آیه در شأنش نازل فرموده نشانه عظمت روحی اوست که در کودکی چنین بوده است.

ص: ۱۳

۱- و این گونه بود که ما به ابراهیم ملکوت آسمان و زمین را بنمودیم تا از اهل یقین گردد پس چون ستاره‌ای دید گفت این پروردگار من است، اما چون افول کرد فرمود خدای من بزرگتر از اینهاست، من افول‌کنندگان را دوست ندارم... انعام / ۷۵ و ۷۶.

می‌کشتمند، چون مادرش او را بدنیا آورد، به مادرش گفت: مادر! مرا در تابوتی گذار و به دریا انداز. مادرش از سخن او به وحشت افتاد و گفت: پسر! می‌ترسم در دریا غرق شوی.

موسی گفت: مادر، مترس که حق تعالی حافظ من خواهد بود و مرا به سلامت به تو باز خواهد گرداند.

پس مادرش او را در صندوقی نهاد و آن را به آب انداخت. آب او را به ساحل رود برد و خدای متعال وی را به سلامت به مادرش باز گردانید چنان که می‌فرماید:

«أَنْ أَقْبِدَ فِيهِ فِي التَّابُوتِ فَأَقْبِدَ فِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيَلِقْهُ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذُهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ وَالْقَيْتُ عَلَيْكَ مُحَبَّبَةٌ مِنِّي وَلِتُضَيِّنَعَ عَلَيَّ عَيْنِي إِذْ تَمْشِي أُخْتِكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَيَّ مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ» (۱)

چنان که در مورد عیسی علیه السلام نیز فرمود: «فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا...» (۲) چون عیسی متولد شد به مادرش گفت: محزون مباش و سخنی مگو، روزه سکوت بگیر و به فرزندت اشاره کن. مادرش نیز چون مشرکین به او اعتراض کردند به عیسی علیه السلام اشاره کرد که با او سخن بگوئید. عیسی در آغوش مادر لب به سخن گشود و گفت: «إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابِ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا آيُنَ مَا كُنْتُ وَ

ص: ۱۴

- ۱- به او گفتیم که او را در تابوتی گذار و به دریا افکن، تا دریا او را به کرانه ساحل آورد تا دشمن من و او، او را از دریا گرفته و مهری از خود به جانت انداختم تا در منظر من پرورش یابی ... طه / ۳۹ و ۴۰.
- ۲- پس آنگاه فرشته ای از زیر پای او ندا داد که محزون مباش، که خدا در زیر پای تو چشمه آبی پدید آورده است. «مریم / ۲۴»

أَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا» (۱)

پس می بینید که عیسی علیه السلام در هنگام ولادت سخن گفت و خدای عزوجل کتاب و نبوت به وی ارزانی داشت و او را به برپاداشتن نماز و ادای زکات امر نمود و این در حالی بود که بیش از سه روز از تولد او نگذشته بود.

نور محمد و علی علیهما السلام

بدانید که خدای عزیز جلیل من و علی را از یک نور آفرید، ما در صلب آدم بودیم و خدا را تسبیح می گفتیم، تا آن که ما را از صلب پدرانی پاک به رحم مادرانی پاکیزه منتقل فرمود، آنچنانکه آنها تسبیح ما را می شنیدند، تا آنکه به عبدالمطلب رسیدیم.

آنگاه آن نور به دو نیمه شد، نیمی به عبدالله و نیمی به ابوطالب عمویم منتقل گردید.

آن دو بزرگوار هرگاه در میان مردم می نشستند نور ما بر آنها ظاهر بود، تا به رحم مادران آمدیم.

تولد علی علیه السلام از زبان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم

وقتی که علی علیه السلام متولد شد، حبیبم جبرئیل فرود آمد و گفت :

ای حبیب خدا! خداوند به تو سلام می رساند و ولادت برادرت علی بن ابی طالب علیه السلام را تهنیت می گوید و می فرماید:
اکنون که زمان

ص: ۱۵

۱- ای مردم: آگاه باشید که من بنده خدایم که خدا مرا به نبوت برگزیده و کتاب آسمانی عطا فرموده و مرا در هر جا که باشم مبارک قرار داده و به ادای نماز و زکات وصیت فرموده.... «مریم / ۲۹ تا ۳۱».

نبوت توست، تو را به وسیله برادر و همتا و خلیفه ات یاری می کنیم تا ذکر و یاد تو بلند گردد و نسل تو با او باقی بماند.

و چون علی علیه السلام متولد شد، او را بر دامن خود نهادم، در آن حال دست راست خود را بر گوش خود نهاد و به رسالت من شهادت و گواهی داد و گفت: ای رسول خدا! اجازه می دهی بخوانم؟

گفتم: به آن خدائی که جان من در دست اوست بخوان.

علی علیه السلام شروع به خواندن صحف آدم و شیث نمود چنان که اگر شیث حاضر بود، اقرار می کرد که علی علیه السلام صحف را بهتر از او می داند. آنگاه تورات موسی علیه السلام را خواند آنگونه که اگر موسی حاضر بود اقرار می کرد که علی علیه السلام آن را بهتر از او می داند.

سپس زبور داود و انجیل عیسی علیهما السلام را خواند بطوری که اگر داود و عیسی حاضر بودند، انصاف می دادند که علی علیه السلام تسلط بیشتری بر انجیل و زبور دارد.

و آنگاه که خداوند متعال قرآن را بر من فرو فرستاد او هم آنگونه که من آن را می دانم و از حفظ دارم، می دانست. پس با من سخن آغاز کرد و من برایش مطالبی از انبیاء و اوصیا علیهم السلام بیان کردم و او را به مادرش فاطمه بنت اسد، باز گرداندم.

یاران من! چرا به خاطر سخنان دشمنان اندوهگین می شوید و یاوه های مشرکین را بها می دهید؟ بدانید که من افضل انبیاء هستم و وصی من نیز افضل از جمیع اوصیاست.

آنگاه سلمان فارسی و باقی اصحاب ارجمند رسول خدا خوشحال و خندان بپا خاستند و بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم صلوات

فرستادند و گفتند «نَحْنُ الْفَائِزُونَ»^(۱)

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود! آری و الله شما از رستگارانید، بهشت برای شما آفریده شده و دوزخ جایگاه دشمنان علی علیه السلام است.

ذکر فضائل علی علیه السلام و تمسک به آیات قرآن

چون حسنیه سخنش بدین جا رسید، هارون و بسیاری از علما گریستند و ابراهیم بن خالد دیگر توان سخن گفتن نداشت.

حسنیه گفت! ای علمای زمان، و ای شافعی! شما را به خدا قسم می‌دهم، بگوئید آیا این روایت را شما تاکنون نشنیده بودید؟

اکثر علما گفتند: ای حسنیه! این حدیث را کسی نمی‌تواند انکار کند.

حسنیه گفت! آیا به برتری پیغمبر ما بر سایر انبیاء معتقد هستید؟ گفتند: آری.

گفت: ای ابراهیم آیا معتقد هستی که حق تعالی در این آیه شریفه علی علیه السلام را نفس و جان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم خوانده است؟ «فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ آبْنَانَا وَ آبْنَانَا وَ نِسَائِنَا وَ نِسَائِنَا وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ»^(۲)

ابراهیم گفت: حاشا که من قرآن را انکار نمایم!

ص: ۱۷

۱- چون مولای ما علی است ما رستگار عالمیم . «بحار الانوار ج ۳۵ ص ۲۳»

۲- ای پیامبر! به مسیحیان نجران بگو اگر سخن مرا نمی‌پذیرید بیایید ما فرزندان خود را بیاوریم و شما نیز فرزندان خود را، ما زنان خود را و شما نیز زنان خود را، ما (همچون) جان خود را (یعنی علی علیه السلام) بیاوریم و شما نیز. سپس بر علیه هم نفرین کنیم تا آنکه حق با اوست بر همگان مشخص گردد... «آل عمران / ۶۱».

حسنيه گفت: ای بی انصاف، ای دشمن دین و ای معاند خاندان طیبین طاهرین، حال که معتقد به حقانیت قرآن و این حدیث شدی و پذیرفتی علی علیه السلام نفس رسول خدا و برادر اوست، چرا اعتراف نمی کنی که او افضل اوصیاست و در قبول اسلام بر همه پیشی گرفته است؟ زمانی که ابراهیم علیه السلام جدّ بزرگوار علی علیه السلام، و موسی و عیسی علیهما السلام در هنگام ولادت سخن گفته باشند و به خدای تعالی ایمان آورده باشند و خداوند به آنها و به یحیی علیه السلام در حال طفولیت نبوت داده باشد، چگونه اسلام آوردن علی علیه السلام را در طفولیت قبول نداری در حالی که او برادر و پسر عموی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است و او تکیه گاهی برای دین او بود و آیات بسیاری در شأن او نازل شده و خداوند او را ولیّ خود خوانده و رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در روز خندق ضربت او را با ارزش تر از عبادت تمامی جنّ و انس دانسته و در شأن او فرموده: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ وَ إِلَى نُوحٍ فِي تَقْوَاهُ وَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فِي حِلْمِهِ وَ إِلَى مُوسَى فِي هَيْبَتِهِ وَ إِلَى عِيسَى فِي عِبَادَتِهِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِيطَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ» (۱)

اکنون که اعتراف دارید رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم او را با پیامبران اولوالعزم همتا و برابر فرموده و بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم از همه جهانیان حتی انبیاء افضل دانسته، چرا ایمان او را در طفولیت نمی پذیری؟ او در همان طفولیت امام مردمان و وصی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بوده است، و این در حالی است که آن حضرت حافظ

ص: ۱۸

۱- ای مردم: هر کس می خواهد به آدم با آن علمش و به نوح و تقوایش و به ابراهیم با آن حلم و بردباریش و به موسی با آن هیبتش و به عیسی و عبادتش بنگرد، به علی بن ابیطالب علیه السلام بنگرد. «کشف الغمه ج ۱ ص ۱۱۴»

صحف، تورات، انجیل، زبور و فرقان بوده و جمیع اهل اسلام بر این عقیده اند که «عَلَيْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ» (۱).

امّا ابوبکر پس از چهل سال بت پرستی، به زبان اسلام آورد و این اعتقاد به قلبش رسوخ نکرد بیشتر اوقات با خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مخالفت می نمود و طریق عناد می پیموده و گوشت و پوست و خون وی بگوشت خوگ پرورده شده بود. اما با وجود این همه قبایح، وی را مؤمن می دانید و ایمانش را معتبر می دانید زهی بغض و عداوت که شما با خاندان نبوت دارید!

ابراهیم بن خالد و سر بزیر افکند و گفت:

اختلاف عباس با علی علیه السلام و داوری ابوبکر

از این مسئله بگذریم، امّا بگو بینم نظرت در مورد این مسئله که عباس عموی پیغمبر و علی که با یکدیگر برسر میراث پیغمبر منازعه کردند و نزد ابابکر برای داوری رفتند چیست؟! و واضح است از دو نفر که به خاطر اختلافی نزد حاکم می روند حتما یکی بر حق بوده و دیگری بر باطل است.

حسنیه گفت: ای ابراهیم جواب این سؤال از قرآن مجید روشن می گردد.

ابراهیم گفت: چگونه؟

حسنیه گفت:

خدای متعال در سوره ص می فرماید: «وَهَلْ أَتِيكَ نَبِيُّ الْخَضَمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابِ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصِمَانِ بَغِي

ص: ۱۹

۱- علی علیه السلام حتی یک چشم بر هم زدن هم به خدا شرک نورزید.

بَعْضُنا عَلٰی بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَ اِهْدِنَا اِلٰى سَوَاءِ الصِّرَاطِ اِنَّ هَذَا اَخِي لَهٗ تَشَعُّعٌ وَ تَشِيْعُوْنَ نَعَجَهٗ وَ لِي نَعَجَهٗ وَ اِحْدَهٗ فَقَالَ اَكْفَلْنِيْهَا وَ عَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ قَالَ لَمَّا ظَلَمَكَ بِسْؤَالِ نَعَجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهِ وَ اِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لِيَبْغِيْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوْا الصّٰلِحٰتِ وَ قَلِيْلٌ مَّا هُمْ وَ ظَنَّ دَاوُدُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَ خَرَّ رَاكِعًا وَ اٰنَابُ» (۱)

و همه می دانیم که آن دو شخص جبرئیل و میکائیل علیهما السلام بودند و حاکم بین آنها داود علیه السلام . اکنون تو بگو که کدام یک بر حق بودند و کدام بر باطل؟

ابراهیم گفت: که جبرئیل و میکائیل هر دو بر حق بودند و برای روشن کردن داود پیش او آمده بودند . چرا که او دچار اشتباه شده بود.

حسنیه گفت: الله اکبر، پس علی و عباس هر دو بر حق بودند و ابابکر در اشتباه بسر می برد و آن دو برای آگاه نمودن او نزد وی رفته

ص: ۲۰

۱- و آیا خبر دادخواهان چون از محراب او بالا رفتند به تو رسید؟ آن هنگام که بطور ناگهانی بر داود وارد شد و او از آنها به هراس افتاد ، گفتند مترس ما دو مدعی هستیم که یکی بر دیگری تجاوز کرده ، پس میان ما به حق داوری کن و از راه حق دور مشو و ما را به راه راست رهنمون باش ، بعد به داود علیه السلام عرض کرد که این برادرم ۹۹ گوسفند دارد و من یک گوسفند بیشتر ندارم ، او به من می گوید این یک گوسفند را هم به من بسپار و در سخنوری بر من غالب آمده است (یعنی نمی دانم چه جوابی به او بدهم) داود علیه السلام بدون اینکه از مدعا علیه بپرسد که تو چه می گوئی و چرا چنین کرده ای سریعاً قضاوت کرد و گفت که او به تو ظلم می کند ، بسیاری از شرکا به شریکشان ظلم و ستم روا می دارند، مگر کسانی که به خدا ایمان آورده باشند ، و آنها نیز بسیار کم هستند . پس از آن فوراً فهمید که این قضیه گویا یک احتمال الهی است ، چون متوجه شد به خاک افتاد و به درگاه خدا توبه و انابه نمود . «سوره ص / ۲۱۲۳» در تفسیر المیزان از حضرت امام رضا علیه السلام نقل شده است که خدا این امتحان را برای این از حضرت داود فرمود که فکر می کرد داناترین مردم است ، و خدا برای تربیت وی و دور شدن او از عجب آن را برایش آورد.

بودند. چه اینکه عباس گفت: من وصی و وارث پیامبرم، چرا که عموی او هستم و علی علیه السلام فرمود که وصی او من هستم که پسر عموی پیغمبر، و برادر و وصی او هستم. نور چشم او فاطمه سیده نساء العالمین همسر من است. حسن و حسین علیهما السلام که سید جوانان اهل بهشتند فرزندان منند. و به حکم آیه «وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ»، من نفس رسول خدا هستم.

چون ابوبکر سخنان ایشان را شنید گفت: و الله من از پیغمبر شنیدم که فرمود: «عَلِيُّ وَصِيٌّ وَوَارِثِي وَ قَاضِي دِينِي»^(۱). عباس با این سخن طاقت از کف داد و گفت:

ای ابوبکر تو که این سخن را از پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم شنیده‌ای، پس چرا بر کرسی خلافت نشست و حق علی (ع) را ضایع کردی؟

چون ابوبکر دریافت و که ایشان برای محکوم کردن او آمده‌اند و میراث را بهانه ساخته‌اند گفت:

شما برای منازعه با من این جا آمده‌اید! پس از آنها روی گرداند و از مجلس بیرون رفت.

ابراهیم دگر بار گفت: از این مسئله نیز در گذشتیم. اکنون بگو که عباس فاضل تر بود یا علی؟

حسنیه گفت: تو بگو که حمزه فاضل تر بود یا محمد صلی الله علیه و آله وسلم؟

تو چرا از مقایسه عباس و علی علیه السلام دست بر نمی داری؟ اگر عباس فاضل تر باشد، علی علیه السلام افتخار می کند که عمویی چون او دارد و اگر علی علیه السلام فاضل تر باشد عباس این افتخار را دارد که برادر زاده ای چون

ص: ۲۱

۱- علی وصی من و وارث من و قضا کننده دیون من است «بحار ج ۲۸ ص ۲۰۰»

علی علیه السلام دارد.

چون هارون فصاحت و بلاغت حسنیه را دید متحیر ماند و رو به ابراهیم کرد و گفت:

حیف از آن علومی که ادعایش را داری.

حسنیه گفت: من به هشتاد و سه سوال ابراهیم را جواب دادم، اگر اجازه دهید من نیز یک مسئله از او بپرسم.

هارون گفت: هر چه می خواهی بپرس.

آیا پیامبر پس از خود وصی معرفی نکرد؟!

حسنیه گفت: ای ابراهیم، پیامبر که از دنیا رفت آیا برای خود وصی تعیین کرد یا نه؟

ابراهیم گفت: وصی تعیین نکرد.

حسنیه گفت: آیا این عمل پیامبر درست بود یا خطا؟ و آنچه خلفا در سقیفه بنی ساعده انجام دادند چگونه؟ خطا بود یا صحیح؟

ای ابراهیم پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم را خطا کار می دانی یا اصحاب را؟

ابراهیم از جواب درماند چون اگر می گفت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم خطا کرده دین و شرع را ناقص تلقی نموده و اگر می گفت خلفا خطا کرده اند، موجب بطلان مذهب خود و اثبات مدعای حسنیه می شد. حیرت زده سر در گریبان فرو برد و ساکت ماند.

حاضرین در مجلس خندیده و او را سرزنش کردند که چگونه با آن همه ادعای علم و دانش از جواب کنیزی عاجز مانده است.

هارون چون ابراهیم را مضطرب دید، و فهمید که این مسئله موجب فصاحت شده است رو به وزیر خود یحیای برمکی کرد و

گفت: شنیده ام میان علمای بغداد و برخی علما در باب خیر و شر اختلاف نظری هست، از ابراهیم سؤال کن نظرش چیست؟^(۱)

تنزیه انبیاء و تأویل آیات متشابه

(به دنبال مسائلی که بین حسنیه و ابراهیم رد و بدل شد) ابراهیم مجال یافت و (با اشاره به اعتقاد شیعیان به عصمت و پاکی انبیا علیهم السلام) گفت! ای حسنیه: به اعتقاد تو تمامی انبیاء معصوم هستند و در این صورت آنان معصیتی را مرتکب نشده بودند، پس چرا به درگاه خداوند آن قدر توبه و استغفار نمودند؟

با سخن ابراهیم یحیای برمکی خندید و گفت: آیا از عهده بحث قبل بر آمدی و دلیل حسنیه را رد کردی که اکنون در مورد عصمت انبیا بحث می کنی؟

حسنیه گفت: ای ابراهیم! این اشکال تو موافق ادب نبوده، و بی موقع و ناوارد است. اگرچه در این مسئله نیز جوابت را خواهم داد.

* * *

ای ابراهیم، در مورد عصمت انبیاء و اوصیاء ایشان اشکالی مطرح نمودی، بدان که اعتقاد من این است که همگی آنان معصوم و از جمیع معاصی به دور هستند، و باید همه انبیاء و اوصیاء از ابتدای

ص: ۲۳

۱- همانگونه که در مقدمه کتاب اشاره شد، در این بخش از متن اصلی این کتاب به مباحث خیر و شر و قضا و قدر اشاره شده که بدلیل پیچیدگی هائی که دارد و برای عامه خوانندگان چندان قابل استفاده نیست، حذف، و علاقمندان را به کتب علمی که جایگاه طرح چنین مباحثی است ارجاع می دهیم. ناشر

طفولیت تا پایان نبوت و وصایت از گناه و فراموشی به دور باشند. زیرا که ایشان امین سر خدا هستند، از این رو چگونه روا باشد که در مقام اطاعت از شیطان که پست ترین موجودات و دورترین مخلوقات از محضر کبریائی است برآمده و از خدا دور شوند؟

بدان که شیطان بر ایشان راهی ندارد و از ایشان افعال شیطانی صادر نمی شود. انبیاء و ائمه باید پاک باشند و متصف به صفات زشتی مثل کینه و بخل و حسد و جهل و حرص نباشند و معلول جسمی نبوده و مبتلا به امراضی چون پستی و جذام و گنگی نباشند، و از جمیع نقائص مطهر و منزّه بود، و دروغ گو و هوسران نباشند.

ای ابراهیم! امام باید بافضیلت ترین و عالم ترین و زاهدترین و باورع ترین و باتقوی ترین و سخی ترین و شجاع ترین مردم اهل زمان خود باشد، و از همه مردم بی نیاز باشد.

هر غلام زرخریدی سزاوار امامت نیست. امام از سوی خدای متعال و رسول گرامی او به این سمت منصوب شده باشد، تا مردم در تبعیت از او دل نگران نباشند.

دلیل دیگر بر واجب بودن عصمت امام این است که احتمال دارد فرد غیر معصوم مرتکب ظلم گردد و حال اینکه حضرت پروردگار جل و علا می فرماید: «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ»^(۱)

چون سخن حسنیه به اینجا رسید لرزه بر جان هارون افتاد، چرا که وی ادعای خلافت به حق می کرد و حتی یکی از این صفات را هم دارا نبود.

ص: ۲۴

۱- عهد من (که همانا نبوت و رسالت و مقام امامت باشد) به ظالمان نمی رسد. بقره/۱۲۴.

یحیی بن خالد برمکی که متوجه اضطراب هارون شد، رو به ابراهیم کرد و گفت: ای ابراهیم! گویا جان از بدنت در آمده است! چرا از این کرسی به زیر نمی آئی و مذهب حسنیه را اختیار نمی کنی؟

چون ابراهیم این کنایه ها را شنید، گفت:

ای حسنیه چه می گوئی در مورد این آیه: «يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَ كُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَ لَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ» (۱) و بدون شک ایشان از آن درخت خوردند و از ستمکاران گشتند.

حُسنیه جواب داد: ای ابراهیم! بدان که نهی خدای تعالی نسبت به آدم نهی تحریمی نبود بلکه نهی تنزیهی بود. زیرا که نهی تحریمی آن است که با ارتکاب آن شخص مستحق ملامت و عذاب آخرت می گردد اما نهی تنزیهی آن است که با ارتکاب آن شخص از فائده و مصلحتی که در ترک آن عمل بود محروم می گردد، و دیگر مستحق ملامت دنیا و عذاب آخرت نمی شود.

پس اگر آدم علیه السلام خوردن از آن درخت را ترک می کرد، مشمول الطاف و ثواب بیشتری می شد، و با انجام آن مستحق عقاب نگردید.

ابراهیم گفت! اگر چنین بود، او از ظالمان نمی گشت، در حالی که حق تعالی می فرماید: «فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ».

حسنیه جواب داد! ای ابراهیم، بدان که ظلم عبارت از قراردادن چیزی در غیر موضع مناسب آن، یعنی نهادن چیزی در جایی که آنجا

ص: ۲۵

۱- ای آدم تو و همسرت در بهشت منزل گزینید و از هر چه می خواهید تناول کنید اما از این درخت نخورید و به آن نزدیک نشوید که از ظالمان خواهید شد. بقره/ ۳۵.

باشد سزاوار آن چیز نباشد، یا انجام دادن کاری در جائی که نباید انجام داد و ترک کردن آن در آن جا که باید آن را انجام داد، و همینطور است ترک کردن عمل مستحب و انجام دادن عمل مکروه، نیز ظلم باشد چنانکه در مورد آن بوستان که میوه هایش برابر بود در قرآن آمده است: «وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا» (۱) یعنی آن میوه هائی که هر ساله می آورد هیچ کم نکرد پس معنای «فتکونا مِنَ الظَّالِمِينَ» این است که: از آن کسانی باشند که خود را حفظ نموده و اجر و ثواب خویش را کم نگردانند.

ابراهیم گفت، ای حسنیه! آن ها گفتند: «رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ» (۲) چگونه می گوئی که ایشان ترک عمل مستحبی را کردند و گناه نبود.

حسنیه جواب داد: ای ابراهیم! ایشان اعتراف به ظلم بر نفس خود نموده و از خدا طلب بخشش کردند و آمرزش طلبیدن از حق تعالی دلالت بر گناه کار بودن نمی کند، زیرا که ظلم به معنی نقصان در ثواب و از دست دادن منفعت است. و طلب رحمت و غفران، عبادتی است، که انسان ها به واسطه آن مستحق ثواب می گردند. این سخن دلیل بر گناه کار بودن ایشان نیست چه اینکه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم نیز فرموده که «أَنَا أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً» یعنی من هر روز هفتاد بار استغفار و از خدا طلب آمرزش و غفران می کنم در حالی که آن حضرت مرتکب هیچ گناهی نمی گردید.

ص: ۲۶

۱- آن دوباغ میوه های خود را بی هیچ آفت و نقصانی به بار می آورند. کهف / ۳۳.

۲- پروردگارا ما به خود ظلم کردیم و اگر ما را نیامرزی و به رحمت خویش ما را در نیابی از ستمکاران خواهیم شد. اعراف / ۲۳.

دلیل دیگر بر اینکه طلب بخشش به معنای گناه کار بودن ایشان نبود این است که چون انبیاء و اولیاء بندگی مخلصانه و طاعت بسیار خود را در پیشگاه الهی اندک می‌شمارند و کمترین ترک ادب را گناه عظیم می‌دانند از این رو برای تذلل و مسکنت، خود را مجرم می‌دانند. گرچه از ایشان هیچ گناهی سرزده پس اعتراف ایشان به ظلم و استغفار کردن، دلیل بر گناه کار بودن ایشان نیست.

ابراهیم گفت: ای حسنیه! اگر چنین باشد سزاوار نیست که خدا، آدم را عاصی و گمراه قلمداد کند آنچنان که فرموده: «وَ عَصَى آدَمَ رَبَّهُ فَغَوَى» (۱)

حسنیه گفت ای ابراهیم! بدان که اکثر آیات قرآنی بنابه فرموده رسول خدا و اهل بیت او علیهم السلام دارای تأویل است و تنها براساس ظاهر آن نمی‌توان حکم کرد.

عصیان عبارت از مخالفت است، و همچنانکه ترک کننده واجبات را عاصی می‌گویند، ترک کننده مستحبات و آداب اجتماعی نیز چنین است، ولی ترک مستحبات و آداب، ملامت و عقاب در پی ندارد، از طرفی، غوایت در آیه بمعنای گمراهی نیست بلکه به معنای بی بهره گشتن از ثواب و پاداش است، هم چنان که در اشعار عرب در این معنی بسیار به کار رفته است، پس معنای آیه چنین است که: چون نهی ما را مخالفت کرد، از ثوابی که برایش در نظر گرفته بودیم بی بهره ماند.

ابراهیم گفت: ای حسنیه! اگر آدم و حوا معصیت نکردند، پس چرا

ص: ۲۷

خداوند ایشان را برهنه کرده و از بهشت بیرون کرد و به زمین فرستاد؟

حسنیه گفت! حسنیه جواب داد: خدا آدم را برای خلافت و جانشینی خود در زمین آفریده بود چنانکه می فرماید: «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً» (۱)، و اگر آدم از آن درخت تناول نمی کرد وی را از بهشت بیرون نمی کرد و به زمین نمی فرستاد. پس بیرون کردن او از بهشت و برهنه کردن، عقوبت گناه او نیست زیرا که عقاب رنجی است که به خاطر خوارنمودن و اهانت، به عاصی داده شود و بیرون کردن آدم بنابر مصلحت بود.

همان گونه که تهی دستی و رنجوری را خدوند بر حسب مصلحت به بندگان می دهد نه به خاطر عذاب نمودن آنان.

ابراهیم گفت: ای حسنیه! بعد از اینکه حضرت نوح علیه السلام دعا کرد تا حق تعالی قوم او را به غرق و طوفان هلاک کند، پس از مدتی از این دعا پشیمان شد و پانصد سال بر آن گریست، و به خاطر همین گریه بسیار بود که او را نوح نامیدند و پیشتر از آن نام وی عبدالعلی بود، خوب، آیا نفرین نمودن او اشتباه و غفلت نبود؟

حسنیه که این قضیه را شنید خندید و گفت: ای ابراهیم این حکایت بر خلاف قرآن است که از قول کافران می فرماید: «قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا» (۲)، و قوم نوح پانصد سال بعد از این جریان غرق شدند پس نام وی از اول نوح بود.

اما اینکه گفتمی نوح از نفرین خود پشیمان شد، از دو حال خارج

ص: ۲۸

۱- من خلیفه ای برای زمین قرار داده ام. بقره / ۳۰.

۲- گفتند ای نوح چقدر با ما زیاد مجادله می کنی. هود / ۳۲.

نیست، یا اینکه قوم نوح اهل ایمان بودند که اگر چنین باشد این خود کفر عظیمی است که شیخ المرسلین، اول نفرین کند تا عالم را طوفان فرا گیرد و چندین هزار مسلمان هلاک شوند، بعد از نفرین خود پشیمان گردد.

و اگر کافر بودند، معنا ندارد که حضرت نوح علیه السلام از هلاکت دشمنان خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نادم و پشیمان شود، و این در حالی است که خدای تعالی در حق او و حضرت آدم علیه السلام فرموده: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ» (۱).

ای ابراهیم! حقیقت مذهب با این مزخرفات ثابت نمی شود و من این مهملات را از غیر تو نیز بسیار شنیده ام.

بدان که بنی امیه و پیروان ایشان، بلکه همه آنهایی که قبل از بنی امیه به ظلم و تعدی متصدی امر خلافت شده بودند، در حالی که به هیچ وجه لیاقت آن را نداشتند، بلکه اکثر اوقات مرتکب ظلم و فسق می شدند از درک مسائل دینی و احکام فرقانی عاجز بودند. بطوری که بعضی اوقات در حال جنابت به امامت جماعت مردم می ایستادند و یا اینکه نماز خود را قطع کرده و می گفت که جنب هستم، و بعضی اوقات مست و لایعقل امامت کرده و نماز صبح را چهار رکعت می گذاردند و امثال این قبایح بسیار است که اگر بخواهم همه آنها را برشمارم موجب ملالت خلیفه می گردد، چه اینکه بعضی از اهل بیت علیهم السلام و گروهی از صحابه بزرگوار که دارای ایمان حقیقی بودند همواره ایشان را نصیحت و ملامت می کردند و اکثر مردم آنها را

ص: ۲۹

۱- همانا خدا آدم و نوح و... را برگزید. آل عمران / ۳۳.

سرزنش می نمودند و آنها بخاطر دفع این سرزنش ها و توجیه اعمال خود و پیروان خود، همه این کفرها و بی دینی ها را به خدا و رسول او نسبت می دادند و سعی می کردند برای تبرئه خود به ظاهر قرآن عمل کرده و همه انبیاء معصوم و مطهر را به معصیت و خطائی متهم کنند و گاهی آیات قرآن را بر طبق احادیث جعلی که خود ساخته بودند تأویل می کردند و استدلال های عقلی را با آن احادیث جعلی و دروغین می سنجدند، و چون مردم توانائی دفع این شبهات را نداشتند، و دنبال تحصیل علم نمی رفتند و از روی تقلید و قیاس قبول می کردند و آن قدرت تشخیص را نداشتند که میان طبع و هوس و میان عقل و رضای خدا فرق نهند، لذا از روی طمع جاه و حکومت پنج روزه، ثواب ابدی و عذاب جاویدان را نادیده گرفته و پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ، در مدت دو بیست سال، مذاهب مختلفی جعل کردند و کورکورانه دین و مذهب جدیدی بنا نمودند و از راه انصاف بیرون رفتند و به دنبال یافتن مذهب حقیقی سعی ننموده و به ضلالت پیشینیان خود باقی ماندند.

همانند مشرکین که به پیامبران گفته بودند «إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ» (۱) و حق تعالی نیز در جواب ایشان و شما می فرماید: «لَقَدْ كُنْتُمْ أَنتُمْ وَ آبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ» (۲)

و بعضی از مردم به گفتار سخنرانان و معلمان اکتفا کردند تا سخنان و نظرات مختلف را با نظر عاقلانه بسنجند و طریق صحیح را اختیار

ص: ۳۰

- ۱- گفتند ما پدران خود را بر این آئین یافتیم و دنباله رو آنان هستیم و به آداب و آئین آنها اقتدا می کنیم. زخرف / ۲۲ .
- ۲- همانا شما و پدرانتان در گمراهی آشکاری بسر می برید. انبیاء / ۵۴.

کنند، از این رو هر کسی ادعای «أَنَا مَعَ الْحَقِّ» کرد و خود را بر حق دانست، و این است که خدای متعال فرموده «كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ» (۱).

مذهب حق یکی بیش نیست

بدان ای ابراهیم که در میان این همه مذهب جز یکی حق نیست و دلیل بر این مطلب، سخن گران بهای صاحب شریعت، خاتم انبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم است که می فرماید: «سَتَفْتَرُقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فُرْقَةً وَاحِدَةً مِنْهَا نَاجِيَةٌ وَ الْبَاقِي فِي النَّارِ» یعنی بزودی امت من به هفتاد و سه فرقه تقسیم می شوند که یکی از آنها اهل نجات بوده و باقی به آتش دوزخ رهسپار خواهند شد.

و چون جمعی از اصحاب پرسیدند: یا رسول الله! آن فرقه ناجیه کدامست؟ فرمود آنچه من و اهلیت من معتقد بر آن هستیم.

و سپس فرمود: «مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجِيَ وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ» (۲).

بدان ای ابراهیم تمامی فرقه های اسلامی بر صحیح بودن این دو حدیث توافق دارند و اهل بیت و اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نه معتزلی بودند و نه حنفی و نه شافعی و نه مالکی و نه حنبلی، پس بدون شک

ص: ۳۱

۱- هر حزب و گروهی به آنچه نزد آنهاست بسنده کرده و با آن خوشند (غافل از اینکه حق چیز دیگری است و بخاطر آن بازخواست خواهند شد). مؤمنون / ۵۳ .

۲- اهلیت من همچون کشتی نوحند، آنکس که بر آن سوار شود و با آن باشد، نجات یابد و آنکس که به آن پشت کند و از آن پیروی نکند غرق و هلاک خواهد شد.

تنها فرقه ای که اهل نجات است تابعان رسول خدا و اهل بیت اویند. زیرا که اصول اعتقادات این گروه متفاوت با اعتقادات سایر مذاهب است و نسبت به هیچ یک از این فرقه ها نمی توان یقین کرد که اهل نجات باشند مگر این طایفه که پیرو اهل بیت علیهم السلام هستند.

ای ابراهیم! بدان که من از کشته شدن به دست تو هیچ باکی ندارم، و به این حیات پنج روزه دلبستگی و علاقه ای ندارم و همیشه از خدا توفیق شهادت را طلب کرده ام و امروز می خواهم به روشنی عقیده خود را بیان کنم تا بر خلیفه زمان نیز ظاهر گردد که این عقیده پیشینیان شما که می گفتند که شقاوت اشقیا و کفر و فسق، و خیر و شرّ به تقدیر و اراده الهی است و بنده هیچگونه اختیاری از خود ندارد، و اکنون شما نیز آن را ابراز می کنید به این خاطر است که زشتی های خود و گمراهانی را که بر اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ظلم کردند، توجیه و تبرئه کنید، آنان را که این منصب را به ناحق غصب کردند و سیده نساء را اذیت نموده و ارثیه پیامبر، فدک، را به زور از دست ایشان گرفتند و صحابه بزرگ رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم همچون سلمان و ابوذر و مقداد و عمار و... را آزار دادند و به شهادت رساندند و مدتی بعد جگر گوشه پیامبر، امام حسن علیه السلام، را زهر داده و سرور جوانان بهشت، حسین بن علی علیهما السلام و اولاد آن حضرت را به قتل رساندند و از رسیدن خمس به اولاد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم جلوگیری کردند و با پسر عمو و برادر و وصی رسول خدا به نبرد برخاستند و ابوذر غفاری را تبعید و عبدالله بن مسعود را اذیت کردند و مُصحف (قرآن) او را آتش زدند و عمار یاسر و چند تن از صحابه بزرگ را کشتند و حتی خانه کعبه را با منجنیق سنگ باران کردند و مسلمانان را در مدینه، شهر پیامبر به قتل رساندند

و چندین هزار مؤمن را به خاطر محبت و ورزیدن به اهل بیت در سراسر عالم به قتل رساندند و آن قدر ظلم و فساد و بدعت به بار آوردند که زبان از شمارش آن ناتوان است، و باید بگوییم قتل اصحاب کبار و محبتان و شیعیان اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و خاصان و تابعان، آنها که به صفت ایمان حقیقی موصوف بودند، به خاطر این بود که ایشان را همواره ملامت می کردند، و گاه مخفیانه و گاه آشکارا به لعن آنان می پرداختند و افعال زشت و قبیح آنها را افشاء می کردند و از خدا و رسول خدا و عذاب آخرت می ترساندند.

آری پیشینیان شما برای دفع سرزنش از گمراهان و درست جلوه دادن افعال و کردار شیخین (ابوبکر و عمر) و بقیه خلفای بنی امیه، تمام این اعتقادات و بدعت ها را جعل کردند و گفتند که بندگان، صاحب اختیار فعل خود نیستند و همه کارها خواست خداست و او از ازل خواسته و چنین تقدیر کرده است.

و اگر کسی، امام را همانند پیامبر، معصوم بداند، او را رافضی (۱) خوانده و قتلش را واجب می دانید، در حالی که عصمت امام به دلائل عقلی و براساس آیه «وَ اِذِ ابْتَلَىٰ اِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاتَمَمَّنَّ قَالَ اِنِّیْ جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا قَالَ وَ مِنْ ذُرِّیَّتِیْ قَالَ لَا یَنَالُ عَهْدِی الظَّالِمِینَ» (۲)، واجب است، که خدای متعال به ابراهیم فرمود: من تو را امام مردمان قرار دادم، ابراهیم عرض کرد آیا ذریه من هم لایق این امامت هستند؟ خدای متعال فرمود که این پیمان من شامل ظالمان نمی شود، پس خدا از

ص: ۳۳

۱- یعنی از دین خارج.

۲- عهد من به ظالمان نمی رسد. بقره / ۱۲۴.

امام نفی ظلم نمود، چرا که خداوند در آیه شریفه ظلم کردن را از ساحت مقدس به دور دانسته است.

و ظلم بر دو قسم است، ظلم به خود و ظلم به دیگری، هر کس از این دو ظلم منزّه باشد معصوم است. و بر اساس آیه شریفه «إِنَّ الشُّرَكَاءَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ» (۱) شرک و بت پرستی، ظلم بزرگ محسوب می‌شود، پس مشرک اگرچه توبه کرده باشد لایق منصب و امامت نیست.

شما حقیقتاً از سنت و روش معاویه پیروی می‌نمائید هرچند ادعای پیروی از سنت پیغمبر دارید و خود را اهل سنت می‌نامید، اما همه انبیاء را تا درجه فاسقان پائین می‌آوردید، و جالب تر اینکه کسی که این اعتقاد را ندارد کافر می‌دانید.

چون در دل حسنیه آتش محبت به اهل بیت علیهم السلام بر افروخته شده و بر مسند فصاحت و بلاغت تکیه زده بود، پیوسته و بی پروا در ردّ مذهب مخالفان عصمت و طهارت اهل بیت علیهم السلام برهان اقامه می‌نمود.

هارون و طرفدارانش لرزه بر اندام افتاده و از قبایح و اعمال ناشایست خود شرمنده گشته، سر بزیر افکنده و متحیر بودند و دانشمندان یارای سخن نگفتن نداشتند.

تمسک به آیه غار در فضیلت ابوبکر

ابراهیم به یکباره برخاست و گفت: ای حسنیه! چه خبر است؟ اختیار از کف داده ای و در کمال وقاحت بر صحابه و تابعین طعنه می‌زنی و همه را کافر می‌شناسی! گرچه محبت اهل بیت

ص: ۳۴

۱- همانا شرک بخدا ورزیدن ظلمی بسیار بزرگ است. لقمان / ۱۳.

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بر همه لازم و واجب است و در این مسئله کسی با تو مخالفت ندارد، ولی موذت و محبت اصحاب کبار و خلفای عالی مقدار که جانشینان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بوده اند نیز بر همگان واجب است. چون در خلافت ایشان همه امت توافق دارند. خصوصاً ابوبکر که باری تعالی در آیه غار او را هم صحبت و یاور رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم خوانده، از این رو او دارای فضائل بسیاری است.

حسینیه گفت: به خدا قسم که ابوبکر به خاطر آیه غار هیچ فضیلت و منزلتی نداشته بلکه آن آیه عکس آن را اثبات می کند.

ای ابراهیم! بگو ببینیم که در آیه غار، به ابوبکر چه فضیلتی نسبت داده شده است؟

ابراهیم گفت: خدا می فرماید: «إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا» (۱).

اول آنکه همراهی وی با رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم دلیل تقرب او به آن حضرت است چون اگر رسول خدا کسی را بیشتر از ابوبکر دوست می داشت او را همراه خود می برد، تا انیس و هم نشین او باشد.

دوم آنکه حق تعالی او را مصاحب رسول خویش خوانده است.

سوم آنکه رسول خدا نخواستند او را غم ناک ببینند و از این جهت

ص: ۳۵

۱- اگر شما پیامبرتان را یاری نکنید خدا همواره او را یاری کرده (و می کند) آن هنگام که در غار ثور بودند و او به همراهش گفت: نترس و محزون مباش که خدا با ماست و خدا سکینه اش را بر پیامبر نازل فرمود و او را با سربازانی که قابل مشاهده نبودند تأیید فرمود. توبه / ۴۰.

برای دفع اندوه و بیم از او، گفتند: «لَا تَحْزَنْ» یعنی غمگین مباش. چهارم آنکه خدا در این آیه فرموده: «إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا» که به لفظ جمع آورده پس معنایش این است که خدا با رسولش و با ابوبکر است.

خوب ای حسنیه! در مورد این آیه که فضائل ابوبکر را آشکارا بیان نموده است چه می گوئی؟

پاسخ حسنیه به استدلال به آیه غار

حسنیه لبخندی زد و گفت: ای ابراهیم این ها مطالبی است که عوام را با آن فریب می دهند و بصیرت شان را با آن می پوشانند ولی آنها که دیده بصیرت و عقل شان باز است فریب نمی خورند و از راه حق منحرف نمی شوند و با این مناقب کسی را افضل امت نمی گویند و بر خاندان عصمت مقدم نمی دارند.

و اما این که می گویی رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ابوبکر را از این جهت با خود برد که او را از همه بیشتر دوست داشت، به خدا قسم پندار اشتباهی است.

چه اینکه آن شب جبرئیل بر رسول خدا نازل شد و عرض کرد: کفار امشب به قصد کشتن تو خواهند آمد، به اصحابت دستور بده تا از خانه بیرون نیایند، اراده خداوند بر این قرار گرفته که علی بن ابیطالب علیه السلام، برادر با جان برابرت، را بر جای خود در بستر بخوابانی چون او تنها کسی است که حاضر است جان خود را برای تو فدا کند، سپس خود بسوی غار ثور حرکت کن.

چون شب نزدیک شد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم اصحاب خود را فرا خواند و فرمود: امشب هیچیک نباید از خانه بیرون آئید، خدا در این امر

مصلحتی دیده که باید اطاعت کنید.

پس اصحاب همگی بسوی خانه هایشان رفتند.

سپس برادرش علی علیه السلام را طلبیده و گفت: یا علی! فرمان الهی بر این است که تو امشب بجای من، در بسترم بخوابی تا مشرکین متوجه رفتن من نشوند و من از شهر مکه خارج شوم.

این سخن نه تنها بر حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام گران نیامد بلکه از روی محبت و اخلاص عرض کرد: جان من هزار بار فدای فرمان الهی باد، بخصوص که جان رسول خدا نیز محفوظ ماند.

علی علیه السلام با اینکه نوجوان بود اما هراسان نشد و از صمیم دل تسلیم فرمان الهی گشته امر حضرت را اطاعت کرد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم او را در آغوش کشید و روی او را بوسید و گریست و فرمود: ای علی تو را به خدا می سپارم.

بدین سان علی در بستر پیامبر خوابید و پیامبر اکرم از خانه خارج شد.

در این حال شخصی را دید که از روبرو می آید، پیامبر قدری توقف فرمود، تا آن شخص نزدیک رسید، دید ابوبکر است، پس فرمود: آیا من دستور خدا را بر شما نرسانیدم که امشب از خانه های خود بیرون نیائید؟

ابوبکر جواب داد: یا رسول الله! دلم هراسان بود و نتوانستم در خانه بمانم از این رو بیرون آمدم.

پیغمبر متحیر ماند که چه کند؟ چرا که نمی توانست کس دیگری را همراه خود ببرد.

در این حین جبرئیل علیه السلام نازل شد و گفت: یا رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم: اگر او را در مکه واگذاری کفار بوسیله او به دنبال تو خواهند آمد و تو را به

قتل خواهند رساند.

پس رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مجبور شد او را با خود ببرد و با هم داخل غار گشتند.

آری، ای ابراهیم! ابوبکر با حکم خدا و رسول او را مخالفت کرد و از خانه بیرون آمد و همه امت بر این نکته اتفاق نظر دارند که پیغمبر از روی ناچاری او را با خود برد، که مبادا به دست کفار گرفتار شود و آنان را به محل اختفاء او آگاه گرداند.

از طرف دیگر چون خدای متعال وضعیت ابوبکر و یارانش را در آیه شریفه «يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ» (۱) بر پیامبر آشکار نمود و از آنچه بعد از او نسبت به اهل بیتش روا می‌دارند باخبر ساخت، رسول خدا دیگر از وی ایمن نبود، از این جهت او را با خود برد.

ای ابراهیم! رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم از هم نشین و هم دل بی نیاز بود، چه اینکه او با پروردگار خویش مانوس بود، و جبرئیل هم دل و هم صحبت او بود، و آیه «أَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا» (۲) گواه بر این سخن است.

ای ابراهیم اینکه گفتمی خدا وی را یار و همراه رسولش خوانده، باید گفت: به صرف همراهی کسی صاحب شرافت و فضیلتی نمی‌گردد. چون در آن همراهی، او هیچ ضرری از رسول خدا دفع نکرد. و در هیچ موردی رسول خدا را یاری ننمود، و اگر یاریش کرده بود، خبرش به ما نیز رسیده بود.

دیگر اینکه در قرآن کریم آمده است که کافر می‌تواند با مؤمن

ص: ۳۸

۱- اهل نفاق چیزی را بر زبان می‌آورند که در دل به آن اعتقادی ندارند. آل عمران/۱۶۷.

۲- خدا پیامبرش را بالشکریانی از ملائکه که شما آنها را نمی‌بینید تایید فرموده. توبه/۴۰.

مصاحب و همراه باشد، چنانکه می فرماید: «قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّأَكَ رَجُلًا» (۱). و همان گونه که زن حضرت نوح علیه السلام و زن حضرت لوط علیه السلام، مصاحب و همراه آن دو پیامبر بزرگوار بودند و عرب الاغ را نیز مصاحب خوانده و از آن به مصاحب بد مثل زده که: «بِئْسَ الصَّاحِبِ الْجِمَارِ» یعنی چه بد مصاحبی است الاغ.

و از همه مهم تر اینکه ابوبکر در غار با رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مصاحب بود، این چه حاصلی برایش داشت که با دلی پر از نفاق با رسول خدا همراهی کرده بود.

اما ای ابراهیم! در مورد این مطلب که گفتی: پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم از روی شفقت و مهربانی به او گفت: غمگین مباش، من از تو می پرسم که حزن ابوبکر که به خاطر بدگمانی و شدت ترس بود، آیا طاعت شمرده می شود یا معصیت؟

ابراهیم همچنان ساکت بود و جوابی برای گفتن نداشت.

حسینیه گفت: اگر ترس و اندوه او طاعت خدا بود، رسول خدا چرا او را از اطاعت الهی منع کرده است. و چرا که فرمود: غمگین مباش، نعوذ بالله از این اعتقاد که پیغمبر کسی را از اطاعت خدا منع کند.

و اگر حزن او از سستی اعتقاد و عدم ایمان او به خدا و رسولش بوده، پس او با این معصیت از این همراهی چه سودی نموده است، چون پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم خواهان طاعت است نه معصیت، و نیز مانع از

ص: ۳۹

۱- مؤمن به مصاحب و همراهش که کافر شده بود گفت: آیا به خدا کافر شده ای؟ خدائی که تو را از خاک آفرید و سپس از نطفه و آنگاه تو را انسانی سالم و برومند قرار داد؟! کهف / ۳۷.

معصیت است نه طاعت.

باری ای ابراهیم، حزن ابوبکر دلالت بر کم صبری و عدم رضای او به قضا و قدر الهی و به مصاحبت با رسول خدا بوده است، از سوی دیگر هنگام رفتن به طرف غار، رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به او فرمود که من به حکم الهی بسوی این غار می روم و ما در پناه حق تعالی از شرّ دشمنان مصون و محفوظ خواهیم ماند، اما او بر سخن رسول خدا اعتماد نکرد و در هراس افتاد و این خود، نشانه عدم ایمان است.

درثانی اینکه شما که می گوئید پیغمبر اکرم از روی محبتی که به او داشت، او را همراه خود برد، پس چگونه بود که ابوبکر نمی دانست که پیغمبر بخاطر خلاصی از دست دشمن و به فرمان الهی به غار رفته است و با آن قدر جزع و فزع نمود که نزدیک بود پیغمبر را رسوا کند، بلکه به جرأت می توان گفت که هدف او از جزع نمودن آن بود که کفار به حضور آن ها مطلع شوند اما خداوند اجازه نمی داد که او حافظ و ناصر رسول گرامی اش بود.

ای ابراهیم! اگر ابوبکر به پیامبر ایمان داشت، خدا نمی گذاشت ماری پای او را نیش بزند و او را حفظ می کرد، چنانکه رسولش را از شرّ کفار نگاه داشت، با آنکه جمع زیادی به دهانه غار رسیدند و ردّ پای آن حضرت را بر در غار دیدند، با این تمامی این ها حق تعالی او را از شرّ دشمنان نگه داشت.

اما این که آن حضرت به ابوبکر فرمود: «إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا»، غرضش این بود که خدا حافظ و ناصر من است و چون ابوبکر نیز همراه آن حضرت در غار بوده، شامل حال او نیز شده است و این هیچ گونه فضیلتی برای ابوبکر محسوب نمی شود، چرا که این گونه همراهی

ص: ۴۰

کردن برای کسی فضیلت نیست، چنانکه خدا می فرماید اگر سه نفر با هم راز بگویند چهارمین آنها خداست و اگر پنج نفر باشند ششمین نفر آنها خداست و اگر آنها کمتر از این باشند و یا بیشتر، همانا خدا با آنان است و این آیه شامل حال همه اهل عالم حتی کفار و یهود و ترسایان (مسیحیان) و مؤمنان و دیگران هم هست و این همراهی خداوند فضیلتی برای آن ها محسوب نمی شود.

ای ابراهیم! اگر شخصی چهارپائی داشته باشد و از ترس دزدان و حرامیان به خانه ای پناه برد و بگوید که خدا با ماست و ما را در این منزل یا در این وادی حفظ خواهد کرد، و منظور او خودش و چهار پایش باشد، در این حال آیا آن حیوان فضیلتی بدست آورده است؟

چون سخن حسنیه بدینجا رسید هارون بسیار خندید، گرچه تعصب بسیار زیادی داشت و با اهل بیت دشمنی و نفاق داشت، ولی حق تعالی دل او را بر حسنیه نرم و مهربان کرده بود به طوری که اگر از طعن مردم نمی ترسید و یا منصب خلافت و تکبر مانع او نبود برمی خاست و برگرد حسنیه می گردید.

بار دیگر حسنیه رو به ابراهیم کرد و گفت:

ای ابراهیم! امّا از همه رسواتر، بی بهره بودن ابوبکر از ایمان است که از این قسمت آیه استفاده می شود «فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ»، ضمیر «ه» در کلمه «عَلَيْهِ» که مفرد می باشد به حضرت رسول اشاره دارد و این دلالت می کند بر اینکه آرامش الهی بر ابوبکر نازل نشده و او از این لطف الهی بی نصیب مانده بود، چون اگر بر او نیز نازل شده بود می فرمود: «فانزل الله سكينته عليهما» و ضمیر را به صورت تثنيه می آورد تا شامل هر دو نفر آنها گردد. به خدا قسم این مطلب دلالت بر عدم

ایمان او دارد از آن جهت که خدای متعال در دو جای قرآن در مورد نازل شدن سکینه الهی سخن گفته است:

اول در همین آیه که گذشت در مسئله غار، و دیگر در جریان جنگ حُنین، هنگامی که لشکر اسلام شکست خوردند و ابوبکر و عمر و عثمان و بسیاری از صحابه گریختند و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را در میان کفار تنها گذاشتند، و بجز امیرالمؤمنین علیه السلام و هفتاد و نه نفر دیگر از صحابه و انصار رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که فرار نکردند و در رکاب امیرالمؤمنین پای همت و مردانگی در میدان مبارزه، محکم کرده و از جان گذشته و ایستادگی کردند، خدای متعال در مورد آنها فرمود «لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ» (۱).

ای ابراهیم! در روز حُنین با حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم مؤمنان همراه بودند، و خدا سکینه خویش را بر رسول و بر مؤمنان نازل فرمود ولی در غار غیر از ابوبکر کسی از مؤمنان همراه پیامبر نبود و چون او مؤمن حقیقی نبود فرمود «فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ» یعنی خدا سکینه خویش را بر رسولش فرو فرستاد و ابوبکر را ذکر نکرد و اگر در حقیقت ابوبکر به خدا و رسول او ایمان داشت، بایستی بجای ضمیر مفرد، ضمیر تثنیه «علیهما» می آورد.

ص: ۴۲

۱- به تحقیق که خدا شما را در بسیاری از مواطن یاری فرمود و در روز جنگ حنین که بسیاری سپاه شما را مغرور کرده بود اما این بسیاری شما را بی نیاز نکرد و زمین با آن وسعتش بر شما تنگ آمد و از جنگ رو برگردانده و بنای فرار گذاشتید، سپس خدا سکینه و آرامش را بر رسولش و بر مؤمنین فرو فرستاد. توبه / آیات ۲۵ و ۲۶.

ای ابراهیم چون اندوه و تزلزل او در غار، مطلقاً معصیت و گناه بوده و عدم نزول سکینه الهی نیز به آن ضمیمه گردد، پس دیگر او از آیه غار نه تنها نصیبی نبرده، بلکه عدم ایمان وی نیز ثابت می‌شود و این نوع فضیلتی که از او کفر و عدم ایمان ثابت شود و دیگر فضائلی که از او نقل می‌کنید و به لباس فضایل به رشته می‌کشید و در نظر اهل عالم جلوه می‌دهید و این احادیث جعلی که بر سر زبان خلائق انداخته‌اید و افضلیت جمعی فاسق و فاجر، بلکه بدتر از کفار را بر معصومان خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم ثابت می‌کنید و علی بن ابیطالب علیه السلام را که جان فدای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم کرده بود و به جای آن حضرت خوابیده تا کفار او را بجای رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم به قتل برسانند و خدای متعال بخاطر این فضیلت امیرالمؤمنین علی علیه السلام بر جمیع ملائکه آسمان و زمین مباحث کرده و فرمود: من میان هر دو نفر از شما برادری برقرار کردم، آیا هیچیک از شما هست که جان خود را فدای برادرش کند؟

هیچیک از ملائکه جواب ندادند. خدا امر کرد که بروید و ببینید علی بن ابیطالب علیه السلام را که جان خود را فدای حبیب و رسول من کرده. ملائکه گروه گروه به امر ربّ العزّه فرود آمده و علی بن ابیطالب علیه السلام را زیارت کردند. امر الهی آمد که جبرئیل و میکائیل علیهما السلام بر بالای سر و پائین خوابگاه علی بن ابیطالب علیه السلام قرار گیرند و آن حضرت را از شرّ کفار و قصد سوء دشمنان حفظ نمایند و این آیه در آن شب در حق علی علیه السلام نازل شد که «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ

رُؤْفُ بِالْعِبَادِ» (۱) که در تفاسیر شما نیز مکتوب است. چرا شما این فضیلت ها را اظهار نمی کنید و این فضایل را بیان و عیان نمی سازید؟

و نه تنها در آن شب امیرالمؤمنین علیه السلام در جای پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم خوابید و جان فدای رسول خدا کرد و از جان خود مضایقه نکرد بلکه در روز بعد بعنوان قائم مقام حضرتش اهل و عیال و جمع کثیری از اهل حرم و اسباب و اثاثیه ایشان را از شتر و گوسفند و غیره، تنها از مکه بیرون آورده و به مدینه رسانید و هر چند گروه گروه به قصد قتل و غارت آنها بر سر راه ایشان می آمدند اما هیچیک را یارای آن نبود که رشته نخعی از ایشان ببرد و همه را به صحت و سلامت به مدینه به رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم رسانید.

و اگر کسی بخاطر مهاجر بودن فضیلت خاصی بیابد و لایق جانشینی پیامبر گردد چرا علی علیه السلام در بستر رسول خدا خوابید و جان خویش را بر کف نهاد و سپس به عنوان قائم مقام او در میان اهل و عیال آن حضرت بود تا اینکه آنها را به سلامت به مدینه رسانید و هم او بود که چندی بعد به دستور خدای متعال به شرف ابلاغ سوره براءت به کفار نائل گردید، شایسته جانشینی رسول خدا نباشد.

ای ابراهیم! ابوبکر گرچه با رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم در غار بود، و از غار با رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به مدینه رفت، اما چون خدای متعال فرموده «وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى

ص: ۴۴

۱- و از مردم کسانی هستند که جان خود را در راه رضای خدا می فروشند و خدا به بندگانش رؤف و مهربان است. بقره / ۲۰۷.

اللّه» (۱) لذا هجرت او بسوی خدا و رسولش نبوده، پس صحیح نیست که بگویند او نیز مهاجر بسوی خدا و رسول بوده است.

و نیز از آن جهت که هجرت رسول اللّه صلی الله علیه و آله وسلم به امر خدا و بسوی خدای تعالی بوده، و هجرت مؤمنان بسوی رسول اللّه صلی الله علیه و آله وسلم، و هر کس که هجرت کند به سوی رسول اللّه، باید هجرت او بعد از هجرت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم باشد، و ابوبکر با رسول اللّه صلی الله علیه و آله وسلم از مکه بیرون رفت، از این رو صحیح نیست که شریک رسول الله در هجرت او بسوی اللّه تعالی باشد، چون ابوبکر ملازم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بود و هجرت بسوی رسول نیز محقق نمی شود الا بعد از هجرت رسول، و اگر کسی قبل از او هجرت نموده باشد، یا با او، صادق نیست که بگویند او مهاجر است (۲).

چون حسنیه سخنش به اینجا رسانید، هارون وزیر خود یحیی را احضار کرد و به او گفت:

ای یحیی! حسنیه در آوردن دلیل بر امامت پسر عمویم علی علیه السلام هیچ کوتاهی نکرد، اگر او هم مذهب و هم عقیده ما بود حتماً او را به همسری خود برمی گزیدم.

یحیی گفت: ای امیرالمؤمنین!! او به هر مذهب و عقیده ای که باشد لازم است برایش پاداش خوبی در نظر بگیری.

ص: ۴۵

۱- هر کس از خانه خود بسوی خدا و رسول خدا هجرت کند و در این راه مرگ او را دریابد، اجر و پاداش او بر خداست «نساء»، ۱۰۰.

۲- مکمل این استدلال مطلب سابق است که پیامبر مجبور شد او را همراه خود ببرد، پس در واقع حرکت او و همراهی او هجرت محسوب نمی شود و فضیلتی نیز برای او به ارمغان نمی آورد.

بحث حادث و قدیم بودن قرآن

سپس حسنیه در مورد یکی دیگر از اباحت پر جنجال آن زمان، یعنی حادث و قدیم بودن قرآن سخن آغاز نمود و گفت:

قرآن، معجزه حضرت محمد صلی الله علیه و آله وسلم است و محمد موجودی حادث است، و حادث چگونه می تواند معجزه اش آن گونه که شما می گوئید، قدیم و ازلی باشد؟ اگر بگوئید این قرآنی که بر روی کاغذ و پوست است و میان دو جلد قرار دارد قدیم است، این سخنی گزاف و نادرست است، چون این قرآنی است که با دست نوشته شده و بدیهی است که آنچه کتابت شود حادث است نه قدیم و ازلی. و اگر بگوئید که کلام صوتی آن قدیم است، آن هم محال است، زیرا که بعضی از آیات قرآن از حیث زمان بر بعضی دیگر مقدم و هر یک به زمانی مقید و محصور است و هر چیزی که این چنین خصوصیتی داشته باشد قدیم نیست.

و اگر بگوئید منظور از قدیم بودن قرآن، قدیم بودن معانی آن است که از حروف و صوت آن فهمیده می شود، باید گفت معانی قرآن یا امر است و نهی و قصه و اخبار و یا وعده و وعید و یا ناسخ و منسوخ، و همه اینها خطاب به انسان است، حال اگر قرآن قدیم بوده باشد، به این معنا خواهد بود که قبل از اینکه انسان پا به عرصه وجود بگذارد، این خطاب ها متوجه او بوده است و این امری محال و بی معنا است، از این رو قدیم بودن قرآن، محال خواهد بود.

همچنین خدای متعال در مقام احتجاج با کافران می فرماید:

ص: ۴۶

«فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ» (۱) یعنی ای کافران اگر معتقدید که این قرآن سخن خدا نیست سخنی مانند آن بیاورید (که منظور از حدیث، در آیه، قرآن است و حدیث به چیز حادثی که قبلا نبوده و بعد بوجود آمده اطلاق می شود و این در مقابل قدیم است).

و همینطور در جای دیگر می فرماید: «ما يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرِ مَنْ رَبِّهِمْ مُخَدَّثٍ...» (۲) که منظور از ذکر در این آیه، قرآن است چرا که در آیه «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ» (۳) قرآن کریم را ذکر نام می نهد، چون اگر قرآن، قدیم باشد، لازم می آید که تمام انبیاء و اولیاء و صلحاء و حتی فاسقان و کافران که قصه آنها در قرآن آمده قدیم باشند.

حسنيه گفت: ای ابراهیم! گفתי خداوند قبل از آفریدن مخلوقات امر و نهی کرده و قبل از آنکه کسی رابیا فریند فرموده: «يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا...» و «يا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا...» و «يا أَيُّهَا النَّبِيُّ...»، ای ابراهیم سخن تو مثل این می ماند که شخصی در اتاقی تنها بنشیند و بگوید ای سعید بیا، و ای سلمان برو، و ای منصور برخیز، و ای حمید بنشین. و چون شخصی از او پرسد چه کسی را می خواهی؟ با که سخن می گوئی؟

بگوید که من در نظر دارم سی سال دیگر چند غلام بخرم و نام ایشان را سعید و سلمان و منصور و حمید و بگذارم و اینک دارم ایشان را صدا می زنم و با ایشان سخن می گویم.

بطور حتم هر عاقلی، چنین شخصی را که به معدوم امر و نهی می کند و با او سخن می گوید نادان و دیوانه به حساب خواهد آورد.

ص: ۴۷

۱- طور / ۳۴.

۲- انبیاء / ۲.

۳- یعنی همانا ماذکر (قرآن) را فرورستادیم و تحقیقا محافظ آن هستیم. حجر/ ۹.

ای ابراهیم! آیا درست است که بخاطر ادعای غلط و نادرست کسانی مثل تو، به خداوند چیزی را نسبت دهند که به نادان‌ها و دیوانگان نسبت می‌دهند؟

چون سخن حسنیه به اینجا رسید، هارون دستور داد طبقی زر بیاورند و بر پای حسنیه بریزند.

همه اشراف و بزرگان که از شهرها و بلاد دیگر آمده بودند و در آن جلسه حضور داشتند، حسنیه را تحسین کردند و بیشتر کسانی که از اطراف و اکناف در دار الخلافه حاضر شده بودند، مَهر محبت اهل بیت علیهم السلام بر جبین نهادند و حقیقت مذهب اهل بیت بر آنها ثابت گردید، اما بخاطر تسلط بنی عباس آن را اظهار نکردند، اکثر علمای اشاعره (۱) از شرمندگی سر بزیر افکنده و ابراهیم بر بالای صندلی زرین خجل و منفعل نشسته بود.

پرسش حسنیه از طریق معرفت خدا

در این هنگام حسنیه بار دیگر زبان گشوده و گفت:

ای ابراهیم! امروز که تو عالمترین دانشمند این عصری و من کنیزی بی اعتبار که از میان کفار به اسیری گرفته‌اند و خواجه ای مرا به چند درهم ناسره خریده و به شرف دین اسلام مشرف شده‌ام و به خدای یکتا معرفت پیدا کرده‌ام و پیغمبر و امام خود را شناخته‌ام، اینک سؤالات و شبهاتی دارم که نه بخاطر ستیزه جوئی و امتحان از تو سؤال می‌کنم، و از تو می‌خواهم که سؤالات مرا پاسخ گوئی تا در صورت

ص: ۴۸

۱- اشاعره پیروان مذهب اشعری بودند که قائل به جبر بوده‌اند.

پاسخ صحیح تو را مدح گفته و از امروز به سلک شاگردی تو در آیم و ملازم تو گردم.

ای ابراهیم! چون فرزند از مادر متولد می شود، نه جهود است و نه ترسا، نه مسلمان است و نه مشرک، نه شیعه است و نه سنی، پدر و مادر او هستند که معلم و استاد اویند و او را مسلمان یا کافر یا جهود یا ترسا یا مؤمن یا منافق می کنند

هر کس اعتقاد باطلی داشته باشد یکی از آن دو حالت برای او متصور است، یا آنکه اعتقاد خود را حق می پندارد و بدان اعتقاد راسخ دارد و طبق آن عمل می کند و یا آنکه می داند که اعتقاد او باطل است و به تلبیس و خدعه و نیرنگ حق را می پوشاند و مردم را بدان می فریبد. این هر دو گروه در دوزخ هستند.

ای ابراهیم بگو بینم آیا هیچیک از انسان ها می توانند خدا را حقیقتا بشناسند؟ یا نه؟ اگر می توانند از راه هدایت و عطای الهی است یا از راه مطالعه کتب، یا هر دو؟

ابراهیم از ترس جواب نمی داد.

حسنیه گفت ای ابراهیم! وقتی که تو، که از همه عالم تری جواب نمی دهی، پس من اشکال خود را از که بپرسم و تحقیق نمایم؟ ابویوسف که از شاگردان ابوحنیفه بود سر بلند کرد و گفت:

ای حسنیه! سؤال تو از راه تحقیق نیست، بلکه از این جهت است که با ما مجادله کنی و به ما کنایه و تعریض بزنی. با این وجود هر چه می خواهی سؤال کن.

حسنیه گفت! بسیاری از احادیث و تفاسیری که شنیده و مطالعه کرده ام به نقل از امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام و امام حسن و امام

حسین علیهما السلام و سلمان و ابوذر و مقداد بوده ولی در این ولایت بعضی از مردم بر خلاف آن می گویند و شما نیز مخالف آنها هستید و آنها را باطل می دانید و هرکس را که به آن عمل نماید تکفیر می کنید و متاسفانه می بینم که اکثر احادیث شما از معاویه و عمرو عاص و انس بن مالک و عایشه و مانند اینهاست.

در اقسام راویان حدیث

همانا در دست مردم هم حق است و هم باطل، راست است و دروغ، ناسخ است و منسوخ، و این دو گروه اختلافشان بر همگان ثابت است. به من بگو که از این دو گروه کدامیک دروغگو هستند و بر پیغمبر افترا زده اند و احادیث جعلی و ساختگی بر سر زبان مردم انداخته اند و قرآن را بر وفق آن احادیث تأویل نمودند، در حالی که صاحب شریعت فرموده: حدیثی که از من به شما می رسد از یکی از این چهار گروه است که پنجمی برایش متصور نیست. عرض کردند آنان کیانند؟

حضرت فرمود: اول، شخص منافقی که به اسلام نگرویده، از خدا نمی ترسد و هیچ باکی از دروغ گفتن به خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ندارد و به دروغ اظهار ایمان می کند، اگر مسلمانان بدانند که او منافق است و عمداً بر پیامبر خدا دروغ بسته، از او قبول نمی کنند و سخن او را باور نخواهند کرد اما متاسفانه مردم می گویند همین که او صحابی پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم بوده، و آن حضرت را دیده، و از او حدیث شنیده حدیث و سخن او را قبول می کنند و معتبر می دانند، حال او را می دانند اما از نفاق او مطلع نمی شوند، چنانچه حضرت حق در قرآن کریم در

ص: ۵۰

وصف منافقین می فرماید: «وَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمِعُ لِقَوْلِهِمْ» (۱). یعنی چون جسم ظاهری آن‌ها را ببینی ظاهرشان تو را به تعجب وادارد و چون لب به سخن گشایند، سخنانشان را گوش فرا می دهی، و هنگامی که آنها نزد پیامبر اینقدر ظاهر فریبی می کنند، دیگران چگونه آنها را بشناسند؟

ای ابراهیم! چون مردم آنها را نشناختند و سخنانشان را (چشم بسته و بدون تحقیق) قبول کردند، آنها را بر سر مسلمین حاکم کردند و دنیا را به ایشان دادند، چون مردم تابع سلاطین و پادشاهان دنیا هستند (مگر کسی که خدا او را نگه دارد). این یک قسم از آن چهار گروهند.

گروه دوم کسانی هستند که از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم حدیثی شنیده اند و آن را یاد گرفته اند اما در حفظ آن دچار اشتباه شده اند، چرا که سهو و نسیان از غیر معصوم متصور است، و آن شخص عمداً بر پیغمبر خدا دروغ نبسته بلکه حدیث غلط در دست اوست، می گوید من اینچنین شنیده ام، اگر مسلمانان می دانستند که آن حدیث غلط و اشتباه است از او قبول نمی کردند و اگر خود او نیز آن را می دانست که غلط است هر آینه آن را روایت نمی کرد.

قسم سوم گروهی هستند که حدیثی از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیده اند که مثلاً از چیزی نهی کرده ولی بعد آن را منسوخ نموده و به انجام آن امر فرموده ولی او در جلسه دوم حضور نداشته پس منسوخ را شنیده و یاد گرفته اما ناسخ را شنیده و نمی داند.

ص: ۵۱

اگر او می دانست که حدیث منسوخ شده است روایت نمی کرد، و اگر مسلمین می دانستند که آن حدیث منسوخ است از او قبول نمی کردند.

و گروه چهارم کسانی هستند که که بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم دروغ نمی بندند، خداترستند و احترام رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را بجا می آورند، در آنچه شنیده اند نیز سهو و خطا نکرده اند، و روایت را بی کم و کاست نقل می کنند به ناسخ و منسوخ آن هم عالم و آگاهند، به ناسخ عمل کرده و منسوخ را رها می کنند.

بدرستی که در قرآن ناسخ است و منسوخ، خاص است و عام، محکم است و متشابه، خدای متعال در قرآن می فرماید: «ما آتیكم الرُّسُولُ فَخُذُوهُ وَاٰمِنُوهُ وَاٰمِنُوهُ وَاٰمِنُوهُ» (۱) حال کسی که بر او مراد و مقصود خدا و رسول مشتبه شده تکلیفش چیست؟ چه باید بکند؟ بنا را بر سخن کدام طایفه باید نهاد؟ و سخن کدام طایفه را عمل باید کرد؟ آیا سخن آنهایی که خدای متعال بر پاکی ایشان گواهی داده و در حقشان فرموده: «اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الصَّوْافِرِیْنَ الَّذِیْنَ یُغٰوِرُوْنَ السَّيْئٰتِ لَعَلَّكُمْ تَكْفُرُوْنَ» (۲) و با وجود طهارت و عصمت از اول تا آخر عمر، همواره محرم و همدم رسول خدا و صاحب راز خیرالبشر بودند، آیا به روایت و سخنان ایشان عمل کردن سزاوارتر نیست؟

ای ابراهیم اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم یارای سؤال کردن از آن حضرت را نداشتند چرا که حق تعالی آنها را از بسیاری از پرسش ها

ص: ۵۲

۱- آنچه رسول من برای شما آورده بدان عمل کنید و آنچه شما را از آن نهی کرده واگذارید. حشر / ۷.

۲- احزاب / ۳۳.

منع کرده بود چنانچه فرموده «یا ایُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْیَاءٍ اِنْ تُبَدِّلَکُمْ تَسْؤُکُمْ» (۱)، یعنی ای آنهایی که ایمان آورده اید از چیزهایی که اگر سؤال کنید امری ظاهر شود که موجب ناخوشنودی شما گردد پرسید. اما از مولایم جعفر بن محمد علیهما السلام شنیدم که ایشان از جدّ خود علی بن الحسین علیهما السلام روایت کردند و او از پدر بزرگوار خود ابا عبدالله الحسین علیه السلام و ایشان از پدر عالی مقدار خود حضرت امیرالمؤمنین و امام المتقین و سید الاوصیاء المرضیین ابوالائمہ المعصومین و وصی رسول ربّ العالمین علی بن ابیطالب علیه السلام نقل نمودند که به سلمان فارسی فرمود: ای سلمان! من هر شب یک بار نزد حضرت رسول خدا می آمدم و با او همراز می شدم همه روزه با او خلوت داشتم، آنچه می پرسیدم جواب می فرمودند و هر جا می رفتند با او می رفتم، همه اصحاب پیغمبر می دانند که هیچکس به جز من با پیغمبر این چنین نبود، پیغمبر غیر مرا، محرم راز خود نمی دانست و جز من کسی نمی توانست با او به خلوت بنشیند، بیشترین خلوت آن حضرت در خانه من بود، هرگاه نزد پیامبر می رفتم و می خواستم با حضرتش خلوت کنم، بخاطر من دیگران را (حتی زنان خود را) بیرون می کرد تا با هم خلوت کنیم اما هرگاه که برای خلوت به خانه من می آمد فاطمه و فرزندان مرا بیرون نمی کرد (و آنها را محرم خویش می دانست) و آنقدر از حضرتش سؤال می کردم که کسی جز آن حضرت طاقت جواب گفتن نداشت.

حضرت از روی شفقت و مهربانی به من پاسخ می داد و جبرئیل

ص: ۵۳

در برابر من با او سخن می‌گفت و هیچ چیز را از من پنهان نمی‌داشت و من همه پیام او به رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را می‌شنیدم در حالی که این امکان برای هیچکس فراهم نبود.

و هرگاه که سؤالات من تمام می‌شد خود لب به سخن می‌گشود و مرا تعلیم می‌فرمود.

هیچ آیه‌ای از قرآن نازل نمی‌شد و مطلبی از حلال و حرام، امر و نهی، طاعت و معصیت، بر حضرتش ظاهر نمی‌گردید الا اینکه به من تعلیم می‌نمود و بر من خوانده و املا می‌کرد و من به خط خود آن را می‌نوشتم و تأویل و ظاهر و باطن آن را بر من روشن می‌ساخت. هر مطلبی که فرمود همه را یاد گرفتم و حتی کلمه‌ای از آن را فراموش نکردم.

چون سخن حسنیه به اینجا رسید هارون و اهل مجلس بسیار گریستند و همگی کلام او را تصدیق کردند.

حسنیه گفت ای ابراهیم! حال که کیفیت احوال و گفتار راویان و اصحاب تفسیر و حدیث را شنیدی، می‌خواهم اعتقادات این دو گروه را نیز برایت بیان کنم، تا بگوئی که اعتقاد کدام طایفه حق است و کدام باطل؟

بیان اعتقاد اهل بیت علیهم السلام در مسائل مختلف

ابتدا بدان که اعتقاد اهل بیت علیهم السلام و آنهایی که به سیره ایشان معتقدند این است که خدا را حکیم و عادل و پاک و منزّه می‌دانند و صفات را برای حضرتش قدیم و ازلی می‌دانند، همه عزّت را از آن او می‌دانند و او را عالم و قادر بر همه چیز می‌شناسند.

معتقدند که حق تعالی فاعل قبایح و زشتی‌ها و کاستی‌های مردم نیست. و هر فعلی که از او صادر می‌شود بر وفق حکمت و مصلحت و مشتمل بر غرض و حکمتی است. او ظالم نیست و تکلیفی خارج از طاقت به بندگانش نکند، بنده خود را با اختیار کامل تکلیف می‌کند نه به جبر و اضطرار. به نیکی ثواب می‌دهد و به بدی کردارشان آنها را عقاب می‌کند.

از جمله اعتقادات ایشان اینست که امر و نهی حادث است، زیرا امر به معدوم (چیزی که هنوز خلق نشده) محال است. او قادر است به آنچه بندگان بر آن قادر نیستند.

اهل بیت اعتقاد دارند که حق تعالی هرگز به گناه و کفر بندگان راضی نیست و ذره‌ای از کفر و فسق و ظلم آنها به تقدیر الهی صورت نپذیرد.

چون کسی او را بندگی کند بیش از آنکه استحقاق آن را داشته باشد به آنها مزد دهد.

آنها معتقدند که هیچکس با چشم سر نمی‌تواند او را دریابد و دیدن او را محال می‌دانند.

می‌فرمایند انبیاء همگی از همه گناهان صغیره و کبیره و سهو و نسیان معصومند. و معتقدند که جمیع انبیاء و اوصیاء را خدا تعیین می‌کند و هرگز امت هیچ پیغمبری برای خود وصی تعیین نکرده‌اند و همینطور هیچ پیغمبری بی وصیت و بدون وصی و جانشین از دنیا نرفته. و اعتقاد راسخ دارند که پیغمبر ما که افضل همه انبیاست، وصی و جانشین او به حکم الهی حضرت سید اوصیا علی بن ابیطالب علیه السلام است و خدا او را تعیین فرموده و آیات قرآن بر این مطلب

شاهد و گواه است. و پیغمبر اکرم به اجماع امت در غدیر خم به حکم الهی امت را به وصایت و خلافت و امامت علی علیه السلام وصیت فرموده.

و معتقدند که خلفای رسول خدا علیهم السلام دوازده نفرند و جملگی طبق نص صریح قرآن معصوم و مطهرند و دارای معجزه و ولایتند و صاحب علم لدنی^(۱) و جامع همه علومند.

و همه علما از موافق و مخالف، هیچکس عصمت و طهارت و علم و سخاوت و شجاعت و زهد و قرابت و کرامت ایشان را نمی تواند انکار کند. قبور و مشاهد شریفشان قبله حاجات عالمیان است و مطیع ایشان به حکم خدا و رسول اهل نجات و رستگار است. و منکریشان ملعون و مردود و از بدترین کفارند.

آنها معتقدند که عالم هرگز از لطف پروردگار خالی نمی شود، و همواره باید امام معصومی باشد که از سوی خدا بر وجودش تصریح شده باشد. و در این باب از دلائل عقلی و نقلی کتاب ها نوشته اند.

و معتقدند که اجماعی که مخالف نصّ باشد باطل و بی اعتبار است و اجماع فاجران و فاسقان اعتباری ندارد.

هرگز بی طهارت نیستند و بی نیت وضو و غسل نمی کنند^(۲).

حسینیه به ابویوسف که از شاگردان ابوحنیفه بود رو کرد و گفت: تا آب نبینند وضو نگیرند و با هر دو دست روی خود را نشویند و معتقدند که پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم فرموده «الْيَمِينُ لِلْوَجْهِ وَالْيَسَارُ

ص: ۵۶

۱- یعنی علمی غیر اکتسابی که خدا به بندگان خاص خود عطا می فرماید.

۲- از این جا به بعد حسینیه بدعت های ابوحنیفه و برخی از ائمه اهل سنت را گوشزد کرده و ضمن بیان مذهب حق که از سوی اهل بیت رسول خدا بیان شده آنان را به باد استهزا می گیرد.

لِلْفُرَجِ» (۱) و مسح گوش و گردن نکنند و آن را بدعت می‌دانند، چون برخلاف حکم الهی است. پای خود را در هنگام وضو نمی‌شویند، و نماز را بدون نیت درست نمی‌دانند و «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را از فاتحه «سوره حمد» نمی‌اندازند. معنای حمد را به فارسی در نماز تجویز نمی‌کنند و به جای یک سوره کامل (پس از حمد) در نماز «مُدْهَامَتَان» (۲) نمی‌گویند.

رکوع و سجود و قیام و قعود را به طریقه ای که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و اهلبیت علیهم السلام و صحابه کبار فرموده اند بجای می‌آورند و بجای سلام بر انبیاء و ملائکه، باد رها نکنند (۳).

چون سخن حسنیه بدینجا رسید هارون و اهل مجلس خندیدند و ابویوسف را تمسخر کردند.

حسنیه گفت: گوشت خر گوشِ مستحاضه را حلال ندانسته و پوست سگ نجس العین را با دباغی پاک نمی‌دانند.

شراب جوشیده را حلال نمی‌دانند، شطرنج و همه گونه های قمار را حرام می‌دانند و در نماز به هر فاسقی اقتدا نمی‌کنند و فاسق را لایق امامت نمی‌دانند و به مرد عادل اقتدا می‌کنند.

حج تمتع و متعه نساء را با سخن یک فاسق و منع او حرام ندانسته

ص: ۵۷

۱- یعنی دست راست را خدا برای شستن صورت آفریده و دست چپ را برای اسافل اعضا قرار داده.

۲- یعنی بجای خواندن یک سوره کامل پس از حمد معتقد نیستند که می‌شود به یک آیه ولو آیه ای که معنایش با آیات قبل و بعد معلوم می‌شود اکتفا نمود مثل «مدهامتان» در سوره الرحمن که به معنای دوباغ و دوبهشت سرسبز است. الرحمن / ۶۴.

۳- کتبه از فتوای برخی از ائمه اهل سنت است که معتقدند که سلام در نماز واجب نیست بلکه بدون سلام نماز تمام است و لو به خارج نمودن باد معده.

و معطل و ضایع نمی گذارند.

سپس رو کرد به شافعی و گفت: ازدواج با دختر خود را که از زنا به عمل آمده جایز نمی شمردند و نمی گویند که فرزند می تواند چهار سال در شکم مادر بماند. و به صورت شافعی نگاه کرد و خندید.

شافعی دیگر مجال نفس زدن نداشت.

حسینیه گفت: آنها اعتقاد ندارند که اگر کسی دانسته با مادر یا خواهر خود ازدواج کند، حدّ از ساقط است، و معتقد نیستند که کسی که بر آلت «ذکر» خود لفافه ای بپیچد و با مادر خود در راه کعبه زنا کند حد از او ساقط می شود، و قائل نیستند که لواط کننده حدّ ندارد.

آنها به قیاس عمل نمی نمایند و قائلند اول کسی که به قیاس عمل کرد، ابلیس ملعون بود که گفت: «أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ»^(۱)، و دوم کسی که به قیاس عمل کرد ابوحنیفه بود و سومی توئی ای ابویوسف.

نگوئید امان ما و نجات ما در مشیت است و خیال کنید که به جزم فرقه ناجیه مائیم. یقین بدانید که ائمه شیعه پاک و مطهر و معصومند و شفیع مجبان و دوستان خویشند. و دشمنانشان را که همانا دشمنان دین خدا هستند به هلاکت و نابودی و عذاب ابدی دچار کنند.

آنها مخالفان و دشمنان خویش را به حکم نصّ الهی و حدیث رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ظالم و کافر و مستحق لعنت می دانند

آنها تعصب و عناد نمی ورزند و برای تشفی نفس خود، خون و

ص: ۵۸

۱- (شیطان جنس خود را با جنس آدم مقایسه و قیاس کرد و گفت: من از آدم بهترم، چون مرا از آتش آفریدی و او را از خاک.

مال هیچ کس را حلال نمی دانند.

آنان بنا بر سنت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم انگشتی را در دست راست می کنند و از راه عناد و مخالفت با دیگران، سنت خدا را ترک نمی کنند.

بر پیامبر و ائمه خود صلوات می فرستند و از سنت معاویه و یزید پیروی نمی کنند که قائلند صلوات بر اهل بیت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم جایز نیست و قائلند که طبق آنچه خدا در قرآن فرموده که: «هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ» (۱)، پس بر آنها صلوات جایز بلکه واجب است.

آنها علی بن ابیطالب علیه السلام را امیرالمؤمنین می خوانند و این اسم را به حکم خدا و رسولش مخصوص او می دانند و قائلند که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم همه او را امیرالمؤمنین علیه السلام می خوانده اند و در زمان رسول الله هیچکس به غیر آن بزرگوار به لقب امیرالمؤمنین علیه السلام خوانده نشده و می گویند که بنا بر نص صریح آیه «إِنَّمَا وَثَّيْتُكُمْ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ» (۲) که در شأن امیرالمؤمنین علی علیه السلام نازل شده، اکثر مردم در زمان رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ایشان را ولی الله خطاب می کردند و او را ولی المؤمنین می گفتند و بر آن بزرگوار صلوات می فرستادند و دشمنانش را در ظاهر و پنهان لعن می کردند.

ص: ۵۹

۱- در بیان التنزیل ابن شهر آشوب از سلیمان بن خالد اقطع نقل کرده است که به حضرت صادق علیه السلام عرض کردم آیا جایز است که بر مؤمنین هم صلوات فرستاد؟ فرمودند آری، آیا ندیدی خدای متعال نیز بر آنها صلوات فرستاده و در قرآن فرموده «هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ...» (احزاب / ۴۳). بحار ج ۹۴ ص ۷۰.

۲- مائده / ۵۵.

آنها می گویند اجماع امت بر پاکی و طهارت و عصمت ائمه ما قائم است و همچنین قائلند اجماع خواص امت بر کفر مخالفان ایشان و آنهایی که حقوق آنها را غصب کردند استوار است.

شیعیان قائلند پیرو حقیقی اهل بیت علیهم السلام هستند چون اکثر عبادات مستحبی و اعمالی که مخالفان بدان عمل می نمایند و آن را سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم می شمارند، دروغ است و بهتان. چون اکثرا در زمان شیخین رواج یافت.

چون حسنیه زبان به طعن شیخین گشود، علمای بغداد صدای اعتراض بلند کردند و دواتی که نزد شافعی بود را برداشته بسوی حسنیه پرت کردند.

هارون خندید و گفت: ای شافعی! او که کنیزی بیش نیست، ما به او اجازه سخن گفتن داده ایم، و زبانش را معاف داشته ایم که هر چه می خواهد بگوید، از قتل او چه سودی عاید شما می شود؟ اگر راست می گوئید با قرآن و حدیث او را متقاعد کنید.

حسنیه چون از طرف هارون قدری تقویت شد گفت:

ای شافعی! تو دیگر چه می گوئی تو چه قدر و منزلتی داری که میان علما بنشینم، همین افتضاح تو را بس که به زعم خود قائلی که چهار سال در شکم مادرت بوده ای و چهار سال پس از مرگ پدر متولد شده ای!!

و اینک به این مسئله فتوا می دهی که مانعی ندارد کسی چهار سال در شکم مادر باشد!!

با این صحت نسب، چگونه با مذهب اهل بیت علیهم السلام مخالفت نکنی؟ تو کسی هستی که ابتدا پیرو اهل بیت بودی و خود را از چاکران

و بندگان آن آستان می دانستی و اوائل از رهگذر مخالفت ابوحنیفه نسبت به اهل بیت علیهم السلام او را هجو می کردی و در قصیده ای که در طعن او سروده ای و خطاهای او را از اجتهاد غلط و عمل کردن به قیاس، گوشزد کرده ای، و همه حضار مجلس از این مسئله باخبرند.

اما متأسفانه بخاطر این متاع ناچیز و بی اعتبار و جاه و مقام پنج روزه دنیا، دین خود را به دنیا باختی و آرزوی امامت و پیشوائی تو را مانند ابوحنیفه ملعون که نسخه دوم شیطان است نموده، رفیق او شدی و در راه خذلان به جانب آتش شتافتی؟

ای شافعی حضرت نوح علیه السلام با آن طول عمر و کثرت عبادت و ابراهیم علیه السلام با آن مقام خُلت و موسی علیه السلام با درجه کلیمیت و ذوالقرنین و سلیمان علیهما السلام با آن ملک و سلطنت و داود علیه السلام با آن شوکت و قدرت و عیسی علیه السلام با آن رفعت و منزلت خود، سر بر آستان دولت و عتبه ارادت پیغمبر ما نهاده و تمنای «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ» (۱) کردند. و عترت و اهل بیت او که کاملان دین و برهان و یقین و حافظان شریعت و مقتدایان ملت و امنای خدای رحمان و مفسران قرآن و حجت های خدا و اوصیای رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم، همان معصومان «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُم تَطْهِيرًا» و منصوصان آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ» (۲)، و سروران و راستان و صدیقان آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ» (۳)، و جان بخشان «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَمْوَالَهُمْ وَ أَنْفُسَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

ص: ۶۱

۱- خدایا مرا از امت محمد قرار ده .

۲- نساء / ۵۹.

۳- توبه / ۱۱۹.

يُقَاتِلُونَ...» (۱)، و نان بخشان «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» (۲) هستند و رأس و رئیس اهل بیت، آن بزرگ صاحب دولت است که پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم طبق روایتی که خودتان نقل کرده اید در حق او فرمود: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ وَ إِلَى نُوحٍ فِي تَقْوَاهِ وَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ فِي حِلْمِهِ وَ إِلَى مُوسَى فِي هَيْبَتِهِ وَ إِلَى عِيسَى فِي عِبَادَتِهِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ».

ای شافعی! وقتی پیامبر ما صلی الله علیه و آله وسلم را با آن علو شأن و کمال رفعت چنین برادر و وصی و پسر عمی داشته که حضرتش او را طبق سخن خودتان با پیامبران اولوالعزم برابر دانسته، چه چیز باعث شد که تو این شاهراه محبت را گذاشته و قدم در راه ظالمان به اهلیت علیهم السلام و گمراهان و غولان بیابان پستی و افول نهادی، و دست ارادت به دامن پیشوایان و امامان و ائمه «يَهْدُونَ إِلَى النَّارِ» دادی و کمر نفاق بر میان جان بستی؟!

شافعی از شرم سر بزیر افکنده و قدرت جواب نداشت.

در معنا و حقیقت نبوت و امامت

بار دیگر حسنیه رو به ابراهیم کرد و گفت:

ای ابراهیم! بگو بینم آیا پیامبری، صورتی است که او را با چشم سر بتوان دید؟ یا اینکه چیزی از عالم معنی است در صورت انسانی، که جز اهل کشف و ایمان و یقین کسی نمی تواند آن را مشاهده کند.

دیگر اینکه بگو چرا فرستادن پیامبر بر حق تعالی واجب است؟ آیا

ص: ۶۲

۱- توبه / ۱۱۱.

۲- انسان / ۸.

هرگاه پیامبر از دنیا برود معنای نبوت نیز از بین می‌رود و غایب و پنهان می‌شود یا اینکه روحی مناسب مقام او باید وجود داشته باشد که آن نبوت و پیامبری را نگه دارد تا رسالتش بریده و منقطع نشود، تا زمانی که پیامبری دیگر مبعوث شود،

به عبارت دیگر آیا احتیاج به امامی که دین را احیا کند هست یا نه؟ ای ابراهیم تو را به خدا سوگند می‌دهم آیا شنیده‌ای (چون من شنیده‌ام) که از این صد و بیست و چهار هزار پیغمبر اعم از نبی و مرسل و اولوالعزم اینکه وصی تعیین نکرده و از دنیا رفته باشند.

ابراهیم گفت درست است آنها بدون وصی نبوده‌اند.

حسنیه گفت: آیا وصی به حکم الهی بود یا خود، وصی و خلیفه تعیین می‌نمودند.

ابراهیم گفت: تعیین وصی به حکم الهی بود.

حسنیه گفت: چگونه روا می‌دانید پیامبر که ما که افضل پیامبران بوده، خدا برای حفظ دین او وصی تعیین نکرده باشد؟

چگونه ممکن است پیغمبر امر به وصیت کرده باشد ولی خود بی وصیت و بدون وصی از دنیا رفته و برای حفظ دین و امت خود وصی و خلیفه تعیین نکرده باشد؟ زهی گمراهی!

ای ابراهیم! پیامبر باید کسی باشد که امانتی را که آسمان‌ها و زمین نتوانستند آن را تحمّل کنند، تحمّل کند (چنانکه حق تعالی در قرآن فرموده) (۱)، بنابر این یا پیغمبر باید خطا کرده باشد و یا دروغگو باشد.

آیا رواست که شخصی ادعای پیامبری کند و طبق هوای نفسش بر

ص: ۶۳

مردم تکلیف کرده و پس از چندی که مردم گرد او جمع شدند و بر پیامبری او گواهی دادند، بگوید بعد از من هر چه می خواهند بکنند؟ و یا اینکه باید حجت و دلیلی از طرف خدا داشته باشد.

ای ابراهیم! میثاقی که خدا از پیامبران گرفته چیست؟ و عهد میان خدا و پیامبران در این معانی که در قرآن ذکر شده چگونه است؟ آیا اینها اعتباری دارد یا اینکه همه افسانه است؟ بگو تا ما نیز این بارها را از دوش خود برداریم و آسوده باشیم و این قدر به خود زحمت ندهیم، تا مردم هر که را که می خواهند به پیغمبری برگزینند و هر کس را که دلخواه آنهاست امام نمایند.

ای ابراهیم بگو بینم امامت چیست؟ امامتی که ابراهیم خلیل علیه السلام دارا بوده و خدای متعال به او فرموده «إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا» و یا فرموده «وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا» (۱) کدامست؟

و اینکه در جای دیگر می فرماید «وَاجْعَلْنَا هُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ» چیست؟ پس امامت بر دو قسم است: امامت متقیان و امامت اهل دوزخ، یعنی آنهایی که مردم را بسوی جهنم می خوانند.

نشانه امام متقیان چیست؟ و آیا امامت از ناحیه پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم بمثابه پیغمبری از ناحیه خدا نیست؟

آیا وصی پیامبر و امام مسلمین نباید دارای صفات ابراهیم علیه السلام باشد و آباء و اجداد او بزرگ و شریف بوده و هرگز بت نپرستیده باشند؟

آیا نباید پاک و طاهر متولد شده و طهارت مولد داشته باشد؟ آیا

ص: ۶۴

نباید این صفات را داشته باشد که دارای ایمان محکم و راسخ، نور علم، قدرت نفس، آداب و اخلاق پسندیده و معرفت به مبدأ و معاد باشد؟ آیا صبر و حلم و مداومت بر اطاعت خدا و دوری از شبهات و کرم و سخاوت و علم و شجاعت و عصمت و طهارت و حکمت و زهد از صفات لازم او نیست؟

آیا نباید بر کافران و منافقان و ظالمان و جباران خشن و شدید و بر مؤمنان و متقیان به رفق و مدارا و خوشخوئی رفتار کند و نزد آنها گرامی باشد؟

آیا لازم نیست به اسرار الهی و سیاست مملکت داری علم و احاطه کافی داشته و مشکلات مردم را بتواند به وجه احسن پاسخگو باشد؟ آیا انفاق در راه خدا و مصاحبت با مسکینان از صفات او نیست؟

آیا اینگونه نیست که امام باید از گذشته و آینده با خبر باشد و محبوب خدا و رسول بوده و آیات قرآنی در شان او نازل شده باشد؟

آیا کسی را که همواره در دفع کفر و زندقه تلاش نموده و لشکرهای عظیم را پاسخ گفته و ضرب دست او را رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم با تمام اعمال جن و انس برابر دانسته (۱) و پیامبر او را برادر و نور چشم خود معرفی کرده (به اجماع امت). آیا چنین کسی به امامت سزاوارتر نیست از کسی که بعد از چهل سال بت پرستی را ترک کرده، گوشت و پوست او از خمر و گوشت خوک پرورده شده و مدت مدیدی بندگی

ص: ۶۵

۱- اشاره به حدیث شریف «ضربه علی یوم الخندق افضل من عباده الثقلین» است که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در حق علی علیه السلام فرمودند. اقبال ص ۴۶۷

لات و عزّی (۱) را نموده و سپس اظهار ایمان کرده؟

آیا آنکس که بر منبر از جواب زنی عاجز مانده و بجای پاسخ به او گفته «كُلُّكُمْ أَفْقَهُ مِنِّي حَتَّى الْمَخَذَرَاتِ فِي الْيَبُوتِ» (۲) سزاوار امامت است؟ آیا کسی که بارها بر منبر گفته و موافق و مخالف گواهی داده اند که بر زبان جاری کرده که «أَقِيلُونِي، أَقِيلُونِي، أَقِيلُونِي وَ لَشْتُ بِخَيْرِكُمْ» (۳) که مرا واگذارید، مرا واگذارید من که بهترین شما نیستم و با انتخاب گروهی فاسق چون عمر و ابو عبیده جراح و سالم مولای ابو حذیفه و اسید بن حصیر و بشیر بن سعد و خالد بن ولید و چند تن دیگر که در سقیفه بنی ساعده گرد آمده و با او بیعت کردند، سزاوار امامت و خلافت است؟

ای ابراهیم آیا رواست چنین کسی بر خاندان نبوت مقدم گردد و او را بعد از رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم به زعم و گمان چند فاسق، خلیفه و قائم مقام او بدانند و او را با وجود عدم استحقاق «أَكْثَرُ عِلْمًا وَ ثَوَابًا عِنْدَ اللَّهِ» (۴) بخوانند.

ای ابراهیم بگو از این دو کدامیک به امامت و وصایت سزاوارترند؟

ابراهیم گفت: ای حسنیه! ما که منکر فضایل علی بن ابیطالب علیه السلام نیستیم و بر ما بیش از آنچه گفتی ثابت است آنقدر که عقول بشر از درک آن عاجز است ولی سخن ما این است که در خلافت ابی بکر

ص: ۶۶

۱- دو بت بزرگ مکه .

۲- همه شما از من فقیه ترید حتی بانوانی که در خانه هایشان هستند.

۳- سخن ابوبکر است که پس از درماندن از جواب آن را بر زبان می رانده.

۴- یعنی کسی که علم و ثواب او نزد خدا از همه بیشتر است .

امت اجماع کردند و چون رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «لَا يَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَى الْخَطَاءِ» (۱) پس هر امری که امت بر آن اجماع نمایند صواب و درست است.

حسینیه گفت: ای ابراهیم، تو را به آن خدائی که آفریدگار همه است سوگند می‌دهم: آیا در تفاسیر شما نیامده که در حجه الوداع رسول خدا در غدیر خم که فرود آمد به امر الهی این آیه نازل شد که :

«يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتِكَ» (۲) و رسول خدا با وجودی که از حيله منافقان خائف بود این آیه را ابلاغ کرد چون خدا به او مژده داده بود که «وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ» (۳)، بعد از آن دست علی بن ابیطالب علیه السلام را گرفته و بر منبری که از جهاز شتر ساخته بودند بالا رفت و فرمود: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْهِ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ وَانصِرْ مَنْ نَصَرَهُ وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ وَالْعَن مَنْ ظَلَمَهُ» (۴)، و سپس این آیه نازل شد که «الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا» (۵).

ص: ۶۷

- ۱- امت من بر خطا و اشتباه متحد نمی‌شوند .
- ۲- ای پیامبر آنچه از ناحیه پروردگارت به تو ابلاغ شده برسان اگر آن را ابلاغ نکنی رسالت را ابلاغ نکرده ای (یعنی ابلاغ ولایت علی علیه السلام برابر است با ابلاغ کل رسالت آن حضرت) . مائده / ۶۷.
- ۳- خدا تو را از شر مردم نگه می‌دارد . مائده / ۶۷.
- ۴- هر کس من مولای اویم علی مولای اوست بارالها هر کس ولایت او را بپذیرد تو هم ولی او باش و هر کس دوستی و ولایت او را نپذیرد و با او دشمنی ورزد با او دشمن باش و هر کس او را یاری کند یاورش باش و هر کس به او ستم نماید او را لعنت کن . بحار ج ۲۳ ص ۱۰۳
- ۵- امروز دین شما را کامل کردم و نعمتم را بر شما تمام گردانیدم و اسلام را دین مرضی خود برای شما قرار دادم. مائده / ۳.

ای ابراهیم! تو را به خدا سوگند مدهنه و مکابره نکن و آنچه واقع شده بگو.

ابراهیم سر بزیر افکند و جواب نداد.

حسینیه رو به علما کرد و گفت: به حق رسول خدا شما را قسم می‌دهم، راست بگوئید، به تاج و تخت خلیفه سوگندتان می‌دهم، هر چه شنیده اید بگوئید.

چون آنها را به خلیفه سوگند داد، ابویوسف گفت:

ای حسینیه! اکثر مفسرین صحابه تصریح کرده اند که این آیه در شأن علی بن ابیطالب علیه السلام نازل شده و حدیث «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ» نیز مشهور است.

حسینیه گفت: ای ابویوسف! در مورد آیه «إِنَّمَا وَدَّيْكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ»^(۱) چه می‌گوئی؟ راست بگو، در حق چه کسی نازل شده؟

ابویوسف گفت: به اجماع امتدر حق علی بن ابیطالب علیه السلام. حسینیه گفت در مورد آیه مباحله چه می‌گوئی که می‌فرماید: «قُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ آبَائَنَا وَابْنَانَا وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ»^(۲)، لعنت خدا بر تو باد اگر حق را پنهان نمائی.

آیا در روز مباحله بجز علی بن ابیطالب علیه السلام و فاطمه و حسن و

ص: ۶۸

۱- همانا ولیّ شما خدا و رسول او و آن کسانی هستند که نماز را بیای دارند و در حالی که در رکوعند زکات می‌پردازند. مائده / ۵۵.

۲- به مسیحیان نجران بگو بیاید فرزندانمان و زنانمان و (برادران همچون) جانمان را بیاوریم و با هم مباحله کنیم (یکدیگر را لعنت کنیم تا آن کس را که برحق نیست به عذاب الهی از میان برود) پس قرار می‌دهیم لعنت خدا را بر دروغ‌گویان. آل عمران / ۶۱.

حسین علیهم السلام کس دیگری هم با پیغمبر بود یا نه؟

ابویوسف گفت کس دیگری نبود.

حسینیه گفت: ای ابویوسف! خدا علی بن ابیطالب علیه السلام را به منزله نفس و جان رسول خود خوانده، آیا این مقام مخصوص آن حضرت هست یا نه؟ ابویوسف گفت: هیچکس در این اختلافی ندارد و نمی تواند آن را انکار کند.

حسینیه رو به هارون کرد و گفت: ای خلیفه! به حق رسول الله از زبان علمای مجلس شاهد باشد.

سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در هنگام ارتحال و پاسخ عمر

بار دیگر رو کرد به علما و گفت:

سؤال دیگری می پرسم، به یگانگی خدا راست بگوئید: در محلی که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در حال تسلیم کردن جان به جان آفرین بود، به اصحاب اشاره کرد و فرمود: «أَتُونِي بِدَوَاتٍ وَقِوْطَاسٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدِي» یعنی برای من قلم و کاغذ بیاورید تا برای شما چیزی بنویسم که بعد از من هرگز گمراه نشوید، آیا کدامیک از صحابه مانع از وصیت رسول خدا شد و نگذاشت که دوات و کاغذ بیاورند؟

ابویوسف گفت: این از قضایای مشهور است، که عمر بن خطاب بخاطر آنکه مبادا بیماری رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم شدت پیدا کند این حرف را زد و گفت: «إِنَّ الْمَرْءَ لَيَهْجُرُ حَشْبُنَا كِتَابَ اللَّهِ» (۱).

ص: ۶۹

۱- این مرد دیوانه شده و هذیان می گوید، کتاب خدا ما را کافست . الصوارم المحرقه ص ۲۲۴.

حسنیه خنید و گفت:

ای ابراهیم و ای ابویوسف! احکام و فرامین قطعی خدا را کنار گذاشته، بیعت روز غدیر را به هیچ انگاشته و مانع وصیت رسول خدا می شوید و هذیان گفتن را به آن حضرت نسبت می دهید؟

آیا به کلام خدای متعال ایمان ندارید که فرموده: «وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ» (۱) و باز می گوئید که امت در خلافت ابی بکر اجماع کردند؟!

آیا خلافت ابی بکر با اجماع منعقد شد؟

ای ابراهیم! بگو ببینم، آیا اجماعی که مخالف نصّ و فرمان صریح الهی باشد منعقد می گردد؟

ابراهیم گفت نه.

حسنیه گفت: پس چگونه به این اجماع استناد می کنی؟

ای ابراهیم از نصوص و فرمان الهی و حکم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم گذشتیم، بگو ببینم آیا در خلافت ابوبکر همه امت اجماع کردند یا اجماع خواص امت بود؟

ابراهیم به فکر فرو رفت، چون اگر می گفت اجماع جمیع امت بود کذب او ثابت می شد. چرا که اهل یک شهر بلکه اهل یک محله هم اتفاق نظر نکرده بودند، الاّ چند نفر معدود که به عداوت اهلیت رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم مشهور و در حیوه آن حضرت نفاق را پیشه ساخته

ص: ۷۰

۱- پیامبر هرگز از روی هوی سخن نمی گوید و کلام او جز وحی که ما به او الهام کرده ایم نیست. نجم / ۴۳.

بودند.

ابراهیم گفت: ای حسنیه! خاصان امت از اهل حلّ و عقد اتفاق نظر کردند که او سزاوارتر است به خلافت از دیگران.

حسنیه گفت! ای علمای حاضر! از شما سؤال دیگری می‌پرسم، در حضور خلیفه راستش را بگوئید، بعد از ابوبکر که در مورد او نزاع کردند بافضیلت تر و داناتر و مقدم بر جمیع صحابه از اصحاب خاص که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در فضایل آنها سخن گفته و حدیث ایراد فرموده چه کسانی بودند، و مناقب ایشان را اظهار نموده چه کسانی بودند و از اهل بیت و بنی هاشم که افضلیت او بر همه اصحاب، بلکه بر جمیع مردم عالم ثابت بود چه کسانی بودند؟

گفتند: علی و عباس و حسن و حسین و عمر بن خطاب و طلحه و زبیر و عبدالله بن مسعود و عبدالله بن عباس و سلمان و ابی ذر و مقداد بن اسود و عمار یاسر و جابر انصاری و ابویوب انصاری و عثمان بن مظعون و ابو دجانة انصاری و حذیفه یمانی و ابی بن کعب و سعد بن عباد و قیس بن سعد.

حسنیه گفت: ای خلیفه تو را سوگند می‌دهم به حق آن کسی که اینک بر جای او نشسته‌ای، از علمائی که حاضرند بپرس که آیا علی علیه السلام و عباس و همه آنهایی که از اکابر بنی هاشم و اصحاب بودند با ابوبکر بیعت کردند یا نه؟

هارون رو کرد به علما و گفت: جواب بدهید از آنچه واقع شده است. اما آن‌ها همگی سر بزییر افکندند.

ص: ۷۱

جریان سقیفه بنی ساعده

شافعی سر بلند کرد و گفت: چرا سر به زیر افکنده اید؟ آنچه به شما از اخبار و آثار رسیده است بگوئید.

ابویوسف گفت: آری ظاهر اخبار نشان می دهد که در میان اصحاب و اهل بیت منازعه و مخالفتی پیش آمده است.

حسنیه گفت: من می توانم آنچه واقع شده و پیش آمده را طبق اخبار و احادیث و تفاسیری که علمای شمانقل کرده اند بیان نمایم، به شرطی که اگر راست گفتم سخن مرا تصدیق کنید.

هارون گفت: بگو.

حسنیه گفت: جریان واقعه این است که در حالی که علی بن ابیطالب علیه السلام و فضل بن عباس و جمعی از بنی هاشم و گروهی از اصحاب کبار، مشغول کفن و دفن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بودند، تعدادی از منافقان صحابه در سقیفه بنی ساعده نشستند و پیکر پیغمبر خود را وا گذاشته، برای کسب خلافت به منازعه برخاستند.

چون خبر به انصار رسید، جمع کثیری از انصار نیز آمده و در این امر به بحث و گفتگو نشستند. سخن در میان آنها به درازا کشید. گاه ابوبکر به عمر می گفت دستت را دراز کن تا با تو بیعت کنم، وعده ای به سالم غلام حذیفه وعده ای به ابوعبیده چنین می گفتند. بالاخره پس از جر و بحث و منازعه بسیار انصار گفتند، «مِنَّا أَمِيرٌ وَ مِنْكُمْ أَمِيرٌ» یعنی «امیری از میان ما انتخاب شود و امیری از میان شما»، و به سعد بن عباده که بزرگ انصار بود گفتند دستت را دراز کن تا با تو بیعت کنیم. سعد قبول نکرد و از این کار خودداری کرد و آن را جایز

نمی‌شمرد تا اینکه بر اثر اصرار زیاد انصار، سعد راضی شد.

قیس پسر سعد چون دید پدرش به امر خلافت راضی شده، برخاست و به روی او شمشیر کشید و گفت: پدر تو نزد امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب چه حاجتی برای کار خود داری؟ آیا از آنچه در غدیر خم به حکم الهی واقع شد اطلاع نداری؟ آنجا که رسول خدا دست او را گرفته و بر شما امام و حاکم قرار داد و با او بیعت کردید و به او تهنیت گفتید، اما اینکه که رسول خدا از میان ما رفته، با امر خدا و پیامبر او صلی الله علیه و آله وسلم مخالفت می‌کنید؟ به خدا قسم اگر این کار را ترک نکنی با این شمشیر سرت را از بدن جدا می‌کنم.

چون سعد سخنان پسرش را شنید پشیمان شد و استغفار کرد. پس گروه انصار کس دیگری را انتخاب کرده و به او پیشنهاد نمودند.

اما عمر برخاست و گفت: این هرگز درست نیست که دو نفر متصدی امر خلافت شوند و این امر سرانجامی نخواهد داشت.

و بلافاصله شمشیر کشیده و نزد ابوبکر رفت و گفت: سخن بسیار مگو دستت را دراز کن تا با تو بیعت کنیم و خود با او بیعت کرد.

بعد از او ابوعبیده برخاست و با او بیعت کرد، و سپس اصحاب گمراه یک یک می‌آمدند و بیعت می‌کردند تا اینکه قریب به بیست نفر با او بیعت کردند.

پس از این ماجرا عمر با شمشیر بر سر یک یک اصحاب می‌رفت و به زور آنها را می‌آورد و از آنها به اجبار بیعت می‌گرفت.

دنباله ماجرای بیعت در مسجد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم

اوضاع تا سه روز بدین منوال بود. تا اینکه به مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم رفتند دیدند مراسم کفن و دفن و نماز آن حضرت به پایان رسیده و آنها شرکت نداشته اند، پس خواستند جنازه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را بیرون آورند و بر او نماز بگذارند.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام چوبی که بر هر دو سر آن آهن بود بدست گرفته بر سر قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم ایستاده و سوگند یاد کرد که هرگز اجازه نمی دهم پیغمبر را از قبر بیرون آورید مگر اینکه مرا کشته و از روی جنازه من بگذرید و یا با این دشنه همه شما را به درک واصل کنم.

معاویه به ابوبکر گفت این کار را رها کنید چون من از پیغمبر شنیدم روزی که برادرم علی بن ابیطالب علیه السلام عمامه سرخ بر سر بسته باشد و چوبی که دو سر آن آهن باشد در دست بگیرد، اگر از مشرق و مغرب به او حمله کنند غالب نشوند و همه را باذن خدای تعالی بقتل می رساند.

آن ها چون سخن معاویه را شنیدند منصرف شده و به مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم رفتند و هر کدام در گوشه ای نشستند.

و امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام با گروهی از اصحاب کبار و مؤمنان دین دار و جمعی کثیری از بنی هاشم که با آن حضرت بودند یک طرف نشسته و به گفتگو پرداختند. بحث میان آنها به درازا کشید. علی بن ابیطالب برای آنها حجت و دلیل آورد و آنها را ملامت نمود و فرمود: شما پیامبر خود را گذاشتید و به غسل و کفن و تجهیز او حاضر نشدید و بر وی نماز نخواندید و به سقیفه رفتید و در امری که به حکم

الهی و فرمان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به من تعلق داشت به منازعه پرداختید؟ و با مشورت چند فاسق، برای رسول خدا خلیفه تعیین کردید؟

در این حال عثمان و عبدالرحمن بن عوف و ابو عبیده برخاستند و گفتند: ای بنی امیه و ای بنی زهره بیائید و با ابوبکر بیعت کنید.

آری آنها که در زمان حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم عداوتشان با امیر المؤمنین علیه السلام مشهور بود همراه جمع زیادی در برابر علی و بنی هاشم ایستادند و بیعت کردند و ندا دادند بیائید با ابوبکر بیعت کنید. و در این هنگام عده کثیری با او بیعت کردند.

اما زبیر برخاست و دست به شمشیر برد و رو به عمر کرد و گفت:

وای بر تو ای پسر خطّاب، علی بن ابیطالب علیه السلام، برادر و پسر عموی رسول خدا، و عباس و عبدالله و رؤسای بنی هاشم و خواص اصحاب رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم را به بیعت پسر ابوقحافه دعوت می کنی! تا این بزرگان و خویشان رسول خدا که شرایط امامت و خلافت را دارا هستند حاضرند تو حق چنین کاری را نداری و شمشیر بلند کرد و خواست بر سر عمر فرود آورد.

عمر فریاد بر آورد و از سالم کلبی کمک طلبید. سالم از پشت سر زبیر آمد و شمشیر را از دست او گرفت.

عمر شمشیر را از سالم گرفت و شکست پس بنی هاشم دست به شمشیر شدند، امیر المؤمنین علیه السلام آنها را از درگیری منع کرد و گفت: حکم الهی این نیست که شما شمشیر بکشید، اینک صلاح ما و مسلمین صبر است.

چون امیر المؤمنین علیه السلام دید که بعضی از منافقان به اختیار و بعضی

دیگر به اجبار بیعت کردند، رو به عمر و ابوبکر و مردم کرد و فرمود:

ای مردم: امر پیغمبر خود را مخالفت کردید و حکم الهی را وا گذاشتید اما بدانید که من از ابوبکر برای خلافت سزاوارترم، چون از او به رسول خدا نزدیک ترم و از او شجاع تر، فصیح تر و داناتر و پرهیزکارتر، زاهدتر و باورع تر هستم و جانشینی رسول خدا حق من است.

پس از خدا بترسید و از رسول او شرم کنید و حق مرا به خودم واگذارید.

عمر برخاست و گفت: ای علی اگر همه ما کشته شویم از تو تبعیت نکنیم و دست از تو بر نمی داریم تا تو نیز از روی اختیار یا به زور و جبر بیعت کنی.

امیرالمؤمنین فرمود: به خدا من از هیچ کس باک ندارم، نه از تو و نه از این مردم، اگر امر الهی بر این قرار نگرفته بود و رسول خدا وصیت نکرده بود که برای حفظ کیان و دین خدا شمشیر از نیام بیرون نکشم نمی گذاشتم کافری روی زمین نفس بکشد و احدی از دشمنان رسول خدا و منکران ولایت خود را رها نمی کردم.

هر آینه به سوی خدا شکوه می برم و اگر نه این بود که مامور به صبرم در اندک زمانی جمع شما را پراکنده و شما را در مقابل دین خدا خاضع و نرم می کردم.

ابوبکر و ابو عبیده از جا برخاستند و گفتند: ای پسر عموی رسول خدا! ما قرابت و فضایل تو را انکار نمی کنیم ولی تو جوانی و از سن مبارکت بیش از سی و سه سال نگذشته است. ابو عبیده گفت: یا اباالحسن! ابوبکر پیر است و پیران قوم بهتر می توانند مسؤلیت

خلافت را تحمل کنند.

و اگر خدا تو را عمر دهد این کار را به تو وا خواهند گذاشت.

پس اکنون خاموش باش و فتنه خوابیده را بیدار مکن، تو می دانی که دل‌های عرب و غیر عرب با تو چگونه است.

امیرالمؤمنین علیه السلام گفت: ای مهاجرین و انصار! از خدا بترسید و از پیغمبر خود خجالت بکشید و حقی که از آن اهل بیت اوست از خاندان او دریغ نکنید، شما می دانید که ما اهل بیت پیغمبر به این کار سزاوارتریم، و خدا ما را به این امر مخصوص گردانیده است.

در همین حال بشر بن سعد انصاری گفت: ای علی اگر انصار این سخنان را پیش از بیعت با ابوبکر می شنیدند با تو مخالفتی نمی کردند.

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: به خدا سوگند نمی دانم با این کاری را که کردید و این حرمت بزرگی که نسبت به او شکستید در روز قیامت جواب رسول خدا را چه خواهید داد؟ و چه حجتی نزد او خواهید آورد؟

شما را به خدا سوگند می دهم، هر کس این جمله را روز غدیر از رسول خدا شنیده «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيْهِ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ»^(۱)، برخیزد و گواهی دهد.

زید بن ارقم که از مخالفان امیرالمؤمنین بود روایت کرده که دوازده نفر از آنها که با ابوبکر بیعت کرده بودند برخاستند و گواهی دادند. اما چون عمر رسید که با علی بیعت کنند، مجلس را بر هم زده و بر

ص: ۷۷

۱- هر کس من مولای اویم پس علی هم مولای اوست، بارخدا یا هر کس که علی را ولی خود بداند او را دوست بدار و هر کس با او دشمنی ورزد دشمن دار.

آشفت و مردم را پراکنده کرد.

تصمیم برخی اصحاب خاص برای مقابله با ابوبکر

روز دیگر دوازده نفر از اصحاب بزرگ رسول خدا علیه السلام تصمیم گرفتند، چون ابی بکر خواست بر منبر رسول خدا بالا برود او را از منبر به زیر آوردند. اما یکی از آنها گفت: تا با امیرالمؤمنین علی علیه السلام مشورت نکنیم این کار صحیح نیست، پس نزد آن حضرت رفته و گفتند: ای امیرالمؤمنین علیه السلام از حق خویشاوندی هم بگذریم، رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «عَلَيْتُ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ» اکنون ما تصمیم گرفته ایم که امروز ابوبکر را از منبر به زیر آوریم، از این رو به خدمت شما آمده ایم تا ببینیم چه صلاح می بینید؟ و چه امری می فرمائید؟

و آن دوازده نفر عبارت بودند از، سلمان، خالد بن سعید بن عاص، ابوذر غفاری، مقداد بن اسود، عمار یاسر، بریده اسلمی و شش نفر از انصار که عبارت بودند از ابوالهیثم تیهان، سهل بن حنیف، عثمان بن حنیف، خزیمه بن ثابت، ابی بن کعب و ابو ایوب انصاری.

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: به خدا سوگند اگر به این کار دست بزنید همه شمشیر می کشند و شما را به قتل می رسانند آن گاه بنی هاشم نیز به طرفداری شما برمی خیزند و جنگ و خونریزی عظیمی به راه خواهد افتاد در حالی که رسول خدا مرا از این امر باخبر ساخته و فرموده: «بعد از من امت با تو غدر و جفا خواهند کرد و عهد خود را با تو خواهند شکست».

ای علی تو نسبت به من به منزله هارون نسبت به موسائی. همانطور که بنی اسرائیل هارون را وا گذاشتند و گوساله پرستی را

اختیار کردند، هم چنین تو را نیز واگذارند و دیگری را اختیار کنند.) گفتم ای رسول خدا به من چه فرمان می دهید؟

فرمودند: صبر کن و با آنها جهاد مکن. و گرنه شمشیرها کشیده شود، و اسلام نابود گردد و ثمره «يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ...» (۱)، به بار نخواهد نشست، پس زنهار! زنهار! خود را نگاهدار و در خانه بمان که امر الهی بر این قرار گرفته که نزد من بیائی در حالی که به تو ظلم روا داشته اند. اکنون شما بروید و آنچه از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیده اید به ابوبکر و پیروانش بگوئید.

آن ها رفتند و گرد منبر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نشستند. آن روز، روز جمعه بود. چون ابوبکر بر منبر بالا رفت، این دوازده نفر از صحابه کبار هر یک فضیلتی از فضایل علی بن ابیطالب علیه السلام به او یادآوری کرده و ملامتش نمودند.

ابوبکر چون حجّت ها و دلائل آنها را شنید، نتوانست جواب گوید، بجز این که گفت: اقیلونی و لست بخیرکم، مرا ولیّ خود نمودید در حالی که من از شما بهتر نبودم، پس بیائید و پیمانتان را فسخ کنید.

عمر چون این سخن را از ابوبکر شنید، به ابوبکر پرخاش کرد و گفت: از منبر فرود آی که نتوانستی جواب اینها را بدهی .

ابوبکر برخاست و به خانه رفت و تا سه روز از خانه بیرون نیامد روز چهارم خالد بن ولید با سه هزار نفر و سالم غلام ابی حدیفه با سه هزار نفر دیگر به همراه بسیاری از منافقان عرب، که دلهایشان از کینه

ص: ۷۹

۱- خدا زنده را از مرده بیرون آورد و مرده را از زنده (یعنی مؤمن را از دل کافر و کافر را از دل مومن بیرون آورد) انعام / ۹۵.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام پر بود و همگی از ترس شمشیر او به ظاهر اسلام آورده بودند، عمر را به جلو انداخته و با شمشیر برهنه به سوی مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم روان شدند، چون به مسجد رسیدند امیرالمؤمنین علیه السلام با خواص اصحاب خود نشسته بود، عمر گفت: واللّٰه اگر امروز کسی از شما بخواهد سخنی بگوید سر او را از تنش جدا خواهم کرد.

خالد بن سعید العاص برخاست و گفت ای پسر صهّاک حبشی، ما را از شمشیرهایت می ترسانی؟ به این لشکر منافق که گرد تو جمع شده اند می نازی؟ به خدا شمشیرهای ما از قداره های شما تیزتر است، گر چه تعدادمان اندک است ولی از شما بیشتریم چون حجّت خدا علیّ علیه السلام با ماست. اگر اطاعت امام بر ما واجب نبود، شمشیر می کشیدیم و با شما جهاد می کردیم و قدر خود را نزد مولای خود آشکار می کردیم.

علیّ علیه السلام فرمود: بنشین ای خالد که مقام تو را می دانیم و سعی تو را ارج می نهمیم. و او نشست.

سلمان برخاست و گفت: اللّٰه اکبر به خدا با این دو گوش خود از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیدم، دو گوشم کر اگر چنین نباشد، که فرمود: زمانی را می بینم که برادر و پسر عمّم علی با گروهی از اصحابش در مسجد من نشسته اند در این هنگام تعدادی از سگ های جهنم وارد شوند و قصد قتل یارانش نمایند.

تردیدى ندارم که آن سگ های جهنم شمائید.

عمر شمشیر کشید و از جا جست و خواست سلمان را بکشد.

اما امیرالمؤمنین علیه السلام برخاست و گریبان او را گرفت و به طرف خود

کشید. شمشیر از دست عمر پرید و دستار از سرش افتاد و میان مردم خجل شد.

ابی بکر و جمعی از صحابه برخاستند و عمر را سر جایش نشانند.

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «يَا ابْنَ الصَّهَّاءِ الْحَبِيثِيَّةِ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ وَ عَهْدٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ تَقَدَّمَ لَرَأَيْتُمْ إِيْنَا أضعفُ ناصراً وَ أَقْلُ عَدُوًّا» (۱). آنگاه امیرالمؤمنین علیه السلام به یارانش فرمود: رحمت خدا بر شما باد.

جریان بیعت اجباری از علی علیه السلام و آزار به فاطمه علیها السلام

پس از آن روز عمر با لشکرش در مدینه می گشت و یک یک مردمانی را که خلافت ابوبکر را قبول نداشتند و از بیعتش ابا می کردند می طلبید و به زور و اجبار از آنان بیعت می گرفت.

هر جا عده ای در خانه هایشان پنهان شده بودند بیرون آورده و بیعت می گرفت و بعضی را نیز به قتل می رساند. و تا سه ماه این غوغای خلافت ادامه داشت تا اینکه روز آخر به سراغ امیرالمؤمنین علیه السلام رفتند و آن ماجرای آزار و اذیت دختر پیامبر پیش آمد. لگد زدن بر در و سایر کارهای زشت عمر که با مخالفت سعد بن عباد و قیس بن سعد و نه هزار نفر از طایفه بنی خزرج روبرو شد بر کسی پوشیده نیست.

و چون مالک بن نویره با ده هزار نفر از قبیله خود با ایشان بیعت

ص: ۸۱

۱- ای پسر صهاک حبشی! اگر آن عهد الهی که از من پیمان گرفته اند مبنی بر اینکه باید صبر کنم تا اسلام حفظ شود و به یکباره ریشه آن نخشکد و آن پیمانی که رسول خدا از من گرفته، هر آینه می دیدید که کدامیک از ما اندک ترند!!

نکردند، خالد بن ولید را فرستادند و او را با ده هزار نفر از قبیله اش به قتل رساندند و اموال آنها را غارت کردند و زنان و فرزندان ایشان را به اسارت گرفتند.

ای ابراهیم! با این اوضاع چگونه می‌گوئی اجماع خواص امت بر خلافت ابوبکر واقع شده است؟ از خدا بترسید و از این اعتقاد فاسد خود باز گردید و در مقابل خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم دلیری نکنید.

ای ابراهیم! اگر اجماع امت در خلافت ابی بکر اعتبار دارد پس چرا یزید و سایر خلفای بنی امیه، که مفسدان و کافران مورد لعنت خدا هستند، امام نباشند؟ در حالی که آن قدر از مردم با آن‌ها بیعت کردند که می‌توان گفت پیروان آن‌ها صدها برابر کسانی بودند که با ابوبکر و عمر بیعت کردند. پس باید معاویه و یزید ملعون و باقی بنی امیه را هم امام بدانیم باین که هیچ کس در کفر آن‌ها شکی ندارد،

آنان که سر فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را بریده و اهل بیت او را بر شتران برهنه سوار کرده و به اسیری بردند و بعد از آن مدت مدیدی اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را سب و لعن می‌کردند.

ای ابراهیم! اگر حقیقتش را بخواهی، اجماعی در میان اهل اسلام منعقد نشد، مگر برای قتل عثمان، که خواص و عوام از جمیع شهرهای اسلام نامه‌ها نوشتند و مردم را به قتل او تحریک و تشویق نمودند.

از مصر قریب سی هزار نفر که از ظلم او به تنگ آمده بودند به یکباره متفق شدند و او را به فجیع‌ترین وضع به قتل رساندند و سپس طنابی به پای او بسته و چند روز او را در کوچه‌های مدینه کشیدند، و هر مسلمانی می‌رسید بر سر او لگد می‌زد و از ظلم او شکایت می‌کرد.

ای ابراهیم! تو می دانی که عمر بن خطاب و خالد بن ولید و جمعی از منافقان بنی امیه با علی علیه السلام عداوت قلبی داشته و این همه فساد کردند و چندین هزار مؤمن را ظالمانه به قتل رساندند و هزاران نفر را از راه حق دور کردند و به اسفل السافلین جهنم فرستادند.

ای ابراهیم آیا هیچ امتی در دین پیغمبر خود اینگونه فساد کرده و به خاندان پیامبر خود این قدر ظلم و ستم روا داشته است؟!

آیا رواست که عده ای برای خنک شدن دل خود، گاهی عثمان و گاهی سعد بن عباده را خلیفه گردانند و باز او را معزولش نمایند؟ و سپس ابوبکر را بر کرسی خلافت نشانند.

ای ابراهیم! بدان که همواره دو گروه مخالفت و عداوت آنها نسبت به یکدیگر بر همگان آشکار بوده است:

طایفه اول امیرالمؤمنین علی علیه السلام و امام حسن و امام حسین و حضرت فاطمه زهرا و عباس و عبدالله و سلمان فارسی و عبدالله مسعود و ابوذر غفاری و مقداد بن اسود و عمار یاسر و عثمان بن مظعون و محمد بن ابوبکر و حذیفه یمانی و ابی بن کعب و خالد بن سعد بن عاص و جابر بن عبدالله انصاری و ابو ایوب انصاری و سعد بن عباده انصاری و قیس بن سعید انصاری و ابولبابه و ابوالهیثم و میثم تمار و مالک اشتر و فضل بن عباس و جعفر طیار و ابو سعید خدری و سلیمان بن صرد و سهل بن حنیف و عدی بن حاتم الطائی و... ، همان گروهی که از اول تا آخر عمر رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در خدمت و ملازمت آن حضرت بودند، و در خلوت و جلوت بر طریقه رسول خدا بودند و به عبادت او و به گفتار و رفتار و اعمال او بهتر از دیگران اطلاع داشتند و پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم نیز در حق آنها و در فضیلت آنها احادیثی فرموده است ،

بعضی را از اهل بیت خود خوانده و بعضی را به پستی در میان دو چشم تشبیه نموده است. و برای هر کدامشان منقبت‌ها فرموده است و خدا بر طهارت و عصمت اهل بیت او گواهی داده و محبتشان را بر مردم واجب کرده چنان که فرمود: «قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى» (۱)، و به حکم الهی سخن ایشان راست و کلام ایشان نص مطلق است آنچه آنان از روش رسول خدا و عبادات آن حضرت، و سایر اخبار و احکام فرموده اند، صادق و درست است و عمل نمودن به آن اولی است،

آیا اعتبار و ارزش ایشان نزد حق تعالی و رسول او بیشتر نیست، یا آنکه می‌گوئید آنها را رها کرده و سخن طایفه دوم را بپذیریم و پیروی کنیم از کسانی چون ابوبکر و عمر و عثمان و عایشه و حفصه و انس و سعد و سعید و ابو عبیده و عمرو بن العاص و ابو هریره و بریر بن غالب و خالد بن ولید و سالم غلام ابو حذیفه و سعد بن وقاص و طلحه بن عبدالله و عامر بن کویره و معاویه و یزید و عمر سعد و عبید بن زیاد و مروان بن حکم و باقی بنی امیه که مشمول لعنت الهی و عذاب جاویدان هستند.

ای ابراهیم، حال که مخالفت این دو طایفه در اعمال و افعال و عبادات و اعتقادات از روز وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم تا حال ثابت شد، بگو که از این دو طایفه کدام بر حق بودند و کدام بر باطل؟

ابراهیم که در گل فرو مانده بود متحیر و پریشان نه طاقت سکوت

ص: ۸۴

۱- ای پیغمبر به مردم بگو من برای رسالتم از شما اجر و مزدی نمی‌خواهم بجز دوستی اقربا و نزدیکانم. (اهل بیتم) شوری / ۲۳.

داشت و نه قدرت جواب.

هارون بر آشفت و گفت: ای ابراهیم چرا پاسخ نمی گوئی؟ گویا تو تا امروز بر دین رسول خدا نبوده ای و خود را اعلم و افضل علمای اسلام می دانستی اکنون با همراهی این همه دانشمند هم رأی نمی توانی جواب کنیزی را بدهی؟

ابراهیم درمانده شده بود، چرا که اگر می گفت طریق اهل بیت رسول خدا و معصومین باطل است، کفر او ثابت می شد و متهم به مخالفت با قرآن و حدیث می گوید و بیم آن نیز بود که مردم او را هلاک کنند، و اگر می گفت طریق ابوبکر و عثمان و اتباع ایشان باطل است اعتقادات و مذهب خودش باطل می گشت و باز بیم کشته شدنش بود.

حسنیه و شاگردی امام صادق علیه السلام

هارون چون ابراهیم را بدان حال مشاهده کرد رو به حسنیه کرد و گفت: ای حسنیه! این علم را چگونه آموخته ای؟

حسنیه گفت! چون به سن پنج سالگی رسیدم خواجه ام مرا به خدمت آقا و مولایم امام جعفر صادق علیه السلام فرستاد که در ملازمت آن بارگاه عالی مقام باشم و از آن بزرگوار شرایط طهارت نفس و آداب بندگی و عبادت بیاموزم. مدتی در محضر آن حضرت به خدمتکاری پرداختم و در منزل حضرت طریق طهارت و تقوی و نماز و روزه را آموختم و و حدود آن را رعایت نمودم.

پس از هفت سال، روزی حضرت به خانه آمده آبی برای وضو طلب نمود، من زیرکی کردم و بی درنگ دویدم و ظرف آب را برداشته

ص: ۸۵

به خدمت حضرت بردم،

چون نظر مبارکش به من افتاد، پرسید: کیستی؟

عرض کردم: من ملازم بیت شما هستم و مدتی است که در این حرم پر برکت به خدمت گذاری مشغولم.

از من سؤال فرمود: آیا نماز می خوانی؟

عرض کردم: بله ای مولای من.

فرمود: آیا وضو و طهارت بلد هستی؟

عرض کردم: آری.

از هر چه سؤال فرمود جواب مثبت دادم.

حضرت به شگفت آمد، و از وضعیت من از ملازمان بارگاه مبارکش پرسش نمود. پس بلافاصله شخصی را بدنبال خواجه ام فرستاد،

چون خواجه هم آمد حضرت فرمودند: این کنیز بسیار عاقلی است، او را به من بفروش!

خواجه ام عرض کرد: یابن رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم هزار جان من فدای شما باد، کنیز من هم چنان در ملازمت شما باشد، و اگر اجازه فرمائید من نیز یکی از بندگان و چاکران شما گردم.

از آن روز به بعد توفیق خدمت خاص آن حضرت به من عنایت شد و چون آن حضرت استعداد فراگیری علم در من مشاهده می فرمود، پیوسته مرا تعلیم می نمود و اگر برخی اوقات نمی توانستم به خدمت حضرتش برسم، در مکتب اولاد و اصحاب ایشان که هر یک سلطان انجمن فصاحت و بلاغت و ماه آسمان علم و دانائی بودند می رسیدم و علوم مختلف را از ایشان فرا می گرفتم.

ص: ۸۶

به این ترتیب بود که به برکت توجه آن حضرت امکان تحصیل علوم مختلف برایم حاصل شد و بیشتر کتاب های تفسیر و حدیث را مطالعه کردم و مسائل مشکلی که دانشمندان از حل آن عاجز بودند، از حضرتش فرا گرفتم و تا آنجا که توانستم نهایت کوشش و اهتمام را بکار بستم تا بتوانم چنین روزی در مجلس خلیفه حاضر شوم و حقیقت مذهب خود را بر موافق و مخالف به اثبات رسانم.

بحث در امکان رؤیت خداوند

هارون گفت: ای حسنیه از مولایت در مورد دیدن خدای تعالی چه مطلبی شنیده ای؟

گفت: شنیدم که فرمود: «لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَ هُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ» (۱).

ابراهیم گفت: ای حسنیه اگر دیدن خدای متعال محال باشد چگونه حضرت موسی علیه السلام که پیامبر اولوالعزم بود، از خدا طلب دیدن او را نمود و گفت: «رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرَ إِلَيْكَ» (۲)،

اگر دیدن خدا محال است پس این خواهش محال، آیا از نادانی بود یا اشتباه؟ مسلماً هر کدام را بگویی سخنی باطل است و بر خلاف مذهب تو.

حسنیه گفت: تقاضای دیدن از سوی موسی علیه السلام نه جهالت بود و نه اشتباه، چنانچه قرآن می فرماید: «وَ اخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا

ص: ۸۷

۱- چشم ها او را درنیابند بلکه او چشم ها را دریابد و او لطیف (بسیار دقیق) و از همه چیز باخبر است. انعام / ۱۰۳.

۲- پروردگارا خود را به من نشان بده تا تو را بینم. اعراف / ۱۴۳.

لَمِيقَاتِنَا» (۱)، مأمور شد هفتاد تن از بنی اسرائیل را انتخاب کرده و با خود به کوه طور ببرد، آن‌ها وقتی به آنجا رسیدند، گفتند: ای موسی از تو می‌خواهیم دعا کنی و از خدا بخواهی که در این محلی که تو با خدا مناجات می‌کنی سخن خود را به گوش ما برساند. موسی نیز به خاطر تکلیفی که داشت دعا کرد و حضرت حق دعای او را اجابت فرمود.

اما وقتی که موسی علیه السلام از مناجات فارغ شد به ایشان گفت: آیا کلام پروردگار خود را شنیدید؟

گفتند: آری اما نمی‌دانیم کلام حق تعالی بود یا کلام شیطان. ما باور نداریم و قبول نمی‌کنیم مگر آنکه او را آشکارا ببینیم. چنان‌چه خدای متعال نیز در قرآن مجید فرموده: «وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ» (۲)، پس صاعقه آنها را فراگرفت و بخاطر ظلمی که کرده بودند همگی سوختند. چرا که آنها درخواست دیدن خداوند را کرده بودند.

پس موسی علیه السلام به خدای متعال عرض کرد: بار خدایا آیا به خاطر تقاضائی که سفیهان کردند ما را هلاک خواهی کرد؟

پس ای ابراهیم! اگر دیدن خدا ممکن بود حضرت حق آنها را هلاک نمی‌کرد.

ابراهیم گفت: ای حسنیه پس چرا موسی بعد از سوختن و هلاک شدن قوم استغفار کرد؟

حسنیه گفت: چون او قبل از آن که فرمان الهی بیاید، دعا نمود چرا

ص: ۸۸

۱- و موسی هفتاد تن را از میان قومش برای میقات ما برگزید. اعراف / ۱۵۵.

۲- آنها گفتند ما ایمان نمی‌آوریم تا اینکه خدا را آشکارا ببینیم پس بخاطر این تقاضای ظالمانه ای که کردند صاعقه ای آنها را در بر گرفت. نساء / ۱۵۳.

که سؤال پیش از دستوری کرد بهتر این بود اجازه می خواست و بعد تقاضا می کرد. البته آن اجازه نخواستن نیز گناه و صغیره محسوب نمی شود اما چون منزلت و معرفت او آن چنان بود که به خاطر ترک ادبی که کرده بود طلب بخشش نمود، از آنجا که قدر و منزلت انبیاء والاست از این رو جهت ترک ادب نیز استغفار می کنند.

اما ای ابراهیم بحث بر سر عدم رؤیت بود و من بر عدم امکان آن دلیل آوردم، و توبه و استغفار موسی علیه السلام ربطی به بحث عدم رؤیت ندارد و از طرفی دلیل بر سخن تو نیست. بلکه شاهد بر سخن من است.

ای ابراهیم! هنگامی که خدای عزوجل به موسی، با آن مقام تقرب که اولوالعزم و کلیم خدا بود بگوید «لَنْ تَرَانِي» یعنی هرگز مرا نمی بینی، نه در دنیا و نه در آخرت، چون «لَنْ» برای نفی ابدی است، پس غیر نبی چگونه می تواند خدا را ببیند؟

ای ابراهیم! دیدن سه شرط دارد: اول سلامتی قوه باصره دوم دیدن شیء مرئی، سوم عدم مانع و حجاب. و اینک همه این شرائط در ما موجود است، پس اگر خدا دیدنی بود، بایستی در دنیا او را ببینیم پس چون دیده نمی شود، دلیل است که رؤیت او محال است.

از طرفی اگر رؤیت حق تعالی ممکن بود می بایست که او جسم یا عرض و یا جوهر باشد، و این محال است، چون این اشیاء حادث هستند و خداوند قدیم است.

ای ابراهیم! هر چیزی که دیده می شود حتما باید کیفیتی خاص داشته باشد تا بتوان آن را دید، و چیزی که کیفیت داشته باشد، حادث است.

و نیز هر چیز باید در برابر بیننده قرار بگیرد تا بیننده بتواند آن را ببیند و به عبارتی باید مکان و موقعیت خاصی داشته باشد و داشتن مکان و موقعیت خاص به معنای محدود بودن اوست و محدودیت در ذات خداوند فرضی محال و باطل است.

ابراهیم گفت: پس در مورد آیه «وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ» (۱) حسنیه گفت: این آیه تأویل دارد، و منظور این است که به نعمت و رحمت پروردگار می‌نگرند، در آیه شریفه کلمه نعمت حذف شده است و در قرآن مانند این بسیار است.

و دیگر اینکه دیدن عبارت است از این که حدقه چشم را به طرف شیء دیدنی برگردانیم و چنین کاری نسبت به خدا ممکن نیست، زیرا که خدا جسم نیست. و دیگر اینکه لازم نیست هر جا که نظر کردن باشد دیدن هم حاصل گردد، هم چنان که کسی می‌گوید: «نَظَرْتُ إِلَى الْهَلَالِ وَ لَمْ أَرَهُ» (۲) از این رو اگر نظر در آیه مورد نظر به معنی دیدن باشد سخنی متناقض خواهد بود.

ابراهیم گفت: ای حسنیه در مورد آیه «فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهٖ...» (۳) نظرت چیست؟

حسنیه گفت: اگر منظور از لقاء، دیدن باشد، فقط نسبت به من و شما که در مقابل و نزدیک هم قرار داریم صحیح است ولی در مورد حق تعالی این معنا روا نیست.

دیگر اینکه، اگر لقاء به معنای دیدار باشد، در آن صورت منافقان

ص: ۹۰

۱- صورت هائی در آن روز شاداب و خوشحال است که به پروردگارشان می‌نگرند. قیامت آیات ۲۲ و ۲۳.

۲- یعنی به ماه نگاه کردم ولی آن را ندیدم

۳- هر کس امید دیدار و لقاء پروردگارش داشته باشد... سوره کهف / ۱۱۰.

نیز می‌توانند به لقاء و دیدار خدا نائل گردند، چون قرآن در مورد آن‌ها فرموده: «فَاعْتَبِهِمْ نَفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ...» (۱) و طبق نظر همه مذاهب اسلام، منافقان موفق به دیدار حق تعالی نخواهند گردید. پس معلوم می‌شود که هر جا در قرآن سخن از لقاء است، مراد از آن دیدار نیست. و حتی اگر نسبت به مؤمنان نیز آمده باشد، منظور لقای ثواب و رحمت الهی است و در مورد کافران و منافقان مراد لقای جهنم و عذاب آن است، چنانکه در مورد لقاء رحمت الهی می‌فرماید: «وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ» (۲) و در مورد لقاء نعمت و عذاب الهی می‌فرماید: «وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحَضَّرُونَ» (۳).

ای ابراهیم، اگر دیدن خدا فقط در دنیا ممکن نبود، حق تعالی در جواب موسی علیه السلام و قوم او می‌گفت: «لَنْ تَرَانِي فِي الدُّنْيَا» (۴) در حالی که به صورت نفی مطلق فرموده است: هرگز نمی‌توانی مرا ببینی.

بررسی مسئله جواز متعه از دیدگاه اهل بیت علیهم السلام

هارون سخن او را قطع کرد و گفت ای حسنیه: مولای تو جعفر بن محمد علیهما السلام به چه دلیل مردم را به متعه و ازدواج موقت ترغیب می‌نمود و به آن امر می‌کرد؟

ص: ۹۱

- ۱- یعنی در نتیجه این تکذیب و نقض عهد نفاقی در دلشان پدید آمد تا روزی که به ملاقات خدا بشتابند. توبه / ۷۷.
- ۲- همانا بسیاری از مردم نسبت به لقاء و دیدار پروردگارشان کافرند. روم / ۸.
- ۳- و اما آنها که کافر شدند و آیات خدا و دیدار او را در آخرت تکذیب کردند آنها به عذاب خدا احضار شوند. روم / ۱۶.
- ۴- یعنی مرا در دنیا نمی‌بینی ولی در آخرت می‌توانی ببینی

حسنيه جواب داد بنابر فرمایش صريح خداى تعالى در قرآن كه فرموده «فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً» (۱)

و خليفه به طور حتم مى دانند كه همه مفسرين و فقها معتقدند كه مراد از اين آيه نكاح متعه است.

ابراهيم گفت: اين آيه نسخ شده است و در مورد آن ميان اهل سنت اختلاف است. بعضى قائلند كه در ابتدای اسلام مدتی متعه حلال بود و بعد از آن حرام شد. و بعضى گفته اند كه بعد از فتح مکه حرام شد.

حسنيه گفت: ای ابراهيم، اين سخن از روى تعصب است زيرا علمای شما در اين مورد، احاديث مختلفى روايت کرده اند كه الفاظ آن ها با هم متفاوت است و از حيث معنا مناقض هم ديگر هستند.

ای ابراهيم، در قرآن هر آيه ای كه منسوخ شده باشد، ناسخى دارد. حال اگر كسى از شما سؤال كند كه ناسخ آيه متعه کدام است چه مى گوئى؟

اما ابراهيم گفت: منع كردن عمر از متعه براى ما سند است چون اگر اين آيه منسوخ نبود و رسول خدا صلى الله عليه و آله وسلم از آن منع نمى كرد عمر آن را منع نمى نمود.

حسنيه گفت: ای ابراهيم! اتفاقاً همان منع عمر، دليل روشن و برهان متين بر حليت متعه و عدم نسخ آن است. زيرا كه اگر متعه از ناحيه خداى متعال يا رسول گراميش منسوخ يا حرام شده بوده، حتماً

ص: ۹۲

۱- نساء / ۲۴ يعنى آن زنانى را كه بواسطه متعه بر شما حلال گرديده بر شما فرض و واجب است كه مهرشان را به تمامه به آنها بدهيد.

روزی که عمر آن را منع نمود به آن تمسک می جست و آن را سند قرار می داد و می گفت که خدا، یا رسول خدا متعه را حرام کرده است و دیگر نمی گفت «مُتَعَتَانِ كَانَتَا فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ حَلَالًا- وَأَنَا أُحْرَمُهُمَا وَأَعَاقِبُ عَلَيْهِمَا، مُتَعَةُ الْحَرَجِ وَمُتَعَةُ النِّسَاءِ» (۱) پس منع عمر با این عبارت، شاهد است که متعه از جانب خدا و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ممنوع نبوده است، و اکنون ما موظف هستیم آنچه را که از ناحیه خدا و رسول آمده است حلال بدانیم و انجام دهیم و برای انجام ندادن آن نیز نیاز به حکم الهی داریم.

از طرفی بنابر آنچه در احادیث اهل بیت علیهم السلام آمده متعه کردن ثوابی بی نهایت دارد هم چنان که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: «لَوْلَا عُمَرُ نَهَى عَنِ الْمُتَعَةِ مَا زَنَى إِلَّا شَقِيًّا أَوْ شَقِيَّةً» (۲).

ای ابراهیم آیا می خواهی اخبار و روایاتی را که در کتاب های شما آمده و اصحاب شما نقل کرده اند در این مورد برای نقل کنم؟

از عمر بن حصین روایت شده که گفت «أُنزِلَتْ آيَةُ الْمُتَعَةِ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَفَعَلْنَاهَا مَعَ النَّبِيِّ وَ لَمْ يُنْزَلْ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُمَا وَ لَمْ يَنْهَ النَّبِيُّ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ»، آیه متعه که در کتاب خدا نازل شده و ما با پیامبر به آن عمل نمودیم، هیچ آیه ای در حرمت آن نازل نشد و پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم ما را از آن منع نکرد تا از دنیا رحلت فرمود.

و همچنین عبد الله بن مسعود گفته است که «قَالَ كُنَّا بَعْرُوهَ مَعَ رَسُولِ

ص: ۹۳

۱- یعنی دو متعه در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم حلال بود، من آنها را حرام کردم و کسی را که مرتکب آندو شود را عقاب می کنم، یکی متعه حج «حج تمتع» و یکی «متعه زنان».

۲- اگر نهی عمر از متعه نبود هرگز کسی به زنا مبتلا نمی شد مگر مرد و زنی که شقاوت وجودشان را فراگرفته باشد. تفسیر صراط المستقیم ج ۳ ص ۲۷۳

اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَ لَيْسَ مَعَنَا نِسَاؤُنَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ حَضَرْتُ النِّسَاءَ؟ فَهَنَا عَنْ ذَلِكَ وَ رَخَّصَ لَنَا أَنْ نَنْكِحَ الْمَرْثَةَ بِالثَّوَابِ إِلَى أَجَلٍ ثُمَّ قَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ» (۱)، با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در غزوه ای شرکت کردیم به حضرت عرض کردیم آیا اجازه می دهید که همسرانمان را هم بیاوریم؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم اجازه ندادند، اما رخصت دادند که به نکاح متعه مبادرت کنیم. سپس عبدالله بن مسعود این آیه را خواند:

ای کسانی که ایمان آورده اید پاکیزگی هائی را که خدا بر شما حلال فرموده حرام نکنید».

و همچنین از عبدالله بن عمر نقل شده که گفت: «سَيَلَّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ قَالَ هِيَ حَلَالٌ فَقَالَ إِنَّ أَبَاكَ قَدْ نَهَى عَنْهَا، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ أَرَأَيْتَ كَانَ أَبِي قَدْ نَهَى عَنْهَا وَ سَيَلَّهَا رَسُولَ اللَّهِ، نَتْرُكُ السُّنَّةَ وَ نَتَّبِعُ قَوْلَ أَبِي»، مضمون روایت این است: شخصی از اهل شام از عبدالله پسر عمر پرسید که آیا متعه زنان حلال است یا حرام؟

عبدالله گفت: حلال است.

آن شخص گفت مگر پدرت، عمر، آن را حرام نکرده است؟

پسر عمر گفت: اگر پدرم نهی کرده و خدا و رسولش بدان امر کرده باشند حاشا که من امر آنان را ترک کرده و متابعت پدر نمایم.

ای ابراهیم بدان که اصل در هر چیزی مباح بودن آن است تا زمانی که منعی از آن کرده شود، و وجود منع نیاز به دلیل دارد، پس اگر دلیلی وجود نداشته باشد، اصل این است که منعی در کار نیست.

ص: ۹۴

تو می گوئی که مانع از جواز متعه سخن عمر است، باید گفت مستند منع او، یا دلیل است و یا اجتهاد، اگر دلیل باشد قبول می کنیم، اما ظاهراً هیچ دلیلی بر آن نیست، نه فعلی و نه عقلی چون اگر دلیلی بود، به ما هم می رسید و از آن مطلع می شدیم. و اگر منع او از روی اجتهاد باشد ما قبول نمی کنیم، زیرا اجتهاد در مقابل نصّ الهی و سنت رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم باطل است.

مهم تر از هر چیز این است که سخن امیرالمؤمنین، علیّ علیه السلام، در این مسئله به خاطر عصمت او و اجماع اهل بیت علیهم السلام بر ما حجّت است و هم چنین عبدالله بن عباس و عبدالله بن مسعود و سعید بن جبیر و جابر بن عبدالله انصاری نیز دلائل واضحی بر حلیّت آن ابراز داشته اند.

ای ابراهیم ابوریاح که از فقهای تابعین است از صفوان بن معلی روایت کرده که: سبب حرام کردن عمر از متعه زنان این بود که عمر بن جریب زنی را متعه کرد، و چون عمر از او پرسید در زمانی که متعه کردی چه کسی حاضر بود و در حضور کی این کار را کردی؟

گفت در حضور مادرم و مادر آن زن.

عمر گفت: «أَنْهَى عَنْهَا وَأَخْشَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ وَغَالاً أَيْ فَسَاداً». من از متعه کردن منع می کنم، چرا که می ترسم از آن فساد پیش آید.

و در همان روز نزد مردم از آن منع نمود.

ای ابراهیم به مجرد این که کسی احتمال دهد فساد در یکی از عقود داخل شود، آیا جایز است آن را تحریم کند و از آن نهی نماید؟ اگر چنین باشد ممکن است در همه امور شرعی و احکام ملی چنین فسادهایی وارد گردد.

ای ابراهیم! اگر کسی به خاطر سخن خدا و پیامبر خدا، با عمر مخالفت نماید و عمل او را بدعت بشمارد آیا آن کس رافضی (۱) است و باید او را کافر شمرد و به قتل رساند؟ زهی عناد و تعصب و گمراهی.

ای ابراهیم، در حدیث صحیحی وارد شده، روزی به عبدالله بن عباس که نابینا بود گفتند: عبدالله بن زبیر که در مکه ادعای خلافت می‌کند با جمع زیادی از اصحاب خود در مسجد نشسته اند، او که در همان ساعت به مکه رسیده بود وارد مسجد شد. چون چشم عبدالله بن زبیر به او افتاد به عنوان طعنه به او گفت: «جائنا أعمى، أعمى الله قلبه يحلُّ المتعة وهى الزناء المحض» کور بر ما وارد شد، خدا دلش را کور گرداند، متعه را که زناى محض است حلال می‌داند.

عبدالله بن عباس چون سخن او را شنید نشست و گفت: «إِنَّ اللَّهَ سَلَبَ أَبْصَارَنَا وَ سَلَبَ بَصَائِرَكُمْ» آری خداوند چشمهای مرا و عقل و بصیرت شما را گرفته است «وَاللَّهِ لَقَدْ أَنْزَلَتِ الْمُتْعَةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَ عَمِلَ بِهَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ وَ لَمْ يَنْهَ عَنْهَا وَ لَمْ يَأْتِ بَعْدَهُ رَسُولٌ يُحَرِّمُهَا وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُ عُمَرَ مُتَعَتَانِ كَانَتَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ مُحَلَّلَتَيْنِ أَنَا أَحْرَمُهُمَا وَ أَعَاقِبُ عَلَيْهِمَا فَقِيلِنَا شَهَادَتُهُ وَ لَمْ نَقْبَلْ تَحْرِيمَهُ. يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّكَ مِنْ مُتَعِهِ فَاسْئَلْ أُمَّكَ عَنْ بُرْدَى عَوْسَجَةَ».

به خدا قسم متعه در کتاب خدا در زمان رسول او نازل شد و خدا آن را حرام و منع نکرد و بعد از محمد صلی الله علیه و آله و سلم هم کسی دیگر آن را حرام نکرد و دلیل بر این قول، سخن عمر است که گفت: دو متعه در زمان

ص: ۹۶

۱- رافضی به معنای از دین خارج است .

رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم حلال بود و من آنها را حرام می‌کنم هرکس که آنها را مرتکب شود عقاب خواهم کرد. اکنون ما گواهی عمر را قبول می‌کنیم اما تحریم او را قبول نمی‌کنیم.

ای پسر زیبر! بدان که تو هم از متعه بوجود آمده‌ای، اگر باور نداری برو از مادرت قضیه دو دستار عوسجه را بپرس.

با این سخن عبدالله زبیر که ایام حکومتش بود از شرمندگی متغیر و منفعل شد و از مجلس برخاست و نزد خانواده خود رفت و از شدت غضب بر مادر خود شمشیر کشید و پرسید قضیه دو دستار عوسجه چیست؟ مادرش نیز از روی ترس گفت: پدرت زبیر در خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بود، مردی بنام عوسجه دو دستار یمانی برای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم هدیه آورد. و آن حضرت هر دو دستار را به پدرت، زبیر، بخشید. پدرت با آن دو دستار مرا به عقد موقت خود در آورد و ثمره این عقد تو شدی.

چون سخن حسنیه به اینجا رسید، هارون بسیار خوشش آمد، چرا که عبدالله بن عباس جدّ وی بود، پس بر یحیی، وزیر خود، بانگ زد و گفت: ما تا امروز مانع این امر بودیم ولی اینک مردم را به نکاح متعه رخصت می‌دهیم. (۱)

ص: ۹۷

۱- همین مسئله باعث شد که پس از آن تا زمانی متعه شایع شد و حتی در زمان مأمون نیز معمول بود تا آنکه معتصم ملعون آن را منع کرد.

اثبات فضائل حضرت زهرا علیها السلام و جریان فدک

حسنيه گفت: ای ابراهیم! سخن به درازا کشید و خلیفه و دیگران از این مباحثه و مجادله ملول شدند. من از تو یک سؤال دیگر می‌پرسم و خاتمه بحث را بر این سؤال قرار می‌دهم.

آیا صحت این حدیث نزد شما ثابت است که پیغمبر در حق فاطمه سیده نساء فرموده «فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ» (۱).

ابراهیم گفت: آری این حدیث صحیح است و همه علماء بر صحت آن معتقدند و کسی نمی‌تواند آن را انکار کند.

حسنيه گفت: تو را قسم می‌دهم به آن خدائی که خالق جمیع اشیاست راست بگو، آیا عمر و ابوبکر، به زور و ظلم فدک را از حضرت سیده نساء علیها السلام نگرفتند؟

ابراهیم گفت: بلی، آن هم به حکم حدیث رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم که «نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورَثُ، مَا خَلَفْنَاهُ فَهُوَ صِدْقَةٌ»، فرمود ما گروه انبیاء میراثی از خود نمی‌گذاریم، و هر چه از ما باقی بماند صدقه است. و این را ابوبکر نقل کرده است.

حسنيه گفت: ابو سعید خدری که از اصحاب حدیث شماست روایت کرده است، چون آیه «وَأْتِ ذَالِقُرْبَىٰ حَقَّهُ» (۲) نازل شد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فاطمه را طلبید و گفت: خدا می‌داند که پدر تو در زیر

ص: ۹۸

۱- فاطمه پاره ای تن من است، هر کس او را برنجانند مرا رنجانیده است و هر کس مرا برنجانند خدا را رنجانیده است. بحار ج ۳۰

ص ۳۵۳.

۲- و حق خویشاوندان را ادا کن. اسراء / ۲۶.

فلک جز فدک ملکی ندارد، پس آن روز فدک را به فاطمه علیها السلام بخشید.

فاطمه علیها السلام سه سال (۱) در زمان حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در آنجا کارگزاری گمارده بود و حاصل فدک به آن حضرت می رسید، ولی بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم ابوبکر فدک را از آن مظلومه گرفت و چون آن حضرت ادعا کرد که فدک حق من است، ابوبکر از او گواه طلبید. امیرالمؤمنین علیه السلام و ام ایمن و قنبر گواهی دادند که پیغمبر فدک را به حضرت فاطمه علیها السلام بخشیده ولی آنها گفتند: علی چون شوهر توست به خاطر منفعت خود این گواهی را داده، ما با گواهی و شهادت او به نفع تو حکم نمی کنیم و چون امام حسن و امام حسین علیهما السلام گواهی دادند باز به همین بهانه گواهی آن ها را نپذیرفتند و این در حالی بود که آن ها به این سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم یقین داشتند که فرموده بود: «عَلَيَّْ مَعَ الْحَقِّ وَالْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ» با این حال گواهی او را به بهانه اینکه منفعت طلبی می کند نپذیرفتند و حال آنکه ابوبکر برای منفعت خود حدیث «نَحْنُ مَعَاشِرَةُ الْأَنْبِيَاءِ لَا نُورَثُ» را جعل کرده بود و این ظلم بزرگ را به اهل بیت رسول خدا علیهم السلام روا داشت. و چون ام ایمن گواهی داد گفتند به گواهی یک زن حکم نمی کنیم. پس آنچه از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مانده بود همه را تصرف کردند و گفتند که فدک ملک رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بوده و برای استفاده در تصرف فاطمه علیها السلام بوده است از این رو بعد از وفات آن حضرت باید از او بازپس گرفته شود.

واما این حدیثی که ابوبکر از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نقل کرد (که پیغمبران میراث نمی گذارند) را هیچ کس دیگر غیر از ابوبکر و

ص: ۹۹

۱- و بعضی آن را پنج سال ذکر کرده اند .

دخترش عایشه از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نشنیده بودند. و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به هیچ کس دیگر از اعراب و حتی اهل بیت علیهم السلام و صحابه خود نفرموده بود که اهل بیت من از من میراث نبرند.

ای ابراهیم! اگر ابوبکر ظالم و دروغ گو نبود بایستی اهل بیت و صحابه از این سخن اطلاع داشته باشند، تا اهل بیت علیهم السلام بعد از او چیزی را که بر ایشان حرام است درخواست نکنند چرا که صدقه بر بنی هاشم حرام است، پس اگر سخن ابوبکر صحیح باشد لازم می آید که اهلیت علیهم السلام دنبال مال حرام بوده اند.

دیگر اینکه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آن گونه که سزاوار است رسالت خود را ادا نکرده و آیه «الْیَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِیْنَكُمْ» غیر واقعی باشد، چرا که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بر همه مردم جهان عموماً، و بر اهل بیت و نزدیکان و عشیره خود، خصوصاً رسول بود و بر اساس آیه «وَ اَنْذِرْ عَشِیْرَتَكَ الْاَقْرَبِیْنَ»^(۱) مأمور بود که عشیره و نزدیکان خود را انذار نماید. حال اگر سخن ابوبکر راست باشد بدون شك رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در تبلیغ رسالتش به اهل بیت خودش کوتاهی کرده چه اینکه به آنها اعلام نکرده که شرعاً مجاز نیستند از او میراث ببرند و هر چه باقی بماند صدقه است و بر آنان حرام است.

ای ابراهیم، چرا جواب نمی دهی؟ آیا خدای متعال از شما راضی خواهد شد که بخاطر صحت گذاردن بر کلام ابوبکر، بر پیغمبر خود که اشرف کائنات است ظلم و تقصیر روا دارید؟

ای ابراهیم! اگر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم به عشیره و اهلیت خود گفته بود که

ص: ۱۰۰

من میراث نمی گذارم و هر چه از من باقی بماند صدقه است و تصرف و استفاده از آن و بر شما حرام است، و ایشان سخن پیامبر را قبول نکرده باشند، آیا دلیل بر عصیان بلکه کفر ایشان نیست؟! و حال آنکه حق تعالی در قرآن بر پاکی ایشان گواهی داده و فرموده: «أَمَّا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»^(۱)، و به اتفاق همه فرقه های اسلامی ایشان اهل بهشتند، بلکه قسمت کننده بهشت و دوزخ و ساقی حوض کوثر هستند و این مطلبی است که خود شما از بزرگانان روایت می کنید.

حال که برای این سخن، دلیل قانع کننده ای ندارید پس ثابت می شود که ابی بکر حدیث دروغی جعل کرده و بر خدا و رسولش دروغ بسته و این عمل به اعتقاد خود شما و سایر مسلمانان کفر است هم چنان که آزار سیده نساء عالم و تکذیب شهادت امیرالمؤمنین، علی، و دو سبط بزرگوارش حسن و حسین علیهم السلام کفر صریح و ظلم محض است.

با این سخن صریح، ابویوسف و شافعی و همه علمائی که در مجلس حاضر بودند مجال نطق پیدا نکردند.

هارون نیز از افعال قبیح خود شرمند شده بود.

حسینیه از علمای جلسه پرسید: در حالی که حضرت فاطمه علیها السلام ادعای فدک نمود و گفت: پیغمبر در حال حیات فدک را به من داد ابوبکر گواه طلبید، آیا گواه طلبیدن او طبق شرع پیغمبر بود یا

ص: ۱۰۱

۱- همانا خدا اراده فرموده که هرگونه رجس و پلیدی را از شما اهل بیت دور گرداند و شما را آنچنان که شایسته است پاک و تطهیر فرماید. احزاب / ۳۳.

خلاف شرع؟

ابراهیم از ترس آنکه مبادا سخنی بگوید که موجب شکست و رسوائی او شود، هیچ نمی گفت.

حسنيه گفت: ای ابراهیم، حضرت سیده النساء صاحب ید بود در آن حال بر فدک تسلط داشت و ابوبکر مدعی «نَحْنُ مَعاشِرَ الْأَنْبیاء..»، و به موجب حکم صاحب شریعت که فرموده «الْبَيْتُ عَلَى الْمُدَّعَى وَالْيَمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ» او می باید، گواه می آورد، اما با این وجود از حضرت فاطمه علیها السلام که صاحب ید بود، گواه طلبید، حال او قصد ظلم و تعدی به حق فاطمه داشت یا جاهل به شریعت پیامبر بود؟

ای ابراهیم! به خدای بزرگ سوگندت می دهم بگو، بگو و از کرسی زرین پایین بیا، و یا خلافت ابوبکر را انکار کن.

اوضاع آشفته بود و علما به مرگ راضی شده بودند، بر لب های همه حاضرین خنده تمسخر آمیزی نشسته بود اما از ترس هارون چیزی نمی توانستند بگویند.

خالد بن عیسی، پسر عموی هارون که جوانی خوش سیرت و صاحب کمال و زیبایی بود، و به محبت اهل بیت شهرتی تمام داشت و تقیه نمی کرد دستانش را پر از درهم کرد و بر پای حسنيه ریخت و او را تحسین نمود او به خاطر این که هارون دوستش می داشت، هر چه می خواست می کرد و هر سخنی می خواست بر زبان می راند و کسی هم جرأت اعتراض به او را نداشت. علما را به مسخره گرفت و دست به قبضه شمشیر برد و مواظب بود مبادا کسی متعرض حسنيه گردد و او را دلداری می داد و به بحث کردن تحریص نمود.

(۱۰۲)

آنگاه حسنيه رو به هارون و یارانش کرد و گفت:

بدانید موقعی که علی علیه السلام در باب فدک گواهی داد و ابوبکر از قبول شهادت او امتناع نمود، فرمود: ای ابوبکر! اگر دو نفر پیش تو آیند و یکی از آنها مدعی شود که فلان ملک که در تصرف دیگری است مال من بوده و آن شخص غاصب است، آیا قبل از آن که به سخن آن شخص گوش فرا دهی و بفهمی که آیا او واقعا غاصب است یا نه؟ آن ملک را از وی می گیری و به مدعی می دهی؟

ابوبکر گفت: نه.

امیرالمؤمنین علیه السلام پرسید: گواه را از مدعی می طلبی یا از طرفی که بر علیه او ادعا شده؟ ابوبکر گفت: از مدعی می طلبم چون رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «الْبَيْتُ عَلَى الْمُدَّعَى وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُنْكَرِ» (۱)

امیرالمؤمنین فرمود: پس چرا با نور چشم و پاره تن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بر خلاف قول خدا و رسولش عمل کردی؟

ابوبکر گفت: مگر چه کردم ای ابا الحسن؟

امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: حال اگر فرضاً پیامبر فدک را در زمان حیات خود به فاطمه نداده بود بلکه از خود به ارث گذاشته باز هم به حکم اسلام فدک باید در دست ورثه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم باشد تا زمانی که مدعی حدیث، برای سخن خود گواه بیاورد و این گواه باید کسی باشد که صدقه بر او حرام است و شرعاً از صدقه نصیب نمی برد و چنین کسانی بنی هاشم هستند. و بقیه مسلمانان که از صدقات نصیب می برند، حق ندارند گواهی دهند، چون آنها در صدقه شریکند.

ص: ۱۰۳

۱- مدعی باید دلیل بیاورد و آنکس که انکار می کند باید قسم بخورد .

پس آن کس که ادعای فدک را دارد اگر از گواه آوردن عاجز باشد، از این ادعایش سودی نمی برد، لذا باید فاطمه علیها السلام سوگند بخورد که ملک از آن اوست، و در این حال مدعی که به دروغ چنین ادعائی کرده است دیگر ادعایش بی اثر شده و شرعا فدک برای فاطمه اثبات می گردد .

و تازه این راه حل بر اساس اعتقاد کسی که به عصمت اهل بیت معتقد نباشد.

ای ابوبکر! فاطمه به حکم الهی معصومه است، چگونه امکان دارد یک معصومه مرتکب گناه کبیره شود و ادعای باطل نماید؟! و صدقه ای که بر او حرام است را طلب نماید؟

و ابی بکر خجالت کشید و سر بزیر افکند، همانند تو که نه جواب حقی دادی، و نه به گمراهی خود اعتراف می کنی.

ای ابراهیم! بدان که سخن ابوبکر باطل است، و حدیث «نَخْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ...» جعلی و مخالف نص کلام الهی است که در قرآن فرموده «يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ»^(۱)، و این حکم عام می باشد اولین کسی که مخاطب این سخن است خود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است و بجز این نیز در قرآن در بسیاری از موارد از ارث بردن انبیاء سخن به میان آمده چنانچه در مورد سلیمان علیه السلام می فرماید: «وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ»^(۲)، و در مورد حضرت زکریا علیه السلام آمده است که از حق تعالی فرزندی خواست تا از او و آل یعقوب ارث ببرد،

ص: ۱۰۴

۱- خدا به شما توصیه می کند که در هنگام تقسیم ارث برای اولاد ذکور دو برابر بهره زنهار قائل شوید . نساء / ۱۱.

۲- سلیمان وارث داود گردید. نحل / ۱۶.

چنانچه می فرماید: «فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا» (۱)، به موجب این نصّ الهی معلوم می شود که انبیاء هم میراث داشته اند و بدین سان روشن شد که حدیث «نحن معاشر الانبياء» تکذیب کننده قرآن است و معلوم می شود که کسی که این حدیث را جعل کرده چیزی از قرآن نمی دانسته است، چون اگر می دانست و چیزی را روایت نمی کرد که قرآن مخالف آن باشد.

ای ابراهیم! اگر ابوبکر حدیث را اینگونه جعل می کرد که پیغمبر فرموده: «أَنَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ وَلَا أُورِثُ وَمَا أُتْرِكُ يَكُونُ صِدْقَهُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ» کذب و بطلان سخنش به شهادت قرآن روشن و معلوم نمی شد، امّا خدای تعالی برای هدایت مردم، دل او را کور گردانید تا بر اهل معرفت کذب و بطلان سخنش به گواهی خدا در قرآن ظاهر شود.

یکی از علمای بغداد که از شاگردان ابوحنیفه بود چون دید ابراهیم سخن نمی گوید، گفت: ای حسنیه! سلیمان بن داود علم نبوت را به ارث برد، نه مال و ملک و بستان را.

حسنیه جواب داد: این سخنی است که قبل از تو نیز گمراهانی گفته اند و این از کم عقلی و نهایت جهل و تعصب و عناد آنهاست، چرا که سلیمان طبق نص صریح قرآن در حال حیات حضرت داود، هم دارای علم بود و هم نبوت، و دیگر لازم نبود آن ها را به ارث ببرد چه اینکه می فرماید: «وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَخْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَ

ص: ۱۰۵

۱- بار الها مرا فرزندی عطا کن که وارث من و آل یعقوب گردد و خدایا او را مورد رضایت خویش قرار ده. سوره مریم آیات ۵ و ۶.

عَلَمًا» (۱)، بدانکه میراث به چیزی گفته می شود که بعد از مردن در بین ورثه او تقسیم شود، اما نبوت قابل قسمت نیست، و اگر چنین می بود، می بایست همه فرزندان نبی، تا قیامت در نبوت او شریک باشند و حال آن که می بینیم در بین اولاد حضرت آدم فقط حضرت شیث به نبوت رسید، پس نبوت ارثی نیست تا از یک نبی به دیگری برسد، بلکه شایستگی و عصمت می خواهد، و به خواست الهی صورت می پذیرد.

و اگر بگوئی که حضرت زکریا علیه السلام از خدای تعالی برای نبوت وارث طلب نمود نه برای مال و اسباب دنیوی، این سخن تو طعنه ای به نبوت زکریا است که نعوذ بالله، آن حضرت با این درخواست معصیت کرده بلکه کافر شده است.

ابراهیم گفت: از چه جهت؟

حسنیه گفت! از این جهت که حضرت زکریا در دعا گفت: «وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا» (۲) چون مفسرین همگی معتقدند که مراد از «موالی» در اینجا پسر عموها هستند.

اگر خواسته حضرت زکریا، وارثی برای نبوت بوده، در این صورت او از خدای تعالی استدعا کرده، خدا وارثی به او بدهد تا پسر

ص: ۱۰۶

۱- و متذکر این قضاوت داود و سلیمان شو که در مورد آن گوسفندان بی چوپان که مزرعه ای را پایمال کردند حکم نمودند (که باید به مقداری که از آن مزرعه پایمال شده از شیر گوسفندان به صاحب مزرعه بدهند) و ما بر حکم آنها گواه بودیم. سوره انبیاء آیات ۷۸ و ۷۹.

۲- بار الهامن از این وارثان کنونی بیمناکم و همسرمن نیز نازاست. تو به من فرزندی عطا فرما که از من و از آل یعقوب ارث برد و او را مرضی خود قرار ده. سوره مریم آیات ۵ و ۶.

عموهایش به نبوت نرسند، و این بدان معناست که حضرت زکریا علیه السلام به قضای الهی راضی نبوده و به پسر عموهای خود حسد می برده و این دلیل بر معصیت زکریا، بلکه کفر اوست، که از این اعتقاد پناه می برم به خدا.

اما او در آخر دعا کرد «وَاجْعَلُهُ رَبِّ رَضِيًا»^(۱) و از طرف دیگر بدون شک نبی مرضی خداست، پس اگر مراد او در دعا، نبوت باشد دیگر «وَاجْعَلُهُ رَبِّ رَضِيًا» نمی گفت و گفتن این جمله بی فایده می شد.

پس با دلایل و براهین عقلی و نقلی ثابت می شود که انبیاء نیز میراث می گذارند و حدیث «نحن معاشر الانبياء» ساختگی و ابوبکر دروغ گو و حيله گر و ستم کار بوده است، چرا که سخن او مخالف قرآن است.

هنگامی که آیه «انَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ»^(۲) نازل شد، پیغمبر بر منبر رفت و فرمود: ای یاران من! بدانید که پس از من بعضی از اصحاب از قول من مطالب دروغین بسیاری نقل کنند، و هر کس طبق ادعا و خواست خودش احادیثی را جعل خواهد کرد، بدانید هر حدیثی که از من روایت کنند و موافق قرآن نباشد، معتبر نشمرید و هر حدیثی که موافق کتاب خدا بود معتبر بدانید: «اِذَا جَاءَكُمْ عَنِّي حَدِيثٌ فَأَعْرِضُوهُ عَلَي كِتَابِ اللَّهِ فَمَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ فَاقْبَلُوهُ وَ مَا خَالَفَهُ فَاصْرَبُوا بِهِ عَرَضَ الْحَائِطِ»^(۳).

و دیگر اینکه چون حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم از دار دنیا رحلت کردند،

ص: ۱۰۷

۱- خداوند او را مورد رضایت خویش قرار بده

۲- تو رحلت خواهی کرد و ایشان نیز خواهند مرد. زمر / ۳۰.

۳- هر گاه پس از من بر شما حدیثی عرضه شد که به من نسبت دادند اگر موافق کتاب خدا بود بپذیرید و گرنه آن را به دیوار بزنید.

استر و شتر و شمشیر و عمامه و دیگر وسائل شخصی آن حضرت را امیرالمؤمنین علیه السلام تصرف نمود، و زره حضرت صلی الله علیه و آله وسلم نزد شخصی گرو بود که بلافاصله آن را از گرو در آورد، در حالی که اینها نیز از میراث حضرت بود و هیچکس با او درباره آنها منازعه نکرد و این قضیه در کتاب های شما نیز مذکور است و هیچ کس نگفت که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم میراث نمی گذارد، چرا آنها را برداشته اید؟ در حالی که بایستی آن ها را نیز از امیرالمؤمنین علیه السلام می گرفتند.

اگر بگویند که ایشان طلبیدند ولی امیرالمؤمنین علیه السلام نداد و ایشان عاجز شدند و دست برداشتند.

این بدین معنا خواهد بود که امیرالمؤمنین علیه السلام ظلم کرده و چیزی را که شرعا حق نداشت تصرف کند تصرف کرده و کسی که در مال حرام تصرف کند، عملش، نعوذ بالله، نزدیک به کفر است.

و اگر گفته شود که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در حال حیات آنها را به تملک امیرالمؤمنین علیه السلام در آورده بود، این نیز دروغ است چرا که اگر این چنین بود، حدیث مورد اتفاقی در این مورد به ما می رسید.

پس معلوم می شود که آن وسائل به عنوان ارث به آن حضرت منتقل شده و ابوبکر دروغ گفته است.

چون استدلال ها و سخنان محکم و متین حسنیه به این جا رسید، هارون برخاست و گفت:

ای ابراهیم! و ای علمائی که در مجلس حضور دارید! اکنون که جواب حسنیه را ندادید و او مذهب شما را رد کرد و نتوانستید او را پاسخ دهید، چرا سکوت کرده اید و مذهب او را اختیار نمی کنید؟

چرا همگی سرها را به زیر افکنده اید؟

بار دیگر حسنیه زبان به سخن گشود و گفت:

ای ابراهیم! و ای علمای مجلس! در همه کتابهای تاریخی شما آمده است و متفقا گفته اند که چون ابوبکر شهادت گواهان را رد کرد، فاطمه علیها السلام گفت:

ای ابوبکر! تو از پدر خود ارث می‌بری، ولی من از پدرم میراث نبرم؟ سپس برایشان دلائل بسیاری آورد و آن‌ها را محکوم کرد و بر آنها خشم گرفت و لعنت فرستاد و رنجیده خاطر از میان آنها بیرون رفت و در حالی که می‌گریست، سوگند یاد کرد که در قیامت نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم از آن‌ها شکایت کند،

شهادت فاطمه زهرا علیها السلام و مخفی ماندن قبر شریف آن حضرت

و زمانی که داشت دار فنا را وداع می‌کرد به علی علیه السلام وصیت نمود که او را شب دفن کند و نگذارد که ابوبکر و طرفدارانش بر پیکر او نماز بگذارند.

حضرت وصیت را به جای آورد او را شبانه میان قبر و منبر حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم دفن کردند چنانچه پیامبر اکرم فرمود «مَا بَيْنَ قَبْرِي وَ مِثْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ» (۱)، سپس محل قبر آن حضرت را هموار و پنهان ساختند.

اما صبح آن شب و ابوبکر با هواداران‌شان به در خانه امیرالمؤمنین علیه السلام رفتند و به آن حضرت تسلیت گفتند و از حال آن

ص: ۱۰۹

۱- میان مرقد و منبرم بوستانی از بوستانهای بهشت است.

مظلومه و از کفن و دفن او سؤال کردند؟

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود: او را شب دفن کردیم. ابوبکر و عمر گفتند چرا اصحاب را خبر نکردید؟

حضرت فرمودند به خاطر اینکه او چنان وصیت کرده بود و من نخواستیم با آن مخالفت کنم چون مخالفت وصیت او نوعی اذیت کردن او است. شما بارها از رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شنیده اید که فرمود: «فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَمَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ»، چگونه جایز می شمارید که من خدا و رسولش را ناخرسند نمایم.

عمر پریشان و مضطرب شد و گفت: برویم و او را از قبر بیرون آوریم و بر او نماز بگذاریم. ولی هر چه از قبر آن حضرت جو یا شدند، نیافتند.

ای ابراهیم! این جریانی که نقل کردم، مورد قبول همه مسلمانان است و هیچ کس در آن اختلافی نکرده است.

پس رنجیدن فاطمه علیها السلام و غضب او و محروم شدن مهاجرین و انصار از نماز بر او، دلالت دارد بر نهایت قهر و غضب آن بانوی بزرگوار به خاطر ظلمی که بر او و شوهر بزرگوار و بر فرزندان و نورچشمانش روا داشتند و امامت او را غصب و شهادتشان را قبول نکردند.

و همه مهاجر و انصار شنیده بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «إِنَّ اللَّهَ يَغْضِبُ لِعِصَابِكَ وَيَرْضَى لِرِضَاكَ» (۱)، پس به موجب این حدیث،

ص: ۱۱۰

۱- ای فاطمه! خدا به خاطر غضب تو غضب می کند و به خشنودی و خرسندی تو خشنود می گردد.

غضب فاطمه علیهاالسلام غضب خدای تعالی است و بر اساس حدیث اول که فرمود «فاطمه بضعه منی...» خدای تعالی بر آنها غضب فرموده، از این رو هر کس فاطمه را برنجاند خدا را رنجانیده و خدا می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» (۱).

پس بدون شک آنها و کسانی که با ایشان همکاری کردند و یا از آنها تبعیت کردند کافر و ظالمند و لعنت خدا و رسول خدا و ملائکه و غضب الهی متوجه آنهاست.

خشم علما نسبت به حسنیه و عکس العمل هارون

چون حسنیه این سخنان را بر زبان راند، ابراهیم و ابو ایوب شافعی و عده ای از علما به یکباره برخاستند و خواستند حسنیه را بکشند.

چون یحیی بن خالد برمکی هجوم ایشان را دید، نزد هارون برخاست و گفت: تو امروز در جای رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم نشسته‌ای، کنیزی علمای زمان را محکوم نموده و جملگی از پاسخ به او عاجز گردیده‌اند و می خواهند با ظلم و تعدی در مجلس تو به او آزار رسانند و او را بکشند، اما تو ساکت نشسته‌ای؟

هر یک از امراء نیز به طرفداری از حسنیه کلماتی به هارون گفتند و پسر عموی هارون به سوی ابراهیم بن خالد عونی و علماء شمشیر کشیده و قصد دفاع از او را نمود، پس همه دست از حسنیه کشیده و

ص: ۱۱۱

۱- و آنان که خدا و رسولش را اذیت می کنند خدا آنها را در دنیا و آخرت لعنت کند. احزاب / ۵۷.

به جای خود نشستند.

هارون بر ابراهیم بانگ زد و گفت: آیا از خدا شرم نمی‌کنید؟ شما که خود را اعلم و افضل اهل زمان می‌دانید، از جواب کنیزی عاجز مانده اید و مردم از خاص و عام شما را مسخره می‌کنند، با این وجود شرمنده نیستید و قصد قتل و آزار او را دارید؟

چون جمعیت مجلس این سخنان را از هارون شنیدند، شروع به ملامت ابراهیم و علما نمودند.

حسنیه با وجود این همه هجوم از حمله آنها نهراسید و ساکت نشد، و بار دیگر سخن آغاز کرد و گفت:

ای معاندان گمراه، و ای دشمنان خاندان رسول، از خدا بترسید و از روز بازخواست اندیشه کنید و به خاطر جاه و مقام دنیا و این حیات پنج روزه، کمر به دشمنی مصطفی و مرتضی و اهل بیت او مبنیدید و به مزخرفات و مهملاتی که چیزی جز افسانه نیست مردم را فریب ندهید. این سخنان فقط چشم کوتاه نظران را می‌پوشاند، که فلان کس به اتفاق فلانی‌ها، خلیفه شد، و فلانی را به خاطر فلان مسئله امیر کردند، پس او افضل است. از این کلمات بیهوده که در مقابل علم رسالت و نبوت و امامت و عصمت و طهارت و اسرار ملائکه و حقایق، حجت خود ساخته اید و بر زبان مردم انداخته اید دست بردارید، چرا قیامت و عذاب ابد را به یاد نمی‌آورید، و از غضب الهی نمی‌ترسید؟ هزاران فتنه میان خلق انداخته اید و مردم را صدها فرسنگ از معرفت خدا و رسول و امام برحقش دور ساخته اید و در ظلمات گذاشته اید، اکثر روایات و احادیث دروغینی که از فاسقان و

ص: ۱۱۲

زنان و کودکان و پرنده بازان و ظالمان به اهل بیت علیهم السلام نقل شده است، از قبیل افسانه و خواب و خیال است و این روایت شما به این می ماند که شخصی افسانه بگوید و جمعی از زنان و کودکان بشنوند و بعضی در حال شنیدن چرت بزنند، سپس نامهای کودکان و زنان و فاسقان را در جمع روایت کنندگان حدیث و اخبار نوشته و دم از «قال فلان و قال بهمان» بزنند و بر زبان مردم بیندازند که فلان حدیث از زبان فلان شیخ روایت شده و فلان روایت از فلان شیخ سلمانی و فلان جولاً و حجام و مفسر است و فلان جاهل بی بصیرت که در گوشه ای، چله نشینی کرده و از اولیاء کبار و مقتدای اهل روزگار شده است آن را نقل کرده و فلان شیخ در خواب دیده که از پیغمبر چنین و چنان شنیده است.

بر این روی، جاهلان بی بصیرت و ابلهان بی معرفت و کوران کنج جهالت و غولان صحرای ضلالت از اطراف و اکناف شهرها پیش دویده و تبرک می جویند و از شما نقل حدیث می کنند و بنای معرفت و شریعت و طریقت خود را بر خواب و خیال و وهم و گمان می گذارند و روایات شما را ارج می نهند.

و این مهملات آن چنان در خیال عوام و ابلهان مستحکم شد که به گذشت زمان های طولانی هم نمی توان آن را از ذهنشان پاک کرد.

و با همین مهملات معیار عادل و فاسق شمردن اشخاص، و مسلمان و کافر دانستن افراد در بین مردم پدید آوردند و زمان ها بدین منوال گذشت تا اینکه اولاد و احفاد آنها بوجود آمدند و عداوت اهل بیت و اولاد و پیروان آنها را به ارث بردند و با طریق ایشان مخالفت نمودند و ظالمان و فاسقان و دشمنان خاندان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را که

عمری به بت پرستی و شرابخواری گذرانیده بودند بر معصومان آن خاندان مقدم داشتند و آن قدر قصاب‌ها و بقال‌ها و... به عنوان عالم و دانشمند از یکدیگر روایت نقل کردند که کار به آنجا رسید که نقل روایت و حدیث و آیه از امیرالمؤمنین علیه السلام و ائمه معصومین علیهم السلام را قبول نکردند و به سخن آنها اعتباری ندادند، ولی روایت امثال عایشه و انس بن مالک و ابوهریره و عمرو عاص و معاویه را که هر یک بدترین انسان‌های روزگار خود بودند معتبر دانستند در حالی که همه مسلمانان لعن بر چنین کسانی را واجب‌ترین عبادت می‌دانند.

ای ابراهیم از کسانی که آن‌ها را صدیق اکبر و فاروق اعظم می‌نامید چه فضیلتی سراغ داری؟ بگو تا بشنوم، کدام صدیق و کدام فاروق!!؟

بر همه اهل عالم ثابت است که این القاب تمسخر محض است. کدام علم و فضیلت و زهد و کدام تقوی و طهارت و کدام سخاوت و مروت را داشتند، چه دلیری و شجاعت و مردانگی در جنگ‌ها از خود نشان داده‌اند و کدامین جوانمردی از آنها دیده شده که مستحق چنین القابی باشند؟

کدامین دشمنان بی‌شمار را شکست داده‌اند و کدام مشکل را از جامعه مسلمین حل نموده و کدام معجزه و کرامت از ایشان دیده شده است؟

اصلاً! فضیلت را برای ما معنی کن و بگو فضیلت با چه چیز حاصل می‌شود. «أَكْثَرُ ثَوَابًا عِنْدَ اللَّهِ» چه معنایی دارد و آن ثواب از چه رهگذری برای آن‌ها حاصل شده است که بر هیچ کس از اهل عالم

ثابت نشده و کسی آن را نشنیده است. و در هیچ حدیث و خبری نیامده است؟

از این ریش بلند شرم کن و این مهملات را کنار بگذار و بدان که از اول خلافت ظالمانه و غاصبانه خلفا تا انتهای آن، بنای مذهب شما بر تعصب و عناد و ظلم و تعدی بوده و هرگز به سادات اهل بیت علیهم السلام و علمای شیعه و سایر دوستان آن ها مجال بحث و گفتگو نداده اید و نگذاشته اید که مذهب اهل بیت علیهم السلام را اظهار نمایند و همواره قصد کشتن و آزار آن ها را داشته اید و به مردم وانمود کرده اید که آن ها بدترین کافران هستند، و از ترس این که مبادا شما را مفتضح کنند و شما و مذهب شما را محکوم نمایند، مردم را به قتل آن ها تحریص نموده اید، تا کفر و فجور بزرگان شما را که دشمنان رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و اهل بیت او بوده و هستند بر شما ثابت نکنند (آن چنان که من در دولت خلیفه ای دیگر ثابت کردم).

هر عاقلی می داند که شما دشمنان اهل بیت رسول خدا هستید و پیشوایان شما قاتلان اهل بیتند و عداوت و نفاقی را که به آن حضرت داشتند اظهار نمی کردند ولی خدا به پیامبر آن را خبر داده بود و بعد از آن حضرت ظاهر نمودند و انتقام آن حضرت را از اهل بیتش گرفتند.

و اکنون شما از این گونه افراد پیروی می کنید.

شما اهل بیت و شیعیان ایشان را در عالم باقی نگذاشتید، و در صدد ریشه کن کردن این شجره طیبه هستید و باز ادعای مسلمان بودن می کنید و خیال می کنید که بر دین محمد هستید، به خدا قسم محمد از شما بیزار است.

ص: ۱۱۵

در این هنگام علما به یک باره گفتند: ما نیز از دشمنان اهل بیت و هر کسی که با ایشان در مقام عداوتست بیزاریم.

حسینیه گفت: به خدا دروغ می گوئید، دل های شما مملو از عداوت اهل بیت و پیروان آن هاست، من در حضور خلیفه به شما ثابت می کنم.

ای ابراهیم! در روز عید قربان که علما و مشایخ و سایر مردم در مصلی حاضر می شوید، چون خطیب بر منبر می رود و قصه حضرت ابراهیم و اسماعیل و قربان کردن او را به یاد می آورد، شما های های می گریید و هر وقت که می شنوید ابراهیم کارد را برگرفت و قصد کشتن اسماعیل کرد فریاد می کشید و دستار از سر می اندازید و اشک ها می ریزید و حال آنکه هیچ جراحی به اسماعیل وارد نشد و عاقبت گوسفندی به جای او کشته شد، که هر روز صدها هزار مثل آن را قربانی می کنند.

ذکر مصائب اهل بیت و شهادت جانگداز اباعبدالله الحسین علیه السلام

اما برخیزید و به جای ناله بر گوسفندی، بر آن قربانی که سر بریده او را در هر شهر و دیار گرداندند فریاد بر آرید.

برای آن نور دیده مصطفی و جگر گوشه ولی خدا و آن فرزند ارجمند سیده نساء و برادر با جان برابر امام مجتبی علیه السلام، سید جوانان اهل بهشت حضرت امام حسین علیه السلام آن مظلوم و شهید کربلا در روز عاشورا گریه کنید، آن بزرگواری که هیچ کس جدی چون جد او و پدری همانند پدر او و مادری مثل مادر او و برادری مانند برادر او، و

فرزندی مانند فرزندان او، که سروران و بزرگواران عالمند، نداشت.

آیا جمعی از کافران و ظالمان و منافقان امت آن لعنت شدگان بی حمیت، با او پیمان شکنی کردند و او را ظالمانه به شهادت رساندند و سر مبارک او را بر نیزه کردند و حرم محترم او را غارت کردند و هفتاد و دو تن از فرزندان و برادران و برادرزادگان و اصحاب و احباب آن حضرت را کشتند.

آیا اگر مؤمنی برای آنها دلتنگی نماید و ماتم بگیرد و گریه کند باید بگویند او رافضی و اهل بدعت است؟

ای ابراهیم! چگونه سزاوار باشد برای گوسفندی بعد از چهار هزار سال بتوان گریست و فراموش نکرد و اما نشاید که برای قرّه العین رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم و جگر گوشه بتول که بیش از دو بیست سال نگذشته نتوان گریست و ماتم داشت؟

آن گاه حسنیه بر سر خود زد و نوحه و زاری آغاز کرد و گفت:

آن حسینی که بر دوش رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم سوار می شد و پاهای خود را تکان می داد و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بدان افتخار می کرد و می فرمود: چه نیکو سواری هستی و چه نیکو مرکبی داری و پدر شما از شما بهتر است. اما آنان گلوی مبارکش را که بوسه گاه سید کائنات و سرور موجودات بود با تیغ بریدند و بر سینه مبارکش اسب دوآیدند و اکنون شما قاتلان او را امام و پیشوای خود می دانید.

از گریه حسنیه حضار مجلس به گریه و شیون افتادند.

هارون ترسید که مبادا فتنه بالا بگیرد، دستور داد خلعت های فاخری برای حسنیه بیاورند و بحث و سخن حسنیه را قطع کرد.

حسنیه گفت: ای خلیفه کمی به من مهلت بده تا یک سؤال دیگر بپرسم و سختم را بدان ختم کنم. هارون گفت: بگو.

ذکر برخی دیگر از فضیلت های امیرالمؤمنین علی علیه السلام

حسنیه گفت: ای علمای حاضر! به حق آن خدائی که معبود عالمیان است بگوئید آیا در جائی یافته و یا شنیده اید که پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم در هر مکانی، در مسجد و هر جای دیگر، هنگامی که می نشست، کسی را بر علی علیه السلام مقدم داشته و یا امیر کرده باشد؟

همه علما تصدیق کردند که کسی را بر علی مقدم نمی داشت.

حسنیه گفت! پس چون خدا و رسولش کسی را بر علی امیر نکردند، چگونه روا می دارید که بعضی از جاهلان کسی را بر او مهتر و امیر گردانند؟

ای ابراهیم! در محلی که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم سوره براءت را به ابوبکر داد و او را با گروهی عظیم فرستاده تا به مکه رود و بر کفار بخواند، آیا حکم الهی نازل نشد که او نباید برود و علی بن ابیطالب علیه السلام باید برود و آن حکم الهی را بر کفار بخواند؟ و این در حالی بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم علی علیه السلام به تنهایی فرستاد و ابوبکر را با لشکری که همراهش بودند بازگرداند، اما ابوبکر از شرمندگی نتوانست به مدینه بازگردد، لذا از امیرالمؤمنین علیه السلام استدعا کرد تا کسی را به خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم بفرستد و برای او رخصت حج بطلبد تا به مدینه بازنگردد و در خدمت علی باشد.

ولی امیرالمؤمنین علیه السلام بنا بر امثال حکم الهی تنها رفت و آیه براءت

را بر کفار مکه خواند که می فرماید: «فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْضُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصِدٍ فَأَنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ» (۱)، و هم چنین شرائط و احکام الهی که مقرر شده بود را به آن ها رسانید و هیچ یک از امت در این مسئله اختلاف نکرده و بر صحت آن متفقند.

ای ابراهیم آیا این مسئله در کتب شما آمده است یا نه؟

ابراهیم گفت: آری، کسی نمی تواند آن را انکار کند.

حسنیه گفت! ای ابراهیم آیا حضرت رسول صلی الله علیه و آله وسلم در آن هنگام که می خواست جان را به جان آفرین تسلیم کند، اسامه بن زید را سردار لشکر اسلام نکرد و نفرمود «لَعَنَ اللَّهُ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْ جَيْشِ أُسَامَةَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ»، لعنت خدا بر کسی که از سپاه اسامه باز ایستد و با او نرود و تحت پرچم او قرار نگیرد، به جز علی بن ابیطالب علیه السلام و فضل بن عباس. و پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم هر چه این سخن را تکرار کرد، ابوبکر و عمر ناشنیده گرفتند، و از ترس اینکه اگر بروند حضرت، علی علیه السلام را به حکم الهی قائم مقام خود گرداند در مدینه ماندند. و چون اسامه بن زید به دنبال آن ها قاصد فرستاد، توجهی نکردند تا اینکه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم به عالم باقی شتافت. و در این حال آنها پیکر مبارک پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم را گذاشتند و برای تعیین خلیفه به سقیفه بنی ساعده رفتند تا آنکه خبر به اسامه بن زید رسید، قاصدی فرستاد که به آنها گفت: برگردید و به سپاه پیوند که شما تابع و فرمانبردار من

ص: ۱۱۹

۱- چون ماه های حرام سپری گردید مشرکان را هرجا یافتید بکشید. آنها را بگیرید و به محاصره در آورید و در هرجا به کمین آنها بنشینید اگر توبه کردند و نماز به پا داشتند و ذکات دادند از آنان در گذرید و ایشان را به حال خود واگذارید. سوره براءت (توبه) آیه ۵.

هستید، شما را به خلافت چکار؟!

همه مسلمانان می دانند که آن ها تحت فرمان اسامه بودند و اگر لیاقت خلافت و وصایت داشتند بایستی اسامه در تحت فرمان و پرچم آنها باشد. و آن ها با رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم مخالفت کردند و رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم تا واپسین دم، بر آن ها لعنت فرستاد، و هر کس که رسول خدا بر او لعنت کند بدون شک به لعنت خدا و عذاب ابدی گرفتار خواهد بود.

ابراهیم و علمای بغداد از شرمندگی سر به زیر افکنده بودند.

در این هنگام حسنیه گفت: الحمدلله که خدا در این مجلس به این شکسته ناتوان توفیق عنایت فرمود تا از فضایل و مناقب اهلیت رسول الله علیهم السلام شمه ای بیان کنم و کفر و زندقه و ظلم دشمنانشان را بدون خوف و هراس علناً برملا سازم و دشمنان دین خدا را با حجّت و دلیل قاطع محکوم نمایم هرچند تاکنون کسی از محبان خاندان رسالت به این امر موفق نشده بود، ولی خدا به این کنیز ضعیف توفیق عنایت فرمود و به خدا قسم اگر خلیفه ملول نمی شد سخنم را قطع نمی کردم و بر حقیقت مذهب اهلیت و فضایل ایشان آن قدر دلیل و برهان اقامه می کردم که مستمعان را قدرت شمارش نباشد.

پایان ماجرا و ایمان آوردن بسیاری از مخالفان

یحیی بن خالد برمکی رو به حسنیه کرد و گفت: شما در اثبات حقیقت مذهب خود هیچ کوتاهی نکردید و آن را ثابت نمودید.

آن گاه یحیی بن خالد و همه اعیان و اشراف از موافق گرفته تا

ص: ۱۲۰

مخالف که از ممالک مختلف آمده بودند حسنیه را دعا و تحسین نموده و آفرین گفتند.

در آن روز چهارصد نفر مذهب خود را تغییر داده و مذهب اهل بیت علیهم السلام را انتخاب کردند و هارون از آن روز دیگر به ظاهر متعرض سادات و شیعیان نمی شد و دستور داد دوباره خلعت های فاخر به حسنیه دادند و او را طلبیده، آهسته به وی گفت: هر کجا می خواهی باش اما از این شهر برو، مبادا به تو صدمه ای بزنند.

سپس حسنیه و خواجه اش از هارون خداحافظی کرده و از مجلس او سرفراز و شادمان خارج شدند.

پسر عموی هارون که از محبتیان خاندان اهل بیت علیهم السلام بود و همه آنهایی که محب این خاندان بودند، به حسنیه عطایا و بخشش ها نمودند و ابراهیم و سایر علمای اهل سنت شرمنده و رو سیاه در حالی که مردم آنها را تمسخر می کردند از مجلس هارون بیرون آمدند.

حسنیه با خواجه خود و عده زیادی پنهانی از بغداد بیرون رفتند و متوجه مدینه طیبه رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم شدند و خود را به خدمت حضرت ثامن الحجج امام علی بن موسی الرضا علیه السلام رساندند.

ص: ۱۲۱

فهرست

حسنيه به روايت ابوالفتح ۵۰۰۰

حسنيه در دربار هارون ۷۰۰۰

آغاز پرسش ۸۰۰۰

احضار علمای بصره و بغداد ۹۰۰۰

خليفه بعد از رسول خدا کيست؟ ۱۱۰۰۰

نور محمد و علی علیهما السلام ۱۵۰۰۰

تولد علی علیه السلام از زبان پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم ۱۶۰۰۰

ذکر فضائل علی علیه السلام و تمسک به آیات قرآن ۱۷۰۰۰

اختلاف عباس با علی علیه السلام و داوری ابوبکر ۱۹۰۰۰

آيا پیامبر پس از خود وصی معرفی نکرد؟! ۲۲۰۰۰

تنزیه انبیاء و تأویل آیات متشابه ۲۳۰۰۰

مذهب حق یکی بیش نیست ۳۱۰۰۰

تمسک به آیه غار در فضیلت ابوبکر ۳۵۰۰۰

بحث حادث و قدیم بودن قرآن ۴۷۰۰۰

پرسش حسنيه از طریق معرفت خدا ۴۹۰۰۰

ص: ۱۲۳

در اقسام راویان حدیث ... ۵۱

بیان اعتقاد اهل بیت علیهم السلام در مسائل مختلف ... ۵۶

در معنا و حقیقت نبوت و امامت ... ۶۴

سخن رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم در هنگام ارتحال و پاسخ عمر ... ۷۱

آیا خلافت ابی بکر با اجماع منعقد شد؟ ... ۷۲

جریان سقیفه بنی ساعده ... ۷۳

دنباله ماجرای بیعت در مسجد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ... ۷۵

تصمیم برخی اصحاب خاص برای مقابله با ابوبکر ... ۷۹

جریان بیعت اجباری از علی علیه السلام و آزار به فاطمه علیها السلام ... ۸۳

حسنیه و شاگردی امام صادق علیه السلام ... ۸۷

بحث در امکان رؤیت خداوند ... ۸۹

بررسی مسئله جواز متعه از دیدگاه اهل بیت علیهم السلام ... ۹۴

اثبات فضائل حضرت زهرا علیها السلام و جریان فدک ... ۱۰۰

شهادت فاطمه زهرا علیها السلام و مخفی ماندن قبر آن حضرت ... ۱۱۲

خشم علما نسبت به حسنیه و عکس العمل هارون ... ۱۱۴

ذکر مصائب اهل بیت و شهادت جانگداز اباعبدالله

الحسین علیه السلام ... ۱۱۹

ذکر برخی دیگر از فضیلت های امیرالمؤمنین علی علیه السلام ... ۱۲۰

پایان ماجرا و ایمان آوردن بسیاری از مخالفان ... ۱۲۳

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری
۴. صرفاً ارائه محتوای علمی
۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

